

پښتو گرامر

Ketabton.com

کامران منگل افغان

بناغلي مساوت خان دردان

او بناغلي شېر اغا هېوادم

ته دې په پښتنه مینه

"ډالۍ"

وي

د هغو پتمنو پښتنو په
نوم چې د خپلې مورنۍ ژبې
"پښتو"
د پرمختګ لپاره له هېڅ
قربانۍ مخ نه اړوي

د کتاب نوم:	پښتو گرامر
لیکوال:	کامران منگل افغان
اوږونگر:	مساوت خان دردان
پښتۍ (تاییل):	مساوت خان دردان
پروف ریډنگ:	شېر اغا هېوادم
نېټه:	۲۰۲۰
شمېر:	X
خپرونکی:	معماذ خپرونډویه ټولنه
د موندلو درک:	بېلابېل کتابتونه

ددې کتاب ټول حقوق د کتاب لیکوال سره خوندي دي

انسان د خپل پيداوښت له وخته يعنې کله چې ادم عليه السلام پيدا شو، نو خبرې يې کولای شوې. لوی خدای جله جلاله د ځمکې پر مخ ټول موجودات د ادم عليه السلام مخته راوستل او ورته ويې ويل چې نومونه ورته وټاکه. د دغه نومونو په غوره کولو سره د ژبې لومړنی بنسټ اېښودل شوی دی. ددې نه جوتېږي چې انسان د ژبې سره يو ځای پيدا شوی دی.

د يو اټکل له مخې په ټوله نړۍ کې د ژبو شمېر د اووو زرو په شاوخوا کې دی. په دې ژبو کې يوه ژبه پښتو هم ده چې له اريايي ژبو څخه گڼل کېږي، يوه بډايه او لرغونې ژبه ده چې عمر يې زرگونو کلونو ته رسېږي، او هر مهال يې ورته ويونکو چوپړ وهلی دی او تر مونږ يې ژوندۍ رارسولې ده. هره ژبه دوي بني لري چې يوه يې گړدودي او بله ليکنۍ بڼه ده. گړدود د هر سيمې بدل کېدای شي، خو ليکنۍ بڼه يې يوليکدود او ژبدود ته اړمنه ده. ځکه خو ښاغلي کامران منگل افغان صيب په ډېر زيار سره د کره ژبدود کار سر ته د رسولو لپاره ډېر زيار باسلی دی چې موږ ته د کره پښتو په هکله ډېر گټور مالومات راکړي. د پښتو ژبې کړاړه او للمه سيمه به په ښه ډول وڅېړوي. هيله ده چې دا کتاب به په لروبره پښتونخوا کې د دوديزو زدکړو لپاره وکارېږي، نو له زدکړيالانو سره سره به ښوونکي هم ترينه

گټه ترلاسه کړي. Musawat Khan

سريزه

پښتو ژبه، چې له اريايي ژبو څخه گڼل کېږي، يوه بډايه او لرغونې ژبه ده چې د منځته راتلو مخينه يې زرگونو کلونو ته رسېږي، او هر مهال يې ورته ويونکو چوپړ وهلی دی او تر مونږ يې ژوندی رارسولی ده. دا زموږ د نيکونو د چوپړونو پايله ده چې نن موږ چې نن موږ د يوې ژوندۍ ژبې څښتنان يو. د تاريخ په اوږدو کې پښتو له ځلېدا او ځورپرتيا سره د وخت واکمنو مخ کېږي ده، خو له ښه مرغه د ژمنو پښتنو د هڅو او بلهاريو له لامله پښتو خپل ټينگاو او پايښت وساته او نن د ژونديو ژبو په ليکه کې خپله ځلا نورو ته ښيي، خو دا بهير بيا هم له ستونزو او ننگونو خالي نه دی، بلکې پر وړاندې يې ډېرې نادودې اوس هم شته چې د هڅو او زيار له کولو پرته يې هوارول ستونزمن دي. د کره پښتو د زدکړې په پار د پېگانو زده کړه او په ليکنه کې يې په بشپړه توگه کارول هغه څه دي چې نن يې ارزښت ټولو ته جوت دی او هغوی چې دې برخې ته يې پام نه دی کړی، نن يې په ليکنو کې له ورايه ناسمۍ جوتېږي او د ليکنو نيمگړتياوې يې ټولو ته برېښي. د دې کتاب لوستل به له لوستونکو سره مرسته وکړي، چې د ليکدود او ژبېدود يا گرامر پر ارزښت او کارونې وپوهېږي او په ليکدوديزو توپيرونو يې ځانونه پوه کړي. يوه کره او معياري

لیکنی ژبه هغه ده چې د لیکدود او ژبدود (گرامر) له مخې سمه وي. دا هم د یادونې وړ ده چې لیکدود او ژبدود د ژبې بنسټیزې متې یا ستنې دي او د ژبپوهنې په چوکاټ کې ډېر مهم رول لوبوي. د پښتو ژبې د سمون او خونديتوب په موخه دغه کتاب لیکل شوی دی او هیله ده چې د لوستونکو ته په ګټه تمام شي.

لړلیک

شمېر	سرلیکونه	مخ شمېر
1	ژبه او ارزښت يې (پېژندون)	15
2	د ژبې اړخونه	15-16
3	د پښتو توري او غبرونه (د پښتو توري يا الفبېڅې، توري او بېلگې، د 'ا' ډولونه، د پښتو ژبې ځانگړي توري، د پارسي او پښتو گډ توري، د عربي او پښتو گډ توري)	17
4	د غبر ډولونه * خپلواک غبر * بېواک غبر * غبرگ غبر * د IPA له مخې نړيوال غبرونه	19
5	گډپوهنه * گډ * (خپلواک گډ، نيم خپلواک گډ، ناخپلواک گډ) * (تاري، وروستاري، مختاري)	21
6	د ويونو (لغتونو) ډولونه	35

	* ترښت (ترښتی نوم، ترښتی کړ، ترښتی ستاینوم، ترښتی کړول) * بېلښت (اشتقاق)	
41	د وېنا مهمې برخې	7
41	نوم * د نوم ډولونه (ټولنوم، ځانګړنوم، ذات نوم، مانا نوم)	8
43	کړ * د کړ پېژندون * د کړ ډولونه * متعدي کړ (سیده مفعول، ناسیده مفعول) * (لازمې کړ، چارکړ، مرستیال کړ) * ناخبرۍ وجه (ارماني تېرمهال، شرطي تېرمهال، ټینګاري تېرمهال، تواني تېرمهال، ګومانې تېرمهال، سپارښتي تېرمهال، اړوتي يا شرطي، تواني) * د ناخبرۍ وجې حالتونه په نابشپړ اوسمهال کې	9

	(سپارښتي، ټينگاري، دعايي او غوښتني، امري او جريان، ارمني) * د ناخبري وجې حالتونه په بشپړ اوسمهال کې (اړوتي يا شرطي، تواني، سپارښتي، ټينگاري، امري، ارمني)	
58	ستاينوم د ستاينوم ډولونه [برستاينوم، لرساينوم، بېواک غبرونه، بېلښتي ستاينومونه (له کړونو رغېدلي، له نومونو رغېدلي)] د ستاينومونو درجې	10
68	نومخري [پياوړي ځاني نومخري، کمزوري ځاني نومخري، د تول يا څښتنوالي نومخري، مفعولي نومخري (ناسيده مفعولي نومخري) پوښتنومخري، د نغوټې/اشارې نومخري، اړيکنومخري]	11
76	کړول (ستاينوميز کړولونه، مهالي کړولونه، ځايي کړولونه، د څرنګوالي کړولونه، د	12

	اندازې کړولونه، د نفې کړولونه، د لامل کړولونه، د شونتیا کړولونه	
78	اړیکووییکی (تر اړیکووییکی، رابطه اړیکووییکی، همکار یا بشپړاند اړیکووییکی)	13
82	سربل او وسترېل	14
84-88	نړینه او ښځینه نومونه پېژندل د نړینه او ښځینه نومونو یوگری او ډېر گری	15
93	ژبني سمون	16
95	د پښتو یېگانې	17
95	نرمه "ی"	18
99	اوږده "ې"	19
104	خرگنده "ي"	20
107	ښځینه "ی"	21
111	همزواله "ئ"	22
115	لومړۍ کیسه	23
117	دویمه کیسه	24
120	یو واو (و) که دوه واوونه (وو)؟	25
121	ېڅ، یز او ییز وروستاړي	26
123	مهالونه	27

126	نابشپړ اوسمهال	28
129	* د نابشپړ اوسمهال جوړښت جاري اوسمهال	
130	ساده بشپړ تېرمهال * د ساده بشپړ تېرمهال جوړښت * د متعدي کړونو اوږون * د لازمي کړونو اوږون * ځينې لازمي کړونه * د چار کړ اوږون * ځينې چار کړونه	29
139	نابشپړ تېرمهال * ځينې لازمي کړونه * ځينې چار کړونه	30
144	نژدې بشپړ تېرمهال * د نژدې بشپړ تېرمهال جوړښت * ځينې چار کړونه * ليرې بشپړ تېرمهال * جوړښت * د لازمي کړونو جوړښت * ځينې چار کړونه	31
150		
155	روږدني (اعتیاري) نابشپړ تېرمهال * جوړښت	32

	* ځينې لازمي کړونه * ځينې چار کړونه	
158 161 164	ساده بشپړ راتلونکي مهال نژدې بشپړ راتلونکي مهال نابشپړ راتلونکي مهال	33
171	بېچار غږ	34
177	ناسيده وېنا * د راتلونکو مهالونو بڼې نه بدلېږي * فرضي او شرطي مهالونه نه بدلېږي	35
182	د پښتو ژبې دوديز پېرونه * کړند پېر * اوښتې يا مغیره پېر ا. لومړۍ حالت: ټولپېر ب. دويم حالت: سر بلپېر ج. درېيم حالت: بلنپېر د. څلورم حالت: تېرمهال ر. مفعول پېر	36
192	غونډله او ډولونه يې * د غونډلې پېژندون ا. ستاينوم غونډله ب. کړول غونډله	37

198	مهم لیکدودیز توپرونه [زدکړه/زده کړه، یوازي/یواځې، کلیڅه/ کالیڅه، پیل/پېل، ښیي/ښایي، اوس/وس، زه/څه، پرځه/پرښه، پښه/پځه، پر او په توپېر، (*) د 'پر' د کارونې حالتونه * د 'په' د کارونې حالتونه) په کې/پکې، په خپله/پخپله، له خوا/لخوا، همداسې/هم داسې، که نه/کنه]	38
212	تړ وییونه او ارزښت یې په لیکنه کې	39
226	د تمرین ځوابونه	
240	ویپانگه	40
244	اخځلیکونه	41

ژبه اوارزښت يې

پېژندون:

ژبه په رښتيني بڼه يوه ټولنيزه، کلتوري ښکارنده (پدیده) ده او په ټوليزه توګه د ټولنې د غړو ترمنځ د هر ډول اړيکو وسيله بلل کېږي، که هغه اړيکې په اشاروي توګه دي او يا د نښو له لارې. ژبه په ورته ډول د يو لړويزو او اوريزو سېمبولونو يوه ټولګه بلل کېږي چې هر يو يې زموږ د ذهني انځور استازيتوب کوي.

د ژبې اړخونه:

هره ژبه يوه ګړنۍ او يوه ليکنۍ بڼه لري. ګړنۍ ژبه ډېر بېلابېل ډولونه لري چې ګړدودونه يا لهجې ورته ويلای شو. ياده ژبه په ورځني او کورني ژوند کې د ټولنيزو خلکو په منځ کې کارول کېږي. ګړنۍ ژبه، څنګه چې يې له نومه جوتېږي، د ګړېدو (غږېدو) يا خبرې کولو پر مهال کارېږي. د هرې ليرې سيمې ګړنۍ ژبه وينګيز (تلفظي) او لږ شان ګرامري توپير لري، لکه موږ چې وايو، هر کيلومتر ژبه کې بدلون راځي. په ليکنۍ يا کتابي ژبه کې ګړنۍ يا ګړدوديزه بڼه نه کارول کېږي، له استوزو (مسېجونو او چتونو) پرته، چې هلته يې ځينې وګړي کاروي. ادبي/کره ژبه

بيا اکثر ليکنې يا کتابي ژبه وي. نوموړې ژبه د ژبپوهنې پر بنسټ
منځ ته راځي او د ټولو ويونکو/ لوستونکو لپاره يو ډول وي.
کره ژبه له دوو اړينو برخو څخه جوړه ده، چې يوه يې معياري
ليکدود او ژبدود. ادبي/کره ژبه د ښوونځيو، د کتابتونو، د رسنيو،
د ادارو، د دوترونو، د اقتصاد، ټکنولوژۍ، ساينسپوهنې،
درملپوهنې ژبه وي.

د پښتو توري او غبرونه

د پښتو توري يا الفبېڅې:

ا ب پ ت ټ ن ڼ ټ ه ح خ ج چ څ ځ ع غ ف ق ص ض
ک م ل و ر ړ ژ ږ د ډ ذ س ش ښ ط ظ ی ی ې ی ئ

توري او بېلگې:

توري	بېلگه	توري	بېلگه	توري	بېلگه
ا	اس	ځ	ځای	ژ	ژبه
ب	بیزو	ع	علم	ډ	ډولۍ
پ	پاڼه	غ	غر	د	دلته
ت	تور	ف	فکر	ډ	ډول
ټ	ټول	ق	قران	ذ	ذکر
ن	نس	ص	صحيح	س	سیند
ڼ	منه	ض	ضمير	ش	شپه
ث	ثواب	ګ	ګل	ښ	ښایسته
ه	مینه	ک	کور	ط	طریقه
ه	هیله	م	مور	ظ	ظالم
ح	حل	ل	لار	نرمه ی	سړی
خ	خور	و	ورور	څرګنده ی	ژوي
ج	جانان	ر	رېښخ	اوږده ی	چې

چ	چېرته	ږ	ږوند	ښځینه ی	نړۍ
څ	څانگه	ز	زړه	همزواله ی	راځی

ه او و په پښتو کې د درېیو غبرونو لپاره د توري په توگه کارېږي:
د "ه" ډولونه:

زور: مینه، دلته، هیله، داسې نور
زورکی: زه، لېوه، تره (کاکا)
بېواکه هې: هیله، هېواد، بهر

د "و" ډولونه:

لنډ واو (u): مور، لور (ښځینه اولاد)، کور
اوږد واو (o): مور، کور، لور (درېلو اله)
بېواک واو (w): ور، ژوند، نوی

د پښتو ژبې ځانگړي توري:

ټ، څ، ځ، ډ، ږ، ښ، ڼ، ې، ی

د پارسی او پښتو گډ توري:

پ، چ، ژ، گ

د عربی او پښتو گډ توري، چې په پښتو کې د عربی وییونو

لپاره کارول کېږي:

ا، ض، ط، ظ، ع، ف، ق...

د غږ ډولونه

خپلواک غږ:

خپلواک غږونه هغه اوازونه دي چې د دوی د وینګ ادا پر وخت د هوا جریان په خوله کې له هېڅ ډول خنډ سره نه مخامخېږي.

په پښتو کې اووه (۷) خپلواک غږونه دي:

1. زور لکه منډه، هیله
2. زورکی لکه زه، اوږه
3. الف لکه ښار، اس
4. اوږد (و) لکه لوی، خور
5. لنډ (و) لکه لوند، مور
6. اوږده (ې) لکه لاندې، داسې
7. څرګنده (ي) لکه سړي (جمع)، غوړي

زور (a)	زورکی (ə)	اوږد و (o)	لنډ و (u)
ا (aa)	اوږده ې (e)	څرګنده ي (i)	---

بېواک غبر:

بېواک يا کانسوننت غبرونه هغه اوازونه دي چې د دوی د وینګ ادا پر وخت د هوا بهیر له ځنډ سره مخیږي.

بېواک غبرونه په پښتو کې دا لاندېنې دي:

چ/ج/خ/ش/خ/غ/ه/گ/د/د/ک/م/ن/ن/ت/ب/ل/ب/پ/ای/اس/ش/نس/بېواک "و" / را/ړا/ړا/ژا/ژا/ح/ف/ث/ق/ص/ض/ذ/ط/

غبرګ غبر: غبرګ غبرونه هغه اوازونه دي چې له دوو خپلواکو غبرونو جوړ وي.

جوپښت	بېلګه	وینګ
ی	سړی، نری	ai
ا + ی	ځای، چای	a:i
ی / ی	ډوډی، راشی	əi
ا + و	کړاو، پړاو	a:u
اوږد و + ی	زوی، لوی	oi
لنډ و + ی	خوی، بوی	ui
ې + و	دېو، غږېو	ew
ي + و	تریو	iw
زور و + و	کنډو، پلو، یو	aw

د پښتو نړيوال غريز يا فونيمیک غبرونه د IPA له مخې:

ai . . ی	m . . م	d . . د	t . . ت	a . . ا
əi . . ئ	j . . ی	ɖ . . ډ	t̪ . . ټ	b . . ب
əi . . ئ	e . . ې	r . . ر	x . . خ	p . . پ
w . . و	β . . بېواک	ɳ . . ن	ç . . چ	ɣ . . غ
a . . زور	z . . ز	ŋ . . ڼ	k . . ک	
θ . . زورکی	ʒ . . ژ	dʒ . . ج	g . . گ	
o . . اوړد واو	ʃ . . ښ	tʃ . . چ	h . . ه	
u . . لنډ واو	s . . س	ts . . څ	l . . ل	
کله چې موږ ع ف ق ث ص ض ذ ط ظ په ای پي کې لیکل غواړو، نو د پښتو د تلفظ له مخې به یې لیکو. s, s, d z, t, z, z		ʃ . . ش	dz . . ځ	

ګرپوهنه

ګر:

ګر د یوې ژبې تر ټولو کوچنۍ مانيز توکۍ يا عنصر دی چې له دوو يا ډېرو فونيمونو يا غبرونو جوړ وي.

په ټوليز ډول ګرپونه په درې ډلو وېشل کېږي، چې يو ډول يې خپلواک، بل يې ناخپلواک او بل يې نيم خپلواک ګر دی.

خپلواک ګر:

دا ډول ګرپونه ازاد وي او په غونډله (جمله) کې يواځې او له يوې ځانګړې مانا سره راتلای شي لکه کتاب، هلک، غر او داسې نور.

نيم خپلواک ګر:

هغه ګر ته ويل کېږي چې په جمله کې خپلواک وي، خو ژبدوديزه (ګرامري) دنده يا وظيفه يې د ازادو ګرونو په ملتيا څرګندېږي.

په نيمو ازادو ګرونو کې راځي:

وييکي (ادات/ پارټيکلونه):

د ملکيت يا تول وييکي => "د"

د نفي وييکي => "نه" او "مه"

اپیکوییکۍ: او، چې، که، ځکه، خو، بلکې، نو

سربلونه او وستربلونه:

۱. سربل <= په، پر له، تر

۲. وستربل <= کې، سره، لاندې، باندې، پورې، څخه . . .

ناخپلواک گر:

هغه گر دی چې خپلواکو گرونو پورې تړل کېږي او د هغوی مانا بدلوي یا یو ډول گرامري بدلون ورکوي. ناخپلواک گرونه که چېرې یواځې په غونډله کې راشي، نو کومه ځانگړې مانا نه ورکوي.

د روښانولو لپاره یوه بېلگه:

هلکان: دغه نوم له یو خپلواک گر "هلک" او له یو ناخپلواک گر "ان" رغېدلی چې د هلک ډېرگړی (جمع) څرگندوي.

تاری:

څنگه چې یې له نوم جوتېږي، یو تړلی یا ناخپلواک گر دی چې نومونو پسې تړل کېږي او یو نوې مانا لرونکی ویی پنځوي. تاری د نوم څرنگوالی، نورۍ (جنس) او عدد ټاکي. تاری په ټولیز ډول په درې ډلو وېشل کېږي او هغه مختاري، وروستاري صرفي تاری/ ځایناستي دي.

وروستاړی:

دا هغه تاړی دی چې له یوې کلیمې سره په پای کې نښلول کېږي او ریښیز لغت له نوې مانا سره راوړي. ځینې وروستاړي چې یو کر پسې وتړل شي، نو یا یې فاعلي او یا یې نومیزه (اسمي) بڼه ټاکي. که ځینې وروستاړي نومونو پسې وتړل شي، نو ستاینومونه ترې جوړوي.

لاندېني فاعلي وروستاړي دي او په کرڼه دلالت کوي.

ونی: ننوونی (چنونۍ)، سپینوونی (چاکو ډوله اله، چې له مېوو او سابو پوستکۍ لیرې کوي).

ونکۍ/ وونکۍ - ونکې/ وونکې: شنونکۍ، لیدونکۍ، ښوونکۍ، کوونکۍ (چې په پای کې یې اوږده "ې" وي، بیا یې بنځینه بڼه څرگندوي)

گر (ه): بریدگر، کروندگر، کوډگر

اند (ه): انځوراند (عکاس)، سپراند

وال (ه): ولسوال، وسله وال، مینه وال

دوی (ه): ساتندوی، څارندوی (پولیس)

لاندېني وروستاړي د کر نومیزه (اسمي) بڼه ټاکي:

نه/ ونه: کارونه (استعمال)، غوښتنه، ټولونه او داسې نور

ننگ: وینګ، ترنګ، ګړنګ، ننگ، غورځنګ

او: تړاو، لګاو، رګاو، پړاو

لاندېني وروستاړي له ستاینومونو څخه نومونه جوړوي:

تیا: پراختیا، چوپتیا . . .

توب: بریالیتوب، ماشومتوب . . .

والی: ستروالی، سپینوالی، یووالی . . .

والي: ولسوالي، ښاروالي . . .

ي: خوشالي، خونې، هوښیاري . . .

لاندېني وروستاړي له نومونو څخه ستیانومونه جوړوي:

من/ منه: دغه وروستاړی د "لرلو" مانا ورکوي لکه هیله من،

اغېزمن، ستونزمن... که "ه" ورزیات شي، نو بیا

یې ښځینه بڼه څرګندوي یانې هیله منه، اغېزمنه

ناک / ناکه: دغه وروستاړی د "کولو" یا اغېز پرېښودو "مانا

ورکوي لکه اغېزناک (اغېز لرونکی)، غوسه ناک، خطرناک . .

که "ه" ورزیات شي، نو بیا یې ښځینه بڼه څرګندوي.

یز / ییزه / ییزه: دغه وروستاړی اړوندتوب ښيي لکه ټولنیز

(د ټولنې اړوند)، سوله ییز، اړخیز، مانیز، . . که "ه" ورزیات

شي، نو بيا يې ښځينه بڼه څرگندوي-
 يي: دغه وروستاړی اړوندتوب ښيي لکه برېښنايي، هوسايي،
 نشيي (نشه يي) . . .

ور / وره: دغه وروستاړی د " لرل " يا " ترې جوړول " مانا
 ورکوي لکه:

* زورور (له زور + ور = زور لرونکی)

* سپکور (له سپک + ور = ډېره انرژي لرونکی)

ين / ينه: دغه وروستاړی هم لکه ور د " لرل " يا ترې "جوړېدل"
 مانا ورکوي لکه:

* زرین (زر+ ين = طلايي)

* لرگين (لرگی+ ين = چې لرگي پکې کارول شوي وي يا له
 لرگیو جوړ وي)

ځانگړي وروستاړي:

دغه وروستاړي کومې ځانگړې ډلې پورې اړه نه لري، خو واپه
 نومونه جوړوي:

ښت: خوځښت، پښت، زړښت، اورښت . . .

ننگ: ننگ، غورځنگ، وينگ . . .

او: نياو (انصاف)، تينگاو (مقاومت)، رغاو (رغېدنه)

وی: په کرڼه دلالت کوي لکه درناوی، سپیناوی او داسې نور

مختاړی:

دا هغه تاړی دی چې له کلیمې سره په پیل کې نښلول کېږي او رینبیز نوم له نوې مانا سره راوړي. ځینې مختاړي، د وروستاړو غوندې، چې یو کر پسې وتړل شي، نو بیا یې فاعلي او یا یې نومیزه (اسمي) بڼه ټاکي. که ځینې مختاړي نومونو پسې وتړل شي، نو ستاینومونه ترې جوړوي.

(۱) لاندېني مختاړي تړنستي (ترکیبي) ستاینومونه جوړوي:

بې: مختاړی + نوم لکه بېشمېره، بېسده

هم: مختاړی + نوم لکه همغږی، هممهال

یو: عدد + نوم لکه یولاسی، یوموټی

گڼ: ستاینوم + نوم لکه گڼشمېر، گڼرنگه

نېک: ستاینوم + نوم لکه نېکمرغه، نېکمل

بد: ستاینوم + نوم لکه بدمرغه، بدرنگه

بد: ستاینوم + نوم لکه بدگونډ (مخالف حزب)

کم: ستاینوم + نوم لکه کمزوری، کممنگی (کم عمره)

خوا: نوم + ستاینوم: خوابدی، خواشیني

لاندېني مختاړي کړونو پسې تړل کېږي او مانا یې بدلوي:

پرې: پرې کول، پرېښودل، پرېوتل . . .

تېر: تېرول، تېرايستل . . .

تمرین:

په لاندېنيو ويونو کې وروستاړي / مختاړي په نښه کړئ او ورسره وليکئ، چې دلته د مخکېني لوست پر بنسټ دا تاړي کوم رول لوبوي. لومړی يو ستاسو لپاره حل شوی:

ناسم: دلته نا مختاړی دی او د سم بڼه / مخالفه مانا ورکوي او يو ستاينوم دی.

نرۍ	شنونکی	کړوندگر	ناسمي
هیلمن	مانيز	پیاوړتیا	گړدود
خوشالی	ولسواله	کوچنیوالی	پلتانده
خاورین	سپړیتوب		

صرفي تاپړی:

صرفي تاپړی هغه تاپړی دی چې ویونو پسې نښلول کېږي چې یوه ځانګړې ژبډودیزه (ګرامري) بڼه خپله کړي. هغه کس، شمېر، مهال، او جنس کېدای شي. دوی د وروستاړو او مختاړو غوندې د نوم مانا نه بدلوي.

یوه ډله د کړ اوږون (فعلي ګردان) پایونه دي چې کس څرګندوي: م/ې/ي/و/ئ

زه:	(م) لکه زه کوم، زه ژاړم/ خاندَم
ته:	(ې) لکه ته کوې، ته ژاړې/ خاندې
هغه:	(ي) لکه هغه کوي، هغه ژاړي/ خاندې
موږ:	(و) لکه موږ کوو، موږ ژاړو/ خاندو
تاسو:	(ئ) لکه تاسو کوئ، تاسو ژاړئ/ خاندئ
هغوي:	(ي) لکه هغوي کوي، هغوي ژاړي/ خاندې

د تېرمهال کې اوږون پایونه چې شمېر او نورې څرګندوي: ی/ې/ه/ي/ل

ی:

له کې (فعل) سره په تېرمهال کې د مفعول یا فاعل برابرې لپاره چې نړینه یوګړې وي لکه:

"ما کار کړی دی" => کار نړینه یوګړې دی، نو "کړی" او "دی" په نرمه ی راځي.

ې:

دا هم د نرمې ی غوندې له کې (فعل) سره په تېرمهال کې د مفعول یا فاعل برابرې لپاره راځي چې هم ښځینه یوګړې او ډېرګړې (جمع) وي لکه:

"ما لیکنه کړې ده" => لیکنه ښځینه یوګړې دی، نو "کړې" په ې راځي.

"ما لیکنې کړې دي" => لیکنې ډېرګړې دی، نو دا "کړې" هم په اوږده ې راځي او یوازې "دي" په څرګنده ي.

ي:

دا هم له کړ سره په تېرمهال کې د مفعول يا فاعل برابرونې
لپاره راځي چې نرينه ډېرگړی وي لکه:
" ما کارونه کړي دي " => کارونه نرينه ډېرگړي دي، نو "کړي"
" او "دي" په "ي" راځي.

يادونه: مرستيال کړ په جمع کې دواړو جسونو لپاره يو شان
پاتېږي - يانې 'دي'.

ل:

له کړ (فعل) سره په تېرمهال کې د مفعول يا فاعل برابرونې
لپاره راځي چې نرينه ډېرگړی وي لکه:
" ما کارونه وکړل " "کارونه" نرينه ډېرگړي دي، نو "وکړل" په
"ل" راځي.

و:

ياد تاپړی په پښتو کې يو صرفي تاپړی دی چې په بېلابېلو
حالتونو کې د کړ تر سټې مخته راځي او هغه توصيفوي.
په ټوليز ډول، دغه تاپړی د کړنې بشپړتيا يا مطلقيت نښي.

دغه تاپی اکثر په هغو کړونو (فعلونو) کې کارېږي چې لېږند یا نالېږند (متعدي & لازمي) وي لکه نیول، کول، خوړل، ویل، لیدل، لمبېدل او داسې نور.

که چېرې یو کړ له یو ستاینوم یا کړول (قید) منځ ته راغلی وي لکه سپړل، خفه کول، پورته کول او ورته، بیا د کړ تر سټې مخته و تاپی نه راځي. په لنډو ټکو، اکثر د هغو کړونو په منځ کې راځي چې خپلواک وي او ترکیبي کړونه نه وي.

د اوسمهال په دې لاندېنيو حالتونو لپاره:

لومړی: شرطی جملې په "که" اړیکو ییکي په مرسته که دغه وکړې، بیا درسره مرسته کوم.

کله چې دې راته وویل، نو غوښتنه به دې ومنم.

دویم: په پوښتنو کې کله چې باید کړنې یو ځل او په بشپړ ډول ترسره شي:

زه دغه کار وکړم؟

هغه څه درته ووايي؟

درېیم: تر مرستیال کړ (فعل) "باید" وروسته هغه باید داسې خبرې ونه کړي.

ته باید دغه پوست هغه ته ولیرې.
خلورم: یو کس ته د امر لپاره
!دغه تار ونیسه
!ژر ولمبیره

پنځم: گوانښ ورکول
که دغه کار دې وکړ، نو بیا دې له دندې گوښه کوي.

شپږم: په ساده بشپړ راتلونکي مهال کې تر "به" مرستیال کړ
وروسته

زه به دغه ویدیو وگورم.
هغه به پر دې یو څه ولیکي.

د تېرمهال په دې لاندېنيو حالتونو کې:
اووم: ساده بشپړ تېرمهال کې چې کله یوه کړنه یا عمل په بشپړ
ډول یا مطلق ترسره شوی وي:
هغې د ننګیال خبرې پورې وخنډل.
مورډ یو څو پوښتنې ترې وکړې.

اتم: په پوښتنو کې کله چې باید کړنې یو ځل او په بشپړ ډول ترسره شي:
هغه څه وکړل؟
ما څه درته وویل؟

نهم: تر "غوښتل" (کړ) وروسته، یا په بله وینا، کله چې یوه غوښتنه څرگندول غواړو
زه غواړم چې له تا سره ووينم.
هغه غواړي چې ډوډۍ وخوري.

د ويونو (لغتونو) ډولونه

تړښت (ترکیب):

تړښتي يا تړلي ويیونه هغه ويیونه دي چې له دوو يا ډېرو خپلواکو گړونو (مورفيمونو) جوړ وي او يوه نوې مانا پنځوي. په پښتو کې تړلي ويیونه پر تړښتي نومونو، ستاينومونو (صفتوتو)، کړونو (فعلونو) او تړښتي کړولونو وېشل کېږي.

تړښتي نوم:

هغه نوم دی چې له دوو يا ډېرو بېلو ماناوو لرونکو گړونو جوړ وي او له وحدت سره يې نوې مانا لرونکی نوم رامنځته کوي. (۱) نوم + نوم: پيشپرانگ، لاسکاډی، برېښناليک، ليکدود، ښوونځی، ځانمرگی، گلپانه ...

(۲) ستاينوم + نوم: سورگل، سپينغر، رنگينټال (بودی ټال) ...

(۳) نوم + نوم + نوم: کتابپلورنځی

يادونه: ټول تړښتي نومونه يوځای ليکل کېږي، دا چې د يو څيز مفهوم ترې اخيستل کېږي لکه د ليکدود يا ځانمرگی پر ځای ليکدود او ځان مرگی ليکل ناسمه ده.

تېرښتي کړ:

هغه کړ دی چې له دوو یا ډېرو بېلو ماناوو لرونکو گړونو جوړ وي او له وحدت سره يې نوې مانا لرونکي کړ رامنځته کيږي.

(۱) سربل + کړ: پرېښودل، پرېکول، کېناستل . . .

(۲) کړول + کړ: تېرباسل، تېروتل . . .

(۳) نوم + مرستيال کړ 'کېدل': جنګېدل، ژړېدل

(۴) ستاينوم + مرستيال کړ 'کېدل': سړېدل، تودېدل

(۵) تېرښتي کړونه د مرستيال کړونو کول په مرسته

نوم + کول: فکر کول، پرېکړه کول...

ستاينوم + کول: خوشالول، خفه کول...

تېرښتي ستاينوم:

هغه ستاينوم دی چې له دوو یا ډېرو بېلو ماناوو لرونکو گړونو

جوړ وي او له وحدت سره يې نوې مانا لرونکي ستاينوم

رامنځته کيږي.

(۱) نوم + ستاينوم:

خوابدی، خواخوږی = خوا (نوم) + بد / خوږ (ستاينوم)

(۲) نوم + کړ:

جنګځپلی، زیارکښ (ځپل او کښل کړونه دي)

۳) ستاینوم + نوم:

پرمخ، بدمرغه، نېکمرغه، سپینسترگی، کمزوری ...

۴) کړول + نوم:

نیمڅی، نیمگری، ډېرپیښی ...

تړنستي کړول:

هغه کړول دی چې له دوو یا ډېرو بېلو ماناوو لرونکو گړونو جوړ وي او له وحدت سره یې نوې مانا لرونکی کړول رامنځته کېږي.

۱) نوم + سربل / وستربل:

مخکې، شاته (مخ نوم دی، کې وستربل او همدارنگه شا نوم او (ته) وستربل دی)

۲) سربل + نوم + وستربل:

په تېزۍ سره، په چټکۍ سره . . .

بېلښت (اشتقاق):

بېلښتي وييونه هغه وييونه دي چې له يو خپلواک گړ، کوم چې هممهال د ويي (لفظ) ريښه بلل کېږي، او يو يا ډېرو ناخپلواکو گړونو رغېدلي وي او يوه نوې مانا پنځوي. خپلواک گړ په يوه غونډله (جمله) کې يواځې (تنها) او له خپلې ځانگړې مانا سره راتلای شي، خو ناخپلواک گړ يواځې نه شي راتلای، که راشي، کومه مانا نه ورکوي. له همدې کبله ناخپلواک گړونه خپلواکو گړونو پسې تړل کېږي او يو نوې مانا لرونکي ويی رامنځته کوي. يوه بېلگه د رڼاوي لپاره:

(۱) ناسم: "سم" خپلواک گړ دی او ځانگړې مانا لري او "نا" يو ناخپلواک گړ دی چې يواځې نه شي کارېدای او د "سم" مانا بدلوي.

(۲) کروندگر: "کرونده" خپلواک گړ دی او "گر" ناخپلواک او په گډه نوی ويی رامنځته کوي.

ناخپلواک گړونه په دوو ډلو وېشل کېږي، چې يوه يې مختاړې دي او بله وروستاړې. مختاړې تر يو ويي مخکې راځي لکه په لومړنۍ بېلگه (ناسم) کې "نا" او وروستاړې د ويي په پای کې راځي لکه په دويمه بېلگه (کروندگر) کې دا گړ.

د ځينو تاړو (مخ او وروستاړې) په مرسته نومونه جوړېږي او

د ځينو په مرسته کړونه (فعلونه) او ستاینومونه.

د مختارو بېلگې:

بې: بېشمېره، بېکچه، بېخونده او داسې نور
هم: همغږی، هممهال، همزولی او داسې نور
نا: ناسم، ناخوښ، ناولی او داسې نور
غیر: غیر مستقیم، غیر قانوني

د وروستارو بېلگې:

ونکی: شنونکی، ښوونکی، خوښوونکی او داسې نور
یادونه: ونکې په دې بیا ښځینه بڼه ښيي
گر: بریدگر، کروندگر، زرگر او داسې نور
یادونه: گره په 'ه' یې بیا ښځینه بڼه ښيي
اند: انځوراند، بهاند، چپاند او داسې نور
یادونه: انده په 'ه' یې بیا ښځینه بڼه ښيي
وال: ولسوال، مینوال، وسلوال او داسې نور
یادونه: واله په 'ه' یې بیا ښځینه بڼه ښيي
دوی: ساتندوی، مندوی، بولندوی (قوماندان) او داسې نور
یادونه: دوی په 'ه' یې بیا ښځینه بڼه ښيي
نه/ونه: بندېدنه، نمانځنه، غوښتنه او داسې نور
تیا: پراختیا، چوپتیا، پیاوړتیا او داسې نور

توب: برياليتوب، ماشومتوب، لېونتوب او داسې نور
تون: پوهنتون، مړستون (قبر)، نندارتون (نمايشگا) او داسې
نور

غالی: لوبغالی (سټېډيم)، اورغالی (د اور بلوولو ځای)
يادونه: د دې اړوند سپړنيز معلومات په مخکېني څپرکي کې
درېښودل شوي.

د وينا مهمې برخې

نوم:

نوم هغه کليمه ده، چې يو وگړی، ځای، خيز او احساس نوموي.
وگړی: اتل، ننګيال، ځلاند . . .

ځای: امريکا، لندن، کابل، اسيا، ټاپو . . .

خيز: تيره، مڼه، بکس، کټ . . .

احساس: ډار، خندا، غوسه، وياړ . . .

يادونه: ترېستي او بېلېستي نومونه په تېر څپرکي کې راغلي.

د نوم ډولونه:

(۱) ټولنوم (Common Noun):

د نومونو ډلې يا ټولې (کاتېگورۍ) تشرېح کوي.

(۲) ځانگړنوم (Proper Noun):

د نومونو په ټوليزو (کاتېگوريو) کې ځانگړې بېلگه نوموي.

د رڼاوي لپاره لاندېنۍ بېلگې وگورئ.

ټولنوم ځانگړنوم

انسان سړی، ښځه، هلک، جينی

مېوه مڼه، هندوانه، کپلا

ژوی اوبښ، غوا، سپی

څپرکی اوږی، ژمی، پسرلی

مياشت غبرگولی، ليندۍ، وری

۳) ذات نوم (Concrete Noun):

د هغه څه نوم دی چې سپری یې یا لیدلای، لمسولای، اورېدلای
او یا بویولای شي لکه:

انسان، ژوی، ځای، څوکی، او نور هغه څه چې جسمي بڼه لري
۴) مانا نوم (Abstract Noun):

د هغه څه نوم چې سپری یې نه لیدلای، لمسولای، اورېدلای او
نه بویولای شي. په لنډه، ناجسمي شيان لکه:
مینه، ویاړ، وخت، سوله

تمرین:

لاندېني نومونه د نوم ډولونو په کومه کاتېگوري کې راځي؟
لومړی یو ستاسو لپاره حل شوی دی.

۱) منی: هم ځانگړ نوم دی او هم مانا نوم دی

۲) کتاب:

۳) اندېښنه:

۴) پکتیا:

۵) ولسوالي:

۶) نارنگ ولسوالي:

۷) رڼا:

کړ:

د کړ پېژندون:

هغه ویی دی چې کړنه او پېښه څرګندوي. کړ ته مهالویی هم ویل کېږي، دا چې له مهالونو سره اړول کېږي. بېلګې: کول، راوړل، وهل، لمبېدل، رسېدل، خوړل، څښل او داسې نور

د کړ ډولونه:

(۱) لېږند کړ (Transitive Verb):

هغه کړ دی، چې تل په غونډله یا جمله کې له یو مفعول سره راوړل کېږي. هغه مفعول یو نوم، نومخړی (ضمیر) یا یو عبارت کېدای شي. کړونه لکه خوړل، نیول، وهل، څښل لېږند کړونه دي

بېلګې:

(۱) زه اوبه څښم. (دلته کړ څښم دی او مفعول یې اوبه دی)

(۲) هغه کبان نیسي. (دلته کړ نیسي دی او مفعول یې کبان

دی.

(۳) احمد زه ووهلم. (دلته کړ ووهلم دی او مفعول یې زه

دی)

(۴) زه ډېرې خبرې نه شم کولای. (دلته کې " نه شم کولای " دی او ډېرې خبرې مفعول دی.)

د مفعول اخیستو تر څنګ د لېږند کې بله ځانګړنه دا ده چې ځینې ځاني نومخري (زه، ته او بنځینه هغه) پر ما، تا او هغې بدلېږي، کله چې د کړند/فاعل یا د مفعول په توګه په غونډله کې راشي

په اوسمهال کې زه او ته پر ما او تا بدلېږي کله چې د یو "مفعول" په توګه راشي.

لومړۍ بېلګه: زما پلار ما نه وهي. (دلته ما د وهل مفعول دی) دویمه بېلګه: هغه جینۍ تا نه ویني. (دلته تا د لیدل مفهوم دی) په تېرمهال کې بیا ما، تا او هغې (بنځینه) د کړند په توګه کارېږي، نه د مفعول په توګه.

که لومړۍ بېلګه راواخلو او ساده بشپړ تېرمهال ته یې واړوو، نو داسې راځي 'زما پلار زه ووهلم'. دلته یانې ما پر زه بدل شوی دی.

لومړۍ بېلګه: ما هغه ونه لیده. (دلته ما د لیدل کړند دی او مفعول یې هغه دی)

دویمه بېلګه: تا زه ولې وواهلم؟ (دلته تا د وهل کړند دی او مفعول یې زه دی.)

درېېمه بېلگه: هغې ته ونه لیدې. (دلته هغې د لیدل کړند دی او مفعول یې ته دی)
 یادونه: په تېرمهال کې ځاني نومخړي (زه، ته، هغه، موږ، تاسو، هغوی) د لېږند کړ مفعول گرځي او په اوسمهال کې کړند مفعول دوه ډوله دی چې دواړه له لېږند کړ سره په جمله کې راوړل کېږي.

(۱) سیده مفعول (Direct Object)

(۲) ناسیده مفعول (Indirect Object)

سیده مفعول هغه دی چې ار کړ (اصلي مفعول) یې په مستقیمه توګه اغېزمنوي. په پورتنیو بېلګو کې مفعولونه سیده دي.
 که لومړنۍ بېلګه (زه اوبه څښم) د شنې لپاره بیا راواخلو، نو اوبه سیده مفعول او څښل اریا ټولیز کړ دی.
 ناسیده مفعول هغه دی چې په جمله کې له سیده مفعول سره اړیکه لري. ځینې ژبپوهان یې د سیده مفعول ترلاسونی (ریسپینټ) بولي، ځکه سیده مفعول ته رسېږي.
 ځینې لېږند کړونه هم له سیده او هم له ناسیده مفعول سره راوړل کېږي.
 ورکول، ښودل، پېرودل، کول او نور هغه کړونه، چې په "ول" پای ته رسېږي.

بېلگې:

(۱) هغه ماته يوه ډالۍ راكړه. (دلته 'ماته' ناسيده مفعول دی او 'يوه ډالۍ سیده مفعول دی؛ او راكړه، چې د ورکولو پرمهالي بڼه ده، اړکړ دی).

(۲) احمد ملگري ته د خپل ټولگي انځو وښود. (دلته 'خپل' "ملگري ته" ناسيده مفعول دی او "د خپل ټولگي انځور" سیده مفعول)

(۲) نالیرند کړ (Intransitive):

هغه کړ دی چې بې له کوم مفعول کارول کېږي، لکه ژړېدل، خندېدل، ولاړېدل، وېړېدل او نور هغه کړونه چې په بدل یا کېدل پای ته رسېږي. ځينې کم بيا په بدل نه پايږي لکه ژړل، ختل، خندل

بېلگې:

(۱) زه ژاړم.

(۲) هغه پر هره خبره خندي.

(۳) ننګيال سخت وډار شو.

(۴) هغه له ونې وغورځېد.

لکه څنگه چې مخکې یادونه وشوه، نالپړند کړونه اکثر په "پدل" پای مومي او معتدي کړونه په "ول". په لومړني انځور کې د دواړو بېلگې کتلاى شئ:

لازمې	لپړند
خوښېدل	خوښول
خوړېدل	خوړول
لېږېدل	لېږول
خبرېدل	خبرول
سوځېدل	سوځول
گډېدل	گډول
ډېرېدل	ډېرول
ځوړېدل	ځوړول

ځينې نالپړند کړونه دي چې له ستاينومونو څخه يې ريښه اخېستې وي، ډېرې ناکره کارول کېږي.

ناکړه	کړه
سپک کېږي	سپکېږي
مين کېږي	مينېږي
زور کېږي	زورېږي

کلک کپړي

کلکپړي

(۳) چار کړ:

دا هغه کړ دی چې د نالپړند کړ په څېر کوم مفعول نه اخلي، خو د لپړند کړ غوندې یې کړند (فاعل) په اوبښتي اکر (مغیره حالت) کې راځي، یانې که چېرې کړند یو نوم وي بیا زور پر "ې" اوږي، "ی" او "ي" پر "ی"، او که کړند یې نومخړی وي، بیا زه/ته/هغه (بښینه) پر ما/تا/هغې اوږي.

د چار کړ بېلگې:

ویل، ژپل، خندل، لمبل

لکه: ما/تا/هغې ولمبل، وویل، وخندل او داسې نور

یا بښینه + ې + چار کړ لکه: نجیبې وخندل/ووویل دلته نجیبه پر نجیبې اوبښتی.

مرستیال کړ:

مرستیال کړ هغه کړ دی چې په یوه غونډله کې تل د یو ار کړ
(اصلي فعل) بدرگه کوي او د دوی ښکارندويي کوي. دوی ارو
کړونو ته ګرامري او دندیزه (فنکشنل) مانا ورزیاتوي.
دوی په جمله کې یواځې نه شي راتلای. که راشي، نو کومه مانا
نه ورکوي.

یوه بېلګه:

ما ډوډۍ خوړلې ده. ← دغه غونډله کې ار کړ "خوړلې" دی او
مرستیال کړ "ده" دی.
ما ډوډۍ خوړلې وه. ← وه مرستیال کړ

د پښتو مرستیال کړونه:

به:

۱. راتلونکي مهال ته اشاره کوي او هوډ او پرېکړو لپاره راځي.

بېلګې:

- * زه به راشم. (راشم ار کړ دی او به مرستیال کړ)
- * زه به ډوډۍ وخورم. (وخورم ار کړ دی)
- * زه به خامخا راځم. (راځم ار کړ دی)

۲. په تېرمهال کې هغو کړنو ته اشاره کوي، چې ناشونتیا نښي.
بېلګې:

- * ما به دا کار کړی وای، خو سترې وم.
- * هغه به درغلی وای، خو تا خوابدې کړی و.

۳. یو گمان یا انګېرنې لپاره راځي.
بېلګې:

- * دا ځمکه لنده ده. باران به ورېدلی وي.
- * اتل به په کارونو کې بوخت وي، ځکه چې اړیکه کمه نيسي.

ول:

هغه کړ دی چې شتون مانوي. دا له اړ کړ سره په تېرمهال او راتلونکي مهال کې مرسته کوي. د تېرمهال په ځینو بڼو کې 'ول' خپل شکل بدلوي.

"ول" (Be) یوازېنې مرستیال کړ دی چې په اوسمهال او ساده تېرمهال کې د اړ کړ په توګه هم راځي. لکه "زه خوشاله یم" (اوسمهال) او "زه خوشاله وم" (تېرمهال) ← اړ کړ هغه کړ دی چې په غونډله کې یواځې راتلای شي او یوه مانا هم ورکوي.

په تېرمهال کې د "ول" اوږون:
وم، وې، و، وه، وو، وئ، وو (ول)

بېلګې:

* هغه نه و راغلی. (راغلی ارکړ دی او و مرستیال کړ)
* هغوی هلته تللي وو. (تللي ارکړ دی او وو مرستیال کړ)
په ارمانی، شرطی، توصیفی یا هم (فرضی) او گومانی تېرمهال
کې "ول" خپله بڼه پر "واي" یا پر "وي" بدلوي. "وي" یوازې
گمانی تېرمهال کې راځي.

بېلګې:

* کاش زه هلته وای. (ارمانی)
* که زه راغلی وای، ښه به وای. (شرطي)
* هغه به درغلی وي، خو تا به نه وي لېدلی. (گومانی)

باید:

فرض، پیاوړی وړاندیځ او پیاوړې سپارښتنه څرګندوي.
* زه باید دغه کار وکړم. (فرض)
* ته باید راغلی وای. (فرض)
* ته باید ډېر درس ووایې، ګڼې ناکامیږې. (پیاوړی وړاندیځ)
* ته باید دغه فلم وګورې. ډېر خوند کوي. (پیاوړې سپارښتنه)

شول:

په دې مرستیال کې موږ یو توان یا یوه پېښه څرگندوو او کله نا کله په بشپړتېرمهال کې د "کېدل" پر ځای راځي.

توان په اوسمهال کې:

* زه دغه کار کولای شم.

* هغه لوړ ټوپونه اچولای شي.

جوړښت: کې + ای + د شول اوږون په اوسمهال کې (شم / شې

/ شي / شو / شئ / شي)

توان په تېرمهال کې:

* ما دغه کار کولای شو.

* هغه لوړ ټوپونه اچولای شول.

جوړښت: کې + ای + د شول اوږون په نابشپړ تېرمهال کې (

شو / شول / شوه / شوې).

شول په اوسمهال کې پېښه نه شي څرگندولای. هغه د "کېدل"

په مرسته کېږي، لکه:

"یو څه بد پېښېږي". (پېښ + کېدل)

په تېرمهال کې بیا شول پېښه څرگندولای شي.

* پروڼ یوه چاودنه وشوه.

* نن سهار ډېر باران وشو.

شول په بشپړ تېرمهال کې د "کېدل" پر ځای راځي.
هغو نالپړند کړونو لپاره چې رينې يې له ستاينومونو يا له ځينو
نومونو اخيستي وي لکه:

سړېدل، خفه کېدل، پخېدل، ډارېدل، زړېدل او داسې نور
* هغه وډار شو.

* هغوی ډېر خفه شول.

* اوبې سړې شوې.

جوړښت: نوم / ستاينوم + د شول اوږون په بشپړ تېرمهال
کې.

يادونه :

که لا زمي کړ له بل ويي رينه نه وي اخيستي لکه:
لمېېدل، غورځېدل او داسې نور بيا د شول کومه بڼه نه پکې
راځي لکه

* هغه ولمېېده. (سم) هغه لامبو شو. (ناسم)

* زه وغورځېدم. (سم) زه غورځېد شوم (ناسم)

کېدل:

یوازې په بېچاره (مجهول) جمله کې د مرستیال کړ په توګه کارول کېږي . بېچاره جمله هغه ده چې فاعل پکې سم څرګند نه وي.

جمله کې د مرستیال کړ په توګه:

* هره ورځ انسانان وژل کېږي.

* بریالی کېدل ګرانه نه ده، که کوبښن وکړي.

وي:

یاد کړ په بېلابېلو حالتونو کې کارېږي:

د شونتیا (امکان) څرګندولو لپاره:

بېلګه

که چېرې باران وي، نو بیا بنا رته نه شو تللای.

که داسې وي، نو بیا سمه ده.

که چېرې هغه د ریاضي استاد وي، نو د دې سوال حلول اسان

کار دی.

د یو شرط څرگندولو لپاره:

بېلگه:

که احمد دغه کار کړی وي، نو اړیکې ورسره پرې کړه.

د گومان څرگندولو لپاره:

بېلگه:

دا ځمکه ډېره لنډه ده. ښایي پروڼ شپه ډېر باران وربدلی وي.

دا ور خلاص دی. هسې نه چې غله راغلي وي.

د ټینګار څرگندولو لپاره:

بېلگه:

دا دې همدلته وي. مه یې لیرې کوه.

که غریب وي او که خان وي، خو باید وستایل شي.

که هغه هلته هم وي، خو ته به مېلې ته راځې.

د پېرزوینې او هیلې څرگندولو لپاره:

بېلگه:

ژوندی دې وي افغانستان!

د ټولو دې دغه لویه خوشالي مبارک وي!
دا به د خوښۍ وړ خبر وي چې زموږ جرگه ومني. (هيله)
څنگه به نه وي خوشاله چې خدای هر څه ورکړي دي.

د یو وړاندیځ څرگندولو لپاره:
بېلگه:

دا به ښه وي چې ته پخپله ورشې او دا خبره ورسره سپینه
کړې.

هغه کړنې چې په راتلونکي تر یو ټاکلي یا اټکل شوي وخت
پورې بشپړې شي:
بېلگه:

ته چې رارسېږي، ما به دغه کار ختم کړی وي.

طبعي حقایق لپاره:
بېلگه:

اوسپنې په غرونو کې وي.
دلته په اوږي کې گرمي کمه وي.

دا لچۍ نه ده. د لچۍ پانې تر دې لويې وي.
مرگ حق دی، که څوک خوښ وي او که ناخوښ.

تمرین:

- په لاندېنيو غونډلو کې ار کړ او مرستیال کړ په نښه کړئ او
دواړو لپاره دوه بېل رنگونه د اسانتیا لپاره وکاروئ.
۱. زه کور ته ځم.
 ۲. ما لږه ډوډۍ وخوړه.
 ۳. ما هغه ته وویل چې دلته راشي.
 ۴. زه سترې یم، ځکه چې ډېر کار مې کړی دی.
 ۵. زما ملگري دغه کتاب په یوه اوونۍ کې ولوست.
 ۶. زه به دغه کار ترسره کړم.
 ۷. احمد کولای شول چې راشي.
 ۸. هغه خوشاله و.

ستاینوم

دا هغه کلیمه ده چې د نومونو اکر او څرنگوالي تشریحوي لکه:

ښکلی، کوچنی، نری، ستر، لوی، سور، تور، ناسم، او داسې نور. ستاینوم د "څنگه دی/ده/دي؟" پوښتنه ځوابوي. په پښتو کې ستاینوم د نوم له نوري (جنس) او شمېر (عدد) سره برابرېږي.

بېلگه:

* احمد یو هلک دی. ← که دغه غونډلې ته ستاینوم "ښکلی" ورزیات کړو، نو بیا داسې راځي.
" احمد یو ښکلی هلک دی."

دلته هلک نرینه یوگړی دی، نو ښکلی په نرمله "ی" لیکل کېږي. که د یوې جینۍ خبره وکړو، بیا ښکلی پر ښکلې بدلېږي لکه:

" موسکا یوه ښکلې جینۍ ده."

د ستاینوم ډولونه:

د موقعیت له مخې دوه ډوله دي.

۱. برستاینوم - تر نوم مخکې راځي:

* یوه ښکلې ښځه راغله. (ښکلې تر نوم مخکې راغلی)

* دا سور گاډی زما دی.

۲. لرستاینوم - تر نوم وروسته راځي:

* دغه سړی رښتینی دی. (رښتینی تر سړي وروسته راغلی)

* هغه گاډی سور دی. (سور تر گاډي وروسته راغلی)

د نوري (جنس) اوشمیر نوم (عدد) له مخې د ځینو ستاینومونو اوږون.

۱. د هغو ستاینومونو نرینه بڼه چې په یو بېواک غږ پای ته

رسېږي، په یو او ډېرگړي (مفرد+جمع) کې یو ډول پاتې کېږي یا

په بله وینا، نه بدلېږي. خو ښځینه بڼه یې په دواړو حالتونو

کې (یو او ډېرگړی) کې بدلېږي.

د سکالو رڼاوي (وضاحت) لپاره یوه بېلگه، چې څنگه په بېواک

غږ پای ته رسېدونکې ستاینومونه د نرینه بڼې لپاره نه بدلېږي

او ښځینه لپاره بدلېږي.

فرمول:

نړينه يوگړی: ار (اصلي) حالت

نړينه ډېرگړی: ار حالت

نښځينه يوگړی: ار حالت + ه

نښځينه ډېرگړی: ار حالت + ې

که "سم" د بېلگې په توگه راواخلو:

نړينه يوگړی: سم (لکه: سم ځواب)

نړينه ډېرگړی: سم (لکه: سم ځوابونه)

نښځينه يوگړی: سمه (لکه: سمه خبره)

نښځينه ډېرگړی: سمې (لکه: سمې خبرې)

دوي معلومي استثناوي:

۱. شين: (نړينه ډېرگړی پر شنه بدلېږي)

۲. تريخ: (نړينه ډېرگړی په تراخه بدلېږي)

نورې بېلگې:

نړينه يو	نړينه ډېر	نښځينه يو	نښځينه ډېر
ستر	ستر	ستره	سترې
خوښ	خوښ	خوښه	خوښې

لوړ	لوړ	لوړه	لوړې
تور	تور	توره	تورې
کلک	کلک	کلکه	کلکې
وینښ	وینښ	وینښه	وینښې

۲: په زورکي (چې یوازې خپلواک غږ دی) پای ته رسېدونکي ستاینومونه هم په نرینه یو او ډېرگړي کې یو شان پاتې کېږي، لکه:

ښه، ویده، سپېره، تېره داسې نور

نرینه یوگړی: ښه / ویده / سپېره (په پښتونخوا کې ه)

نرینه ډېرگړی: ښه / ویده / سپېره (په پښتونخوا کې ه)

ښځینه یوگړی: ښه / ویده / سپېره

ښځینه ډېرگړی: ښې / ویدې / سپېرې

که چېرې په هغه ستاینوم کې، چې په بېواک غږ پای ته رسېدلی وي، تر بېواک غږ مخکې اوږد یا لنډ "واو" راغلی وي، نو په هغوی کې د یوې ډلې نرینه ډېرگړی (مذکر جمع) بدلېږي او بله ډله یې بیا پورتنۍ (لومړۍ قاعدې) پورې اړه لري. د هغې ډلې، چې نرینه ډېرگړی یې بدلېږي، "و" پکې پر "ا" اوږي او په پای کې یې زورکی "ه" راځي. که د "خوږ" (شرین) بېلگه راواخلو:

"ږ" یو بېواک غږ دی او تر "ږ" مخکې اوږد و راغلی. دلته که د خوږ نړینه جمع لیکل وغواړو، نو خواره راځي. دلته و پر "ا" اوښتی او په پای کې یې زورکی راغلی. ستاینومونه دا لاندېني دي.

نړینه یو	نړینه ډېر	ښځینه یو	ښځینه ډېر
زوږ	زاړه	زړه	زړې
ووږ	واړه	وړه	وړې
لوند	لانده	لنده	لندې
کوږ	کاږه	کږه	کږې
موږ	ماړه	مړه	مړې
سوږ	ساړه	سړه	سړې
روږ	راړه	رړه	رړې
پوند	پانده	پنده	پندې
کوږ	کاږه	کږه	کږې
پوخ	پاخه	پخه	پخې
خور	خواره	خوره	خورې
پروت	پراټه	پرته	پرتې
درون	درانه	درنه	درنې
دروند	درانده	درنده	درندې

دوه ورته ستاینومونه، چې داسې نه اړول کېږي سور (رنگ) او تود (گرم) دي.

نرینه یو	نرینه ډېر	ښځینه یو	ښځینه ډېر
سور	سره	سره	سرې
تود	تاوده	توده	تودې

دویمه ډله چې لومړنۍ قاعدې پورې اړه لري، یانې نرینه یو او ډېروگړی یې یو شان پاتې کېږي.

نرینه یو	نرینه ډېر	ښځینه یو	ښځینه ډېر
تور	تور	توره	تورې
لوی	لوی	لویه	لوېې
ډوب	ډوب	ډوبه	ډوبې
جوړ	جوړ	جوړه	جوړې
روغ	روغ	روغه	روغې
سمسور	سمسور	سمسوره	سمسورې

بېلېستي ستاينومونه:

۱. له کړونو رغېدلي:

- * دردوونکی (له دردول)
- * خواشینوونکی (له خواشینول)
- * زړه ورونکی (له زړه وړلو څخه)
- * ځلېدونکی (له ځلېدلو څخه)

۲. له نومونو رغېدلي:

- * ستونزمن (ستونزه + من وروستاری)
- * مانيز: (مانا + يز وروستاری)
- * بېخونده: (بې مختاری + خوند) او داسې نور
- يادونه: له نومونو رغېدلي ستاينومونه نور د مختاړو او وروستاړو په برخه کې وگورئ.

د ستاينومونو درجې:

- * ټوليز (عادي) ستاينوم ← يوازې ستاينوم لکه: " دا ښه هلک دی".
- * پرتليز ستاينوم ← تر..... لا / ډېر + ستاينوم لکه: " دی تر تا لا ښه دی".
- * تفصيلي ستاينوم ← خورا / تر ټولو + ستاينوم

لکه: " دا تر ټولو / خورا ښه فلم دی".

تمرین:

په لا ندېنيو غونډلو کې ستاینوم ه ښه کړئ.

یادونه:

"په یوه غونډله کې تر یو ډېر ستاینومونه راتلای شي".

۱. دا ډېر گلالي ماشوم دی.
۲. سپینغر د وطن یو هسک غر دی.
۳. دا یوه ښکلې جینۍ ده.
۴. دغه یو ستونزمن کار دی.
۵. دومره زړه رابښکونکې سندره ما تر اوسه نه وه اورېدلې.
۶. هغه تل بېسوله خبرې کوي.
۷. خالد یو غوسناک هلک دی.
۸. الله (ج) ترهر څه ځواکمن دی.
۹. د ده زوی زښت نیازبین دی.
۱۰. احمد شا بابا یو زړور پاچا و.
۱۱. پرون ترغاګ (طوفان) یوه نرۍ ونه ماته کړه.
۱۲. موږ په یو سولیز او پرمختللي هېواد کې ژوند کول غواړو.
۱۳. مږ هم پښتون دی او پږ هم.
۱۴. ژوندی دې وي افغانستان.

په پښتو کې نابدلېدونکي ستاینومونه (صفتونه):

نابدلېدونکي ستاینوم هغه دي چې د نورو ستاینومونو په څېر د نوم له نوري (جنس) او شمېر سره نه برابرېږي. په لنډه وينا، د دوی بڼه نه بدلېږي.

ياد ستاینومونه په پښتو کې هغه دي چې يا په زور "ه"، په څرگنده يې "ي" او يا په "الف" پایېږي.

د زور بېلگې: تکړه، ښايسته، تازه، خفه...

يوه بېلگه د رڼاوي لپاره:

* يو تکړه هلک

* يوه تکړه جينۍ

* ډېر تکړه هلکان

* ډېرې تکړه نجونې

د څرگندې "ي" بېلگې: شمالي، ډولي، برېښنايي، نشي...

يوه بېلگه د رڼاوي لپاره:

يو ډولي هلک

يوه ډولي جينۍ

ډېر ډولي هلکان

ډېرې ډولي نجونې

د الف بېلګې: بېړا، هوسا، سفا
يوه بېلګه د رڼاوي لپاره:
يو هوسا ځای.
ډېر هوسا ځايونه.
يوه هوسا سيمه.
ډېرې هوسا سيمې.

نومخړی:

نومخړی هغه کلمه ده چې د نومونو استازیتوب کوي، که هغه د انسانانو، ژویو یا شیانو وي. دغه کلیمه په غونډله کې د نوم د تکرار مخه نیسي.

۱. پیاوړی ځاني نومخړی: په جمله کې کړند څرګندوي:

- * لومړی تن یوګړی: زه / زما
- * دویم تن یوګړی: ته / تا
- * درېیم تن یوګړی نرینه: هغه / دی
- * درېیم تن یوګړی ښځینه: هغه / دا
- * لومړی تن ډېرګړی: موږ
- * دویم تن ډېرګړی: تاسو
- * درېیم تن ډېرګړی: هغوی / دوی

۲. کمزوری ځاني نومخړی:

یوګړی	ډېرګړی
مې	مو
دې	مو
يې	يې

دا مې کور دی	(دا زما کور دی)
دا مو کورونه دي	(دا زموږ کورونه دي)
دا دې کور دی؟	(دا ستا کور دی؟)
دا مو کورونه دي؟	(دا ستاسو کورونه دي؟)
دا يې کور دی.	(دا د هغه کور دی)
دا يې کورونه دي.	(دا د هغوی کورونه دي)

يادونه: "دې" په پښتو کې په نورو بېلابېلو حالتونو کې هم کارېږي.

لومړۍ حالت: د "ته/تا" نومخړي استازيتوب کوي
 دا کار دې ولې وکړ؟ (ياني "تا" دغه کار ولې وکړ؟)
 دا به دې هسې ويلي وي. (ياني "تا" به دا هسې ويلي وي)

دويم حالت: د تولنومخړي "ستا" استازيتوب کوي
 دا دې ورور دی؟ (ياني دا "ستا" ورور دی؟)
 ورور دې رانغی. (ياني "ستا" ورور رانغی)

درېيم حالت: د يوې يادې خبرې/ياد څيز استازيتوب کوي
 په دې کې ګوتې مه وهه. (ياني په يو ياد کار يا خبره)
 په دې اړه ستا اند څه دی؟ (د يوې خبرې په اړه اند پوښتل)

څلورم حالت: د نغوټې يا اشارې نومخړي "دغه" استازيتوب کوي

په دې کور کې يوه بوډۍ اوسېږي. (يانې په دغه کور کې ...)
د دې سيمې نوم څه دی؟ (يانې د دغې سيمې نوم..)

پنځم حالت: د بنځينه نومخړي "هغې" په توگه راځي
دې ما ته هېڅ نه دي ويلي. (يانې هغې ما ته هېڅ نه دي ويلي)
ما له نجيبې څه وپوښتل، خو دې ځواب رانکړ. (يانې هغې
ځواب رانکړ)

شپږم حالت: د ټينگار لپاره
هغه دې دلته نه راځي. (يانې بايد لته رانشي)
دغه کار دې وشي. (يانې بايد دغه کار وشي)

اووم حالت: دعايي، غوښتني يا د مبارکۍ په حالتونو کې
:بېلگې
!اختر دې مبارک شه
!خدای دې تا ژوندی لري

۳. د تول يا څښتنوالي نومخړی:

زما، ستا، د هغه،/ دده، د هغې / ددې، زموږ، ستاسې، د هغوی/ د دوی

۴. مفعولي نومخړی:

✓ سیده مفعولي نومخړی (Direct Object) :

ځاني نومخړی هم د سیده مفعول په توګه کارول کېږي. سیده مفعول هغه دی، چې ار ګر (اصلي مفعول) یې په مستقیمه توګه اغېزمنوي.

بېلګې:

* خوشال زه ووهلم. ← خوشال دلته فاعل دی / زه یو سیده مفعول دی، چې ار ګر "ووهلم" یې په مستقیمه توګه اغېزمنوي.

* هغه موږ وروسته خبر ګرو.

هغه او موږ دواړه ځاني نومخړي کېدای شي، نو دې ته به ګورو چې ګڼه یانې "خبرول" دلته څوک ترسره کوي. دلته هغه فاعل دی، نو ځاني نومخړی دی او موږ سیده مفعول، دا چې ار ګر "خبر ګرو" یې اغېزمنوي.

✓ ناسيده مفعولي نومخړی (Indirect Object):

ماته، تاته، هغه / ده ته، هغې / دې ته، موږ ته، تاسو ته، هغوی، دوی ته. چې له ځاني نومخړي سره "ته" سربل وي، نو ناسيده مفعولي نومخړی ترې جوړوي.

ناسيده مفعول په غونډله کې له سیده مفعول سره اړیکه لري. ځينې ژبپوهان يې د سیده مفعول ترلاسونی بولي، ځکه چې ناسيده مفعول ته رسېږي.

بېلگه:

* هغه ما ته يو کتاب راځړ ← "هغه" يو ځاني نومخړی دی او "ماته" ناسيده مفعول. په دغه جمله کې يو کتاب سیده مفعول دی چې ناسيده مفعول "ماته" رسېږي.

۵. پوښتنومخړی: څوک، چا، کوم

درې واړه هم ځاني نومخړي او هم سیده مفعولي نومخړي کېدای شي. همدارنگه ناسيده مفعولي هم کېدای شي، که "ته" سربل ورزیات شي.

بېلگې:

* څوک راغی؟ ← دلته "څوک" کېند دی.

- * څوک یې وواژه؟ ← دلته "څوک" سیده مفعول دی.
- * چا دغه کار وکړ؟ ← "چا" دلته کړند دی.
- * هغه چا ته وویل؟ ← "چا ته" دلته ناسیده مفعول دی.

۶. د نغوټي (اشارې) نومخړی:

څیزونو، انسانانو، ژویو یا ځایونو ته نغوته کوي.
دغه (دغې)، دغو (همدا)، همدې، دې، همدوی، دوی، همده او
داسې نور
یادونه:

د نغوټې نومخړي د ځاني نومخړو غوندې په اوبستي اکر (مغیره
حالت) کې بدلېږي. هغه بیا د ژبدودیزو پېرونو په څپرکي کې
وگورئ.

۷. اړیکنومخړی:

چې - دغه نومخړی دوې جملې سره تړي.
بېلگه: دا هغه سړی دی چې ما درته یاداوه.

د "چې" ناسمه کارونه:

په خپلواکو غونډلو کې د "چې" پر ځای د "کوم چې"، "چا /
خوک چې"، چېرته چې، او تر څو کارونه ناسمه ده.

د "کوم چې" پر ځای یوازې "چې" کارول:

ناکره: هغه انځور دې په یاد دی کوم چې ما درته ښوولی و.
کره: هغه انځور دې په یاد دی چې ما درته ښوولی و.

د "چا / خوک چې" پر ځای یوازې "چې" کارول:

ناکره: دا هغه سپی دی چا چې ډېر جرمونه کړي دي.
کره: دا هغه سپی دی چې ډېر جرمونه یې کړي دي.
ناکره: روناډو هغه لوبغاړی دی خوک چې ټوله نړۍ پېژني.
کره: روناډو هغه لوبغاړی دی چې ټوله نړۍ یې پېژني.

د "چېرته چې" پر ځای یوازې "چې" کارول:

ناکره: لندن هغه ښار دی، چېرته چې د گنشمېر ملتونو وګړي
اوسېږي.

کره: لنډه هغه ښار دی چې د گنشمېر ملتونو وګړي پکې
اوسېږي.

د "تر خو" ناسمه کارونه:

ډېر پښتانه د "چې" اړیکو یی کې پر ځای "تر خو" لیکي، څه چې ناسمه ده.

دا لاندېنۍ بېلگې وگورئ.

ناسم: موږ باید مبارزه وکړو تر څو خپل حق ترلاسه کړو.

سم: موږ باید مبارزه وکړو چې خپل حق ترلاسه کړو.

ناسم: ته باید ډېر درس ووایې تر څو بريالی شې.

سم: ته باید ډېر درس ووایې چې بريالی شې.

"ترخو" بلخوا د "تر هغې" په ملتیا د وخت یو ځانگړی پېر (دوره) څرگندوي او هممهال یو شرط هم ښوولای شي. "تر خو" د جملې په دویمه برخه کې راځي، لکه:

• تر څو چې پسرلی راغلی نه وي، تر هغې کلي ته مه راځه.
(د وخت پېر)

• تر څو چې تا دغه منفي دریځ نه وي پرېښی، نو تر هغې ته خپلې موخې ته نه شې رسېدای. (شرط)

کړول:

هغه کلیمه ده چې په یوه غونډله کې د ځای، مهال او د یوې کړنې یا پېښې څرنگوالي اړوند زیات معلومات ورکوي. کړول د څه ډول، کله، چېرې / چېرته پوښتنو ځواب ورکوي.

کړولونه (قیدونه) په څو ډولونو وېشل کېږي.

۱ ستاینومیز کړولونه:

په پښتو کې ستاینومونه د کړولونو په توګه کارېدای شي. هغه مهال بیا یو ستاینوم یو کړ (فعل) نژدې تشریحوي.

* دغه ګاډی ډېر چټک ځي. (چټک یو ستاینوم دی، خو دلته یو کړ "ځي" تشریحوي، نو کړول ترې جوړ شو. که چېرې یې ګاډی تشریحولای، بیا به ستاینوم پاتې کېده، لکه:

"دا یو چټک ګاډی دی".

* زرغونې غلي وخنډل. (غلی دلته ستاینوم دی، خو دا چې "خنډل" تشریحوي، نو کړول ترې جوړېږي.

۲ مهالي کړولونه:

نن، پرون، سبا ته، اوس، وروسته، بیا، همېشه، پخوا، مخکې، کله نا کله، تل، ناوخته

✓ د خای کړولونه:

هله، دله، بر، لر، دېخوا، هاخوا، پورته، ښکته، د باندې، بهر،
دنه، مخ ته، شاته، ښی خوا، کینه خوا، ترڅنگ، په خوا کې،
ترمنځ، په منځ کې ...

✓ د څرنګوالي کړولونه:

ناڅاپه، سخت، ورو ورو، په چټکۍ سره، په اسانۍ سره، په
بېره، په پام سره، په درناوي، په توګه، په مرسته، او داسې نور
ستاینومونه (صفتونه) چې له "په" سره راځي.

✓ د اندازې کړولونه:

ډېر، لږ، زښت، خواره، پرېمانه، بېخي

✓ د نفې کړولونه:

هېڅکله، هېڅېرې

✓ د لامل کړولونه:

له کبله، له لامله، یانې

✓ د شونتیا کړولونه:

ښايي، کېدای شي، ګوندې

اړیکوییکی

هغه نیم خپلواک گړ دی چې غونډلې یا د غونډلو برخې سره نښلوي او مفکورې پیاوړې کوي.

تړ اړیکوییکی:

هغه اړیکوییکی دی چې یوه بېواکه غونډله له یوې خپلواکې غونډلې سره نښلوي. خپلواکه غونډله (جمله) هغه ده چې یواځې یا گونډې درېدای شي او کومو اضافي معلوماتو ته اړتیا نه لري، چې له ژبدودیز پلوه یې بشپړه کړي.

بېلگې:

زه ښار ته ځم. ← دا یوه خپلواکه غونډله ده، چې یو فاعل، کړ او مفعول لري. بېواکه غونډله هغه ده، چې خپلواکې غونډلې پسې د زیاتو معلوماتو په موخه او ډېری د دمکې (کاما) په مرسته نښلول کېږي او یواځې نه شي راتلای. هغه زیات معلومات کېدای شي: مهالي، ځایي، لاملې او اړیکي یا شرطي.

بېلگه: هغه سړی، چې هلته لاړ دی، زما ورور دی.

" هغه سړی زما ورور دی " دلته خپلواکه غونډله ده

او 'چې' هلته ولاړ دی 'زیات اړیکي معلومات دي چې د 'چې' په مرسته د بېواکې غونډلې په توګه اړیکو ییکي په خپلواکې غونډلې پسې تړل شوي.

دا لاندېني د پښتو تر اړیکو ییکي دي:

څنگه چې	سره له دې چې
چې (اړیکي)	ان دا چې
بیا (شرطي)	کله چې (مهالي)
دا چې (لاملي)	ځکه چې (لاملي)
نو ځکه (لاملي)	نو (لاملي)
تر څو (مهالي / شرطي)	که
که چېرې (شرطي)	چېرته چې (شرطي)
یو ځل چې (شرطي)	بې له دې چې
	مخکې له دې چې (مهالي)

بېلګې:

زه ښوونځي ته لارم، سره له دې چې/ان دا چې ناروغ وم.
 ماته زنگ ووهه، کله چې کور ته راغلي.
 مخکې له دې چې درباندي ناوخته شي، ته باید بېره وکړې.
 هغسې یې وکړه، څنگه چې ما درته ويلي وو.

هغه ډېره غوړه ډوډۍ خوري، نو ځکه يې په وينه کې کلوسترين ډېر پري.

که چېرې بريالۍ کېدل غواړې، نو له هرې ماتې څخه يو څه زده کوه.

رابطې اړيکويکي:

هغه اړيکويکي دی چې ويونه، څو عبارتونه او يا څو خپلواکې غونډلې سره تړي.

لاندېني اړيکويکي په پښتو کې د رابطې اړيکويکي دي. خو، او، بلکې، بيا

* تر "خو" او "بلکې" مخکې يوه دمکې (،) راځي لکه:

(۱) زه راغلم، خو هغه هلته نه و.

(۲) دغه نه، بلکې هغه کتاب يادوم.

(۳) هغه ځان ومينځه، بيا يې ډوډۍ وخوړه.

همکار يا بشپړاند اړيکويکي:

هغه وييکي دی چې له دوو وييکو جوړ وي او په گډه همکارۍ

سره د يوې غونډلې برخې له يوې بلې سره په اړيکه کې راولي.

په بله وينا، دوی تل يوه جوړه وي.

لاندېني اړیکو ییکي په پښتو کې همکار اړیکو ییکي دي:

یا یا:

یا ته راشه یا به زه درشم.

نه نه:

نه مې دا خوښیږي، نه مې هغه.

نه یوازي بلکې هم:

نه یوازي ته گرم یې، بلکې زه هم.

هم هم:

هم ته گرم، هم زه.

سربل او وستربل:

سربل او وستربل نیم خپلواک ګډونه دي، چې په ګډه سره په یوه غونډله کې د یو نوم او نومخري بدرګه کوي او له هغوی سره د یوې ځانګړې ژبدودیزې اړیکې په موخه کارول کېږي. دوی په ټولیز ډول یو ځای، لوری، واټن، مهال، پرتله او ټول (ملکیت) څرګندولای شي. په پښتو کې سربل تر یو نوم یا نومخري مخته راځي. سربلونو کې راځي: پر، په، له او تر. وستربل تر یو نوم یا نمخري وروسته راځي او په خپلواکه توګه لکه سربل نه شي کارېدای. په وستربلونو کې راځي:

کې، سره، لپاره، باندې، لاندې، مخکې، او داسې نور.

لاندې یوون ځای څرګندوي:

سربل	وستربل	بېلګه
په	کې	زه په کور کې يم.
پر	سر	هغه د بام پر سر ولاړه ده.
پر	باندې	کتاب پر مېز باندې کېږده.
تر	لاندې	بکس تر مېز لاندې پروت دی.
له	سره	د غر له سره ټول ښار لیدل کېږي.
تر	شا	فابریکه د ودانۍ تر شا ده.
تر	منځ	هک د دوو ښځو ترمنځ ولاړ دی.

لاندېنۍ يوون لوري څرگندوي:

سربل	وستربل	بېلگه
له	څخه	هغه له کابل څخه راغی.
تر	پورې	ما تر ښار پورې ورسوه.

لاندېنۍ يوون مهال څرگندوي:

سربل	وستربل	بېلگه
له/تر	وروسته	هغه تر غرمې وروسته راځي.
له/تر	مخکې	زه تر اختر مخکې راځم.
تر	پورې	احمد تر سبا پورې هلته پاتېږي.

لاندېنۍ يوون اړیکه څرگندوي:

سربل	وستربل	بېلگه
له	سره	زه له هغه سره کور ته ځم.

لاندېنۍ يوون پار څرگندوي:

سربل	وستربل	بېلگه
د	لپاره	پاخون د هغه لپاره هر څه کوي.

نرینه او ښځینه نومونه پېژندل:

دا چې په پښتو کې ستاینوم، کړ او کړول د نوم له جنس سره برابرېږي، نو اړینه ده چې د نومونو جنس وپېژنو.

✓ ښځینه نومونه څنگه پېژندل کېږي:

* په زور پایېدونکي نومونه: مڼه، مرسته، هیله او داسې نور

یادونه: که په نوم کې تر زور مخکې ب راغلی وي، نو هغه نرینه وي. یانې په 'به' وروستاړي نومونه نرینه وي او هغه په پښتو کې ډېر کم دي لکه:

لاربه = لارښود

اوښبه = پر اوښ سپور سړی

کوربه = په انگرېزي کې چې هاسټ ورته وايي

لرگبه = د لرگیو ماتوونکی

* په ی پایېدونکي بېلښتي نومونه: خوشالي، ناروغي، ولسوالي او داسې نور. چې بېلښتي نومونه نه وي او په ی پایېدلي وي نو اکثر نرینه وي او هغه په شمېر کې لږ دي لکه ښکاري، نايي، قاري

* په ې پایېدونکي فاعلي نومونه: زده کوونکې، ښوونکې او نور

* په الف پایېدونکي نومونه: رڼا، ښکلا، دنیا، مانا او داسې نور
یادونه:

* په "الف" پایېدلی نوم که د یوې خپلوی نوم وي لکه
کاګا، ماما، لالا او بابا، نو هغه نرینه وي.

* په اوږد "و" پایېدونکي نومونه :
سکالو، ښارو، بیزو، راډیو او داسې نور

* په "ی" پایېدونکي نومونه:
ډوډی، نړی، زاری، لونگی، نړی او داسې نور

* تړنستي او بېلښتي (ترکیبي او اشقايي) نومونه په تیا، یا ،
واله ، ګره، منه تاپرو.
چوپتیا، بریا، وسلواله، انځورګره، ډګرمنه او داسې نور

✓ نرينه نومونه څنگه پېژندل کيږي:

* په ی پایېدونکي نومونه: سړی، ننگیالی، پسرلی، منگی،

اوږی او داسې نور

نرينه فاعلي نومونه: زده کوونکی، ښوونکی، خرڅوونکی ...

* په زورکي پایېدونکي نومونه: لېوه، زړه، تره، کارغه، پسه او

داسې نور

← یوه استثنا: "اوبه" ښځینه جنس لري.

* په لنډ و پایېدونکي نومونه: الو، لېرو، مانو، پاږو

* تړنستي او بېلېستي نومونه په تگ، ښت، نگ، وی، وال، گر،

توب تارو: پرمختگ، خوځښت، ننگ، غورځنگ، درناوی،

رڼاوی، بریالیتوب، ماشومتوب، وسله وال، انځورگر، ډگرمن...

د هغو نومونو نورې يا جنس څنگه معلومو چې دا پورتنۍ ځانگړنې نه لري يا په نورو ټکو، چې په ا/ه/و/ی/ي/ې نه وي پايډلي. هغه نومونه چې شمېرل کېږي، د هغوی نورې د "يو" يا "يوه" شمېرنوم په مرسته معلومولای شئ. که "يو" ورسره جوړ وي، نو نوم نرينه دی او که "يوه" ورسره جوړ وي، بيا ښځينه دی.

نرينه نومونه:

يو توپ، يوکت، يوغر، يوکال، يوهلک او داسې نور
ښځينه نومونه:

يوه پرستن، يوه ورځ، يوه لوبشت، يوه مېرمن، يوه لمن
هغه نومونه چې نه شمېرل کېږي، د هغوی نورې (جنس) د لږ/ ډېر/ زيات/ کم (د انداز کړولونو) په مرسته معلومولیږي.
که لږ / ډېر / زيات/ کم ورسره سمون خوري، بيا نو نوم نرينه جنس لري او که لږې/ ډېرې/ زياتې/ کمې ورسره جوړ راشي، بيا نوم ښځينه نورې لري.

نرينه:

لږ/ډېر/کم/زيات + سابه، وابنه، تېل، بانه، خواږه
ښځينه:

لږې/ ډېرې / زياتې / کمې + اوبه

د نړينه او ښځينه نومونو يو او ډېرگړی
 دا چې په پښتو کې ستاينوم، کړ او کړول د نوم له شمېر سره
 برابرېږي، نو اړينه ده چې د نومونو د مفرد او جمع قاعدې
 وپېژنو.

* په نرمه "ی" پایېدلي نومونه په "ي" جمع کېږي.

يو سړی - ډېر سړې

يو منگی - ډېر منګي

يو څاروی - ډېر څاروي

يادونه:

که چېرې په نرمه "ی" پایېدلي نومونه نسبي وي لکه د يو ځای
 اوسېدونکی، نو بيا په "ان" ځايناستي جمع کېږي لکه:

کابلې ← کابليان، پېښوری ← پېښوريان، امريکايی ←

امريکايان، سواتی ← سواتيان او داسې نور

* په "ي" پایېدلي بېلښتي نومونه په "ی" جمع کېږي.

يوه ناروغي - ډېرې ناروغۍ

يوه خوشالي - ډېرې خوشالۍ

يوه سيالي - ډېرې سيالۍ

يادونه: که په څرگنده ي پايپدونکي نرينه نومونه وي، بيا په ان
تاري جمع کيږي:
بناري - بناريان
بنکاري - بنکاريان
نايي - نايان

* په "ې" پايپدلي بنځينه نومونه په "ې" جمع کيږي، يانې يو
شان پاتې کيږي:
يوه زده کوونکې - ډېرې زده کوونکې
يوه ښوونکې - ډېرې ښوونکې

* په زور "ه" پايپدلي نومونه په "ې" جمع کيږي.
مڼه - مڼې
شېبه - شېبې
ونه - ونې

* په "ی" پاییدلي نومونه هم په "ی" جمع کېږي:

ځولی - ځولی

خوبانی - خوبانی

ګېږی - ګېږی

یوازې نجلۍ پر نجونې بدلېږي

* په "الف" پاییدلي نومونه په "وې" جمع کېږي:

مانا - ماناوې

رڼا - رڼاوې

دعا - دعاوې

یادونه: که په "الف" پاییدلي د خپلویو یا رشتو نومونه وي، نو

په "ګان" جمع کېږي لکه: ماما ← ماماګان، کاکا ←

کاکاګان، لالا ← لالاګان

* په اوږد "و" پاییدلي نومونه په "ګانې" جمع کېږي:

سکالو (موضوع) - سکالوګانې

راډیو - راډیوګانې

بیزو - بیزوګانې

ښارو - ښاروګانې

زانګو - زانګوګانې

په لنډ واو پایډلي وییونه په "ګان" تاري جمع کيږي:

لېږو (بېنډۍ) - لېږوګان

الو - الوګان

تاپو - تاپوګان

کدو - کدوګان (خو نن سبا کدوان دود دی - يانې "ګ" پکې

غورځېدلی)

* د ژونديو يا ساکبنو شيانو نومونه چې په يو بېواک غبر

پايډلي وي په "ان" پای مومي (اکثر) لکه:

هلک - هلکان

ځوان - ځوانان

ليکوال - ليکوالان

يادونه: له /زور(ه) /ې/ي/و پرته ټول غبرونه بېواک غبرونه دي.

* د ناژونديو او بېسا شيانو نومونه، چې په بېواک غبر پايډلي

وي، په "ونه" پای مومي لکه:

قلم - قلمونه

کور - کورونه

ټوپ - ټوپونه

انځور - انځورونه

تصویر - تصویرونه

* په زورکي پاییدلي نومونه په جمع کې کله "ان" اخلي او کله "ونه":

بېلګه: لېوه – لېوان، زړه – زړونه، تره – ترونه، کارغه – کارغان
د ځینو رشتو نومونه بیا بېقاعدې وي لکه:

یوګړی	ډېرګړی	یوګړی	ډېرګړی
مور	میندې	ورور	ورونه
لور	لونه/لورګانې	زوی	زامن
ترور	تریندې	خور	خویندې
وراره	ورېرونه	خوریی	خوریونه

ځینې نور بېقاعدې نومونه چې په زورکي پایېږي:

یوګړی	ډېرګړی	یوګړی	ډېرګړی
خر	خړه	شکون	شکانه
غل	غله	سکور	سکاره

ژبني سمون:

کله چې يوه ژبه پوروييونه (له بلې ژبې اخيستل شوي ييونه) خپلوي، نو له خپلو گرامري قاعدو سره يې برابر وي. پښتو ته چې کوم عربي وييونه رادننه شوي، نو موږ يې له خپلو غبرونو او ژبډوډيزو قاعدو سره نه برابر وو.

لکه په محصلين کې ين د عربي وروستاړی دی. په پښتو کې بايد ان وروستاړی ورپسې وټرو، يانې محصلان. همدارنگه د موضوعات پر ځای موضوعگانې ځکه چې ات د عربي وروستاړی دی.

ورته بېلگې:

عربي بڼه	پښتو بڼه	عربي بڼه	پښتو بڼه
شرایط	شرطونه	امکانات	امکانونه
قواعد	قاعدې	حالات	حالتونه
مطالب	مطلبونه	مضامين	مضمونونه
مسولين	مسولان	مقاصد	مقصدونه
لغات	لغتونه	مجرمين	مجرمان
معلمين	معلمان	مبارزين	مبارزان
مخالفين	مخالفان	نقصانات	نقصاونه

سببونه	اسباب	حقونه	حقوق
رابطې	روابط	خیالونه	خیالات

د پښتو يېگانې

په پښتو کې پنځه ډوله يېگانې شته چې هره يوه يې د کارونې بېل او ځنګړي ځايونه لري.

په دې څپرکي کې هره "يې" په سپړنيز ډول تشرېحېږي.

نرمه "ی" - ay

۱. د ځينو نرينه يوګړيزو (مفرد) نومونو لپاره لکه:

سړی، پسرلی، منګی، زمړی، اوړی، لرګی داسې نور

۲. د هغو ستاينومونو لپاره چې د نرينه يوګړيز نومونو لپاره کارول کېږي لکه:

✓ بريالی: احمد بريالی دی.

✓ ننگيالی: خوشال بابا ننگيالی و.

✓ ښکلی: دا يو ښکلی منګی دی.

✓ نری: دا سړی نری دی.

۳. د هغه يوګړيز نرينه نومونو لپاره چې له کړونو (فعلونو)

څخه منځ ته راشي لکه:

✓ زده کوونکی => له زده کولو څخه

✓ کارکوونکی => له کار کولو څخه

✓ څېړونکی => له څېړلو څخه

✓ خرڅوونکی = له خرڅولو څخه

۴. همدارنگه د کړونو په پای کې، چې کړند یا مفعول پورې اړه لري او هغه نرینه یوگړی (مفرد) وي لکه:

- ما کار کړی دی. ("کړی" ټولیز کړ دی او "دی" مرستیال کړ، چې "کار" پورې اړه لري او "کار" نرینه یوگړی دی او مفعول په توګه کارول شوی)

- زه راغلی يم. ("راغلی" عمومي کړ دی، چې "زه" پورې اړه لري او دغه "زه" دلته د فاعل په توګه کارول شوی)

یادونه:

که دغه دویمه غونډله یوې جینۍ ویلې وای، نو بیا به مو د "راغلی" پر ځای "راغلي" لیکل، ځکه چې جینۍ بنځینه وګړی دی. خو ددې اړوند معلومات به تاسو د اوږده "ې" په برخه کې ترلاسه کړئ.

۵. د ځینو عمومي او ډېرو کارېدونکو نرینه نومونو په پای کې راځي لکه: ځای، پای، درناوی، سپیناوی، غبرګاوی، بچی، مخنیوی، لاسنیوی، رڼاوی، زوی، خوی، لوی، بوی، مړی، راتلونکی، وګړی، ژوی، څاروی، اوږی، ژمی، منی، څلی، ښاغلی ...

پاملرنه:

په لنډو ټکو، نرمه "ی" د هر هغه ويي لپاره راځي، چې نرينه وي او يوگړی وي.

بېلگې:

• هغه سړی يا وگړی، چې له نورو سره مرسته کوي، به تل بريالی وي.

• د هغه خواپورې څپرکی اوږی دی او د ډېر ساړه له کبله ژمی خوند نه ورکوي.

• زمري داسې يو غښتلی او وېروونکی ژوی دی، چې د ځنگل پاچا يادېږي.

• احمد خپلې مور غره ته لرگیو پسې لېږلی و او ده له ځان سره يو ستر لرگی راوړی دی.

• خوشال بابا داسې يو پياوړی او توريالی جنگيالی و، چې د پښتو په شعرونو کې ډېر يادېږي.

• هغه د مېوو پلورونکی يو رښتینی سړی دی، نو ځکه هر پېرودونکی دده له هتې سودا اخلي.

• اتل د نهم ټولگي يو تکړه زده کوونکی دی.

• ما هغه ته يو ليک لېږلی دی، خو ده لا ځواب نه دی راکړی.

- ما دغه کتاب دوې میاشتې مخکې پېرودلی و او اوس مې بشپړ لوستلی دی.
- دا یو ښکلی ځای دی. هر ډول زرغون نیالګی پکې پیدا کېږي.
- په پای کې هر څه ښه کېږي. که ښه نه شول، نو لا پای نه دی.
- درناوی د هغو لپاره نه دی چې وړ یې نه وي، بلکې د هغو لپاره، چې لیاقت یې لري.
- زموږ ښوونکي ډېر پتمن سپری دی. هر څوک یې درناوی کوي

اوږده "ي"ې

۱. دغه "يې" د ښځينه نومونو ډېرگري (مونث جمع) لپاره، چې په زور (ه) پای ته رسېدلي وي، راځي لکه:

دېرگري	يوگري
ښځې	ښځه
منې	منه
غوښې	غوښه
بېلگې	بېلگه

۲. د ښځينه نومونو اوبستي پېر (مغیره حالت) لپاره چې سربلونه ورسره وي يا په تېرمهال کې وکارول شي لکه:

بېلگې په توگه:

- ددغه ونې ښاخونه
- د منې اوبه گټورې دي.
- هغې ښځې ته موڅه وويل.
- دغې ونې ته اوبه ورکړه.
- جميلې وويل چې خوابدې ده. (تېرمهال - جميله پر جميلې اوبستې)

۳. د هغو ستاینومونو لپاره چې د بنځینه نومونو د ډېرگړي لپاره کارول کېږي لکه:

بنکلې، بنځې، خوږې منې، ژپړې کیلې، سپرې غوښې، ښې بېلگې، خوندورې شېبې او داسې نور.

۴. د ځینو هغه بنځینه ستاینومونو لپاره، چې نرینه بڼه یې په نرمه "ی" پاییدلي وي لکه:

نرینه	بنځینه
منلی	منلې
کړېدلی	کړېدلې
خوړېدلی	خوړېدلې
پېښېدونکی	پېښېدونکې
زړه وړونکی	زړه وړونکې
سوځېدونکی	سوځېدونکې

۵. د هغه بنځینه فاعلي نومونو لپاره چې له کړونو منځ ته راشي او نرینه بڼه یې په نرمه "ی" وي لکه:

- یوه زده کوونکې
- یوه څېړونکې
- یوه شنونکې
- یوه خرڅوونکې

۶. همدارنگه د هغه کړونو په پای کې چې کړند (فاعل) یا مفعول پورې اړه لري او هغه ښځینه یوگړی وي لکه:

- ما دغه خبره نه ده کړې.

(دلته "کړې" یو کړ دی، چې په اوږده "ې" لیکل شوی، دا چې "خبره" ښځینه یوگړی دی)

- گلا لى نن ښوونځي ته نه ده راغلې.

(دلته "راغلې" یو کړ دی، چې په اوږده "ې" لیکل شوی، ځکه چې گلا لى ښځینه یوگړی دی)

۷. "دې" نومخري لپاره:

دې یو نومخړی یا ضمیر دی، چې یوې کړنې ته اشاره کوي، چې د دویم کس مفرد "ته" لخوا ترسره شوې وي یا پخپله د "ته" استازیتوب کوي.

همدارنگه "دې" ښځینه ځاني نومخړی دی، چې په تېرمهال کې کارول کېږي.

سربېره پر دې "دې" د اشارې نومخړي په توګه کارول کېږي.

بېلګې:

- دا دې ولې وکړ؟ (ياني تا دا کار ولې وکړ)
- ددې سیمې خلک ښه نه دي. (دلته د اشارې نومخړی)

• دې ماته وويل، چې دې ته ورشم. (دې ياني کوم ښځينه وگړی)

يادونه:

په عمومي ډول "دې" د "مې" او "يې" په څېر يو کمزوری ځاني نومخړی دی.

۸. په ځينو نومونو کې د غږ له مخې:

کې	چې	کېناستل
هسې	بېلا بېل	بېل
باندي	وړاندي	مخکې
ليړل	داسې / همداسې	
پرې	ولې (Why)	
بېلتون	چېرې / چېرته	
هېواد	يوازې (فقط / Only)	
خپل	يواځې (تنها / Alone)	
ډېر	در / ور / راپسې	
اغلي	مېله	
گنې	مېز	
تېز	ليرې (ورايه)	
	لاندي	
	پېښه	
	بلکې	
	کېدل	

دېرش	خلوېښت	شپېته
------	--------	-------

کېږي / لگېږي / کېدل او نور هغه ويونه چې په پېري پای ته رسېږي، لومړۍ (یا) يې اوږده "ې" وي.

بېلگې:

۱. تاسو ته له خونۍ ډکې شېبې غواړم.
۲. د نیکریزو په شپه ډېرې ښځې زموږ مېلمنې وې.
۳. هغه ماته په دې اړه یو څو بېلگې راکړې، نو بیا پرې ښه پوه شوم.
۴. د دغې سیمې خلک د اوبو له کمي سره مخامخ دي.
۵. ما ته د هغې کور معلوم دی.
۶. دغې خبرې ته باید د ټولو پام راوگرځول شي.
۷. په بازار کې سمسورې مېوې راغلې دي. لکه: خوږې سرې مڼې، پخې ژېړلې کیلې، غټې مندې.
۸. ښایسته خلک هغه وي، چې تل ښکلې او اغېزمنې خبرې کوي.
۹. زموږ کمپنۍ د تېر کال په پرتله ډېرې پايښتي گټې وکړې.
۱۰. ملاله یوه خواریکښه زده کوونکې ده.
۱۱. اغلې ملکه د سیاسي چارو شنونکې ده.

۱۲. زه په کابل کې اوسېدل غواړم، دا چې کابل زما د خوښې ځای دی.

خرگنده "ي"

۱. د کپرونو په اوږون کې راځي چې په اوسمهال کې وي او کړند / فاعل يې درېيم کس يو/دېرگړی "هغه او هغوی" وي، لکه:

- هغه کار کوي يا هغوی کار کوي.
- احمد دلته نه راځي.
- د هغه پلار چای څښي.

۲. د ځينو نرينه نومونو دېرگړي (جمع) په پای کې راځي، چې يوگړی يې په نرمه "ی" پای ته رسېدلی وي لکه:

يوگړی	دېرگړی
ملگري	ملگري
سړی	سړي
منگي	منگي
زېری	زېري
مزی	مزي

بچي	بچی
-----	-----

۳. د نرينه ستاينومونو ډېرگړي په پای کې:

- زموږ ملگري تل بريالي راځي. (بريالی دلته ستاينوم دی او دا چې ملگري ډېر او نرينه دي، نو "بريالي" ليکلی کېږي)
- زموږ هېوادوال مېړني خلک دي. (مېړنی دلته ستاينوم دی او دا چې هېوادوال ډېر او نرينه دي، نو مېړني ليکلی کېږي)

۴. د نرينه يوگړيز نومونو په اوبستي پېر (مغيره حالت) کې راځي

اوبستی اکر	اصلي اکر
ننگيالي ته / د ننگيالي د سپري / سپري ته	ننگيالی سپری
تېرمهال	اوسمهال
توريالي هغه وواژه زمرې غرخنی وخوړه	توريالی هغه وژني زمری غرخنی خوري

۵. له ستاينومونو څخه منځته راوړل شويو نومونو په پای کې:

نوم	ستاينوم
خوشالي	خوشال

خوښي ناروغي	خوښ ناروغ
----------------	--------------

۶. په ځينو ويونو کې د غږ له مخې:

لیدل	نیول	لیکنه	لیکل	بریدگر	برید
ځیر	سوځېري	لگېري	کېري	لیدنه	لید
مینځل	وینښ	اړین	شمالي	سوپلي	پیشو
خیرن	سوله ییز	شین	تینگ	هیله	مینه
توپیر	سمه ییز	ځیر	پیر	ډولي	تپي

بېلگې:

۱. هر څوک ډېر ملگري لرلای شي، خو یو پکې تر ټولو نژدې

وي

۲. ما تاته دوه زېري راوړي دي. یو بد دی او بل ښه.

۳. ده ته خدای دوه ښکلي مشومان ورکړي دي.

۴. بريالي خلک تل له نورو سره مرسته کوي.

۵. د هغه بچي ډېر نازولي دي. په مینه یې لوی کړي دي.

۶. توريالي ننګيالي ته وویل چې هلته ورشي.

۷. هغه ژوند بې مانا دی چې خوښي او خوشالي پکې نه وي.

۸. د هغه ناروغي رنځپوهانو نه شوه معلومولای.

۹. تر هغې وروسته هغوی بیا دلته نه دي راغلي.
 ۱۰. تر ډوډۍ خوړلو مخکې باید هر انسان لاسونه پاک

ښځینه "ی"

۱. د ځینو ښځینه نومونو یوگړي لپاره:
 ډوډۍ / خولگۍ / نړۍ / لړۍ او داسې نور
 ۲. د هغو نومونو ډېرگړي لپاره چې یوگړی یې یا په "ي" یا په
 "ی" پاییدلی وي لکه:

یوگړی	ډېرگړی
خوشالي	خوشالی
ناروغي	ناروغۍ
زاري	زاری
نړۍ	نړۍ
لړۍ	لړۍ

- یوه استثنا: نجلۍ په نجونې اوږي.

همدارنگه د پورتنیو نومونو په اوښتي اکر (مغیره حالت) کې:

اوبښتي بڼه	اصلي بڼه
د خوشالۍ شپې دې په برخه شه.	خوشالي
د دغې ناروغۍ لامل باید معلوم شي.	ناروغي
ستا د خوښۍ لپاره زه هر څه کوم.	خوښي

۳. هغه ستاینومونه چې په "یالی" وروستاړي پای ته رسېږي، د هغوی ښځینه بڼه په ښځینه "ی" پای ته رسېږي.

نړینه بڼه	ښځینه بڼه
بريالی	بريالی
توريالی	توريالی
ننگيالی	ننگيالی
بنيالی	بنيالی (ښایسته)

د هغه ستاینومونو ښځینه بڼه چې له سربلونو او کړولونو لکه لاندې، باندې، پورته، بهر، برنی او داسې نور څخه منځته راغلي وي، یوازې په "ی" پای مومي. پورته ځینې بېلګې راغلې هم دي.

نړینه بڼه	ښځینه بڼه	نړینه بڼه	ښځینه بڼه
باندې	باندې	یوازې	یوازې
بهرنی	بهرنی	لاندې	لاندې

پورتنی	پورتنی	منځنی	منځنی
دنننې	دنننې	برنې	برنې
لومړۍ	لومړۍ	نننې	نننې

۴. په نورو ښځینه نومونو د غږ له مخې کې:

خولگۍ	خولۍ	ځولۍ/جولۍ	نجلۍ
مرۍ	گولۍ	ډوډۍ	نړۍ
سیلۍ	مانۍ	خوبانۍ/مندته	کیردۍ
گېډۍ	غالۍ	هوسی/Deer	هیلۍ
سپوږمۍ	مرغۍ	لکۍ	بېندۍ

• د نجونو نومونه لکه:

گللالۍ، ملالۍ، خوبانۍ، اوږۍ، دورخانۍ، گلمکۍ داسې نور

• د یو ځای ښځینه اوسېدونکي لکه:

کابلۍ، پېښورۍ، یوسفزۍ، کندهارۍ او داسې نور

یادونه:

لکۍ واله "ی"، او همزواله "ی"، هېڅکله د ویي په منځ یا پیل کې نه راځي.

بېلگې:

۱. د کرېکټ د سياليو لړۍ تر راتلونکې مياشتې وغځېده.
۲. په نړۍ کې ډېر هېوادونه شته چې خلکو ته يې هره ورځ ډوډۍ نه رسېږي.
۳. خدای دې زموږ د ملت ډېرې خوښۍ او خوشالۍ په برخه کړي.
۴. ددغې ناروغۍ لامل نومېرنه ډاکټرانو ته ناشونې برېښي.
۵. اتل هره ورځ سره خولۍ پر سروي.
۶. هغه د ستوني ډاکټر ته لاړ، ځکه چې مری يې خوږېده.
- ډاکټر ده ته ښې گولۍ ورکړې.
۷. د غره پر سر مې له جانان سره يوه کپړدۍ جوړه کړه.
۸. ما ډنډ ته يو څو ټوټې وچه ډوډۍ وشړله چې هيلۍ يې وخوري.
۹. ډېرې زارۍ مې ورته وکړې، خو زما خبره يې ونه منله.
۱۰. پر هغه باندې زما گېډۍ گېډۍ سلامونه وايه.
۱۱. په پښتو ژبه کې ډېرې خوږې لنډۍ پيدا کيږي.
۱۲. د ميوند ملاله به زموږ په زړونو کې ژوندۍ وي.
۱۳. دومره يوه ښکلې او کوچنۍ نجلۍ ما بل چېرته تر اوسه نه وه لېدلې.

همزواله "ئ"

دا په کړونو کې راځي، چې کړند / فاعل یې دویم کس ډېرګړی
"تاسو" وي او د پوښتنې په ښه وي، لکه:

• تاسو څه کوئ.

• هلکانو تاسو کله راغلي؟

چې ډېرو همدارنګه همزواله "ئ" په بوليو / امرونو کې راځي
تنو ته وي لکه:

• ماشومانو راځئ، ډوډۍ وخورئ!

• ملګرو دلته راشئ او کېنئ!

يادونه:

همزواله "ئ" هېڅکله د ويي په منځ يا پيل کې نه راځي.

بېلگې:

۱. گرانو هېوادوالو راځئ، چې په گډه سره خپل هېواد اباد کړو.
۲. وروڼو! مهرباني وکړئ، څوړ مه کوئ او غلي کېنئ!
۳. تاسو چې کله راوړسېدئ، نو ماته زنگ ووهئ.
۴. ښوونکي خپلو زده کوونکو ته وویل، "غلي شئ او ښه غوږ ونیسئ".
۵. ټول راشئ او له ما سره په دې کار کې مرسته وکړئ.
۶. احمد، اتله او پاڅونه، تاسو چېرې تللي وی؟
۷. هلکانو! تاسو ولې دلته بې له پرېښې (اجازې) راغلي؟ بل ځل ته باید پوښتنه وکړئ او اجازه واخلي.
۸. پلار: "بچو تاسو لږ دلته راشئ، زه څه درته ویل غواړم".

نرمه "ی" او که اوږده "ې":

- ننګیال یو ډاکټر دی او دده ښځه یوه ښوونکې / ښوونکې ده.
- نن له موږ کره پاتې / پاتې شه.
- اباسینه! ژوندی / ژوندې اوسې.
- ته ولې دلته راغلي / راغلي؟
- اجمل دلته نه دی / دې راغلي / راغلي.

- بناغلی / بناغلي ځلاند په ښوونځي کې يو ښوونکی /
ښوونکې دی.
- نجیب يو غښتلی / غښتلې سړې / سړی دی.
- هغه ډېرې خبرې / خبرې کړې / کړی دي.
- پسرلې / پسرلی هغه څپرکی دی / دې، چې گلان پکې / پکې
راښه کېږي.

نرمه "ی" او که لکۍ واله "ی":

- ښوونځی / ښوونځۍ د رڼا کور دی.
- هغه ډېر خواشینی / خواشینۍ شو.
- هغه ډېر خوابدۍ / خوابدۍ شو، چې کله یې د خواشینی /
خواشینۍ خبر ترلاسه کړ.
- گلالۍ / گلالۍ ښکلې نجلۍ / نجلۍ ده.
- دا یوه سپینه زمړۍ / زمړۍ ده.
- پسرلی / پسرلۍ هغه څپرکی دی چې گلان پکې راښه کېږي.
- ماته لږه پسرلنۍ / پسرلنۍ مېوه راوړه.
- پورتنی / پورتنۍ کتاب او پورتنۍ / پورتنۍ کتابچه راکړه.

لکۍ واله "ی" او که همزواله "ی"

- راشی / راشۍ، چې مړۍ / مړۍ وخورو.

- تاسو دلته څه کوئ / کوئ؟
 - په نړئ / نړۍ کې ډول ډول پښتونه / نژادونه ژوند کوي.
 - زما په بې خبرۍ / خبرۍ کې يې دغه کار وکړ.
 - دا ليکنه بايد تاسو ټول ولولئ / ولولۍ.
 - مهرباني وکړئ / وکړۍ دلته کېنئ / کېنۍ.
 - دده د کور په هره کوټه کې يوه ستره غالی / غالی پرته ده.
 - پر دې وړوکي سړک دومره ستره لارۍ / لارۍ نه شي تللاي.
 - د هغه لور لکه چي ناروغه ده. ډېره نرۍ / نرۍ برېښي.
- گرانو لوستونکو! په دې درس کې تاسو ته يو تمرين برابر وو، چې د ټولو يېگانو سمه کارونه زده کړئ. لاندېني متنونه زما لخوا ژباړل شوي کيسې دي، چې ټولې يېگانې پکې کارول شوې دي. تاسو بايد هڅه وکړئ، چې په نښه شويو ويونو کې سمه بڼه په گوته کړئ.

لومړۍ کیسه

یو وخت یو هلک و، چې / چې شپون و او د میړو رمه یې / یې
 بووله او خارله. یوه ورځ دغه هلک له ډېرو / ډیرو څارلو سترې /
 سترې شو او زړه یې / یې تنگ شو. نو یوه مفکوره یې / یې ذهن
 ته ورغله، چې / چې راځه، دا کلیوال د یوې / یوې ټوکې په موخه
 په یو چل وغولوم. ده په لوړ غږ دا چیغې/چیغې وهلې: " اې
 خلکو مرسته وکړئ / وکړئ، لېوه راپسې / راپسې
 دی، لېوه راپسې/ راپسې دی / دی".

کله چې / چې یې کلیوالو غږ واورېد، نو په بیړه یې هلک ته
 ورمنډه کړې / کړې. کلیوال چې ورورسېدل / ورورسېدل او له
 ده یې وپوښتل، چې لېوه چیرته / چیرته دی / دي. دی / دې
 خټ خټ له خندا ورته شین شو او ورته ویې ویل، چې تاسو
 ټول وغولېدئ / وغولېدئ او ما هسې / هسې تېر / تیراېستلئ.
 خو ورځې / ورځې وروسته دغه شپون هلک دغه چل بیا تکرار
 کړ او د مرستې / مرستې غوښتو نارې یې / یې پیل کړې. کله چې
 کلیوال په چټکۍ / چټکۍ سره ورته راوړسېدل او ویې لیدل /
 لیدل، چې دغه هلک دوی / دوی بیا وغولول، نو ډېر / ډیر
 ورته په غوسه شول. یو څه وخت وروسته یو لېوه د دغه هلک
 رمې / رمې ته ورگډ شو او دده پر میړو یې برید / برید وکړ.

شپون هلک له ډاره د کلي / کلی پر لوري منډې وکړې او د
 مرستې / مرستي چيغې يې ووهلي / ووهلې .
 دا ځل يې کليوالو داسې انگېرل، دغه هلک به ورسره بيا د تېرو
 / تېرو دوو ځلو په څېر يو چل کوي / کوی، نو ورنغلل. کله چې
 هلک کلي / کلی ته راوړسېد او کليوال يې سم خبر کړل، نو د
 رمې ژغورلو لپاره يې په گډه ورمندې کړي / کړې. هغوی /
 هغوی چې ورسېدل، نو مېرې ټولې / ټولي مړې / مړې پرته /
 پرته وې.

دويمه کيسه

يوه ورځ يو ځوان سړی / سړي د ښار په منځ کې / کي ولاړ و او خلکو ته يې ويل، چې / چي دی په هغه سيمه کې / کي تر ټولو ښکلی / ښکلې زړه لري / لری. ډېر خلک ورته راټول شول او د هغه سړي / سړی زړه يې ستايله، ځکه چې بشپړ و. نه پکې / پکي ټکي ول او نه پکې / پکي تېروتنې / تېروتنې برېښېدې. دوی / دوی ټولو دده اند تاييد کړ او دا يې ومنله، چې دومره ښکلی / ښکلې زړه يې تراوسه چېرته / چيرته نه و ليدلی. نوموړي / نوموړی ځوان په دې / دي شېبه / شيبه ډېر / ډير وياړ وښود او ځان يې له ښايه. په ناڅاپي ډول په دې لارغه يو زوړ سړی / سړی په دې خلکو کې / کي رانېکاره شو او دې / دی ځوان سړي / سړی ته يې وويل، " ستاسو د زړه ښايست دومره نه دی / دي لکه زما د زړه. نوموړي / نوموړی ځوان او هغه نورو خلکو ددغه بوډا سړي زړه ته ځير شول.

هغه، د زوړ سړي زړه، سخت گړېېده، خو له داغونو ډک و، دا چې ځيني / ځينې وې / وړي برخې / برخي يې ليرې شوې وې / وي او ځينې / ځيني نورې زړې / زړي تشې په نورو نويو پوښول شوي / شوې وې، خو هغوی / هغوی سره سمون نه خوړ او ځينې / ځيني گوټونه يا کونجونه يې شلېدلي / شلېدلی وو. همدا راز يې

زړه ځينې / ځيني دچې يا وېړې کندی درلودې. خلکو په ځير ځير ورته کتل او له ځانونو سره يې دا اندل، چې دغه بوډا څنگه داسې انگېرلای شي، چې دده زړه د هغه ځوان سپري تر زړه ډېر ښکلی دی.

زور سپري ځواب ورکړ: هو ستاسو زړه روغ او بشپړ ښکاري، خو هېڅکله / هېڅکله به خپل زړه ستا پر زړه ورنکړم. زما د زړه هر داغ د يو انسان لپاره دی، چا ته چې ما مينه / مېنه ورکړې. زه مې / مې له زړه يوه ټوټه راغوځوم او دوی / دوی ته يې ورکوم او کله نا کله دوی / دوی هم ماته د خپلو زړونو ټوټې / ټوټې راکوي، چې زما د زړه دا تشې ډکې / ډکې کړي. خو دا چې سم نه ورسره جوړېږي / جوړېږي، نو ځينې / ځيني څنډې يې ځيرې / ځيري وي. زه هغه بيا هم ارزوم، ځکه چې ماته هغه مينه رايادوي، چې موږ به له يو بل سره وېشله / ويشله. کله نا کله به مې ځينو ته د زړه ټوټې ورکولې، بې له دې / دي چې دوی يې هم راکړي، نو همدا لامل دی، چې زړه مې / مې لږې / لږې کندی او دچې هم لري. مينه ورکول کله نا کله ځان په خطر کې د اچولو مانا هم وي.

که څه هم دغه پرهارونه لا تازه دي / دی او خوږېږي / خوږېږي، بيا هم ماته خپله مينه / مېنه رايادوي، چې هغو وگړو سره مې /

مي لرله. زه هيله / هېله لرم، چې يوه ورځ به دوی / دوی بېرته
 راشي / راشی او زما د زړه ټولې تشې ډکې کړي. زاپه ورپسې /
 ورپسې زياته کړه، ښه نو اوس پوه شوې / شوی، چې
 اصلي ښکلا د يو زړه څه ته وايي / وایي؟

هغه ځوان سپی غلی ولاړ و او پر مخ یې اوبښکې رابېږدې/
 رابېږدي. هغه دې بوډا ته ورنژدې شو او له زړه یې یوه ټوټه
 راوشکوله او دې بوډا سپي ته یې ورکړه، چې لږ تر لږه یې یوه
 تشه ورډکه کړي.

یو واو (و) که دوه واوونه (وو)؟

- هغه کړونه (فعلونه) چې "ول" پای ته رسېږي، لکه کول خوښول، نیول او داسې نور – له هغوی راوتلي فاعلي نومونه په دوو 'و' لیکلی کېږي، لکه:

کوونکی، خوښوونکی، نیوونکی او داسې نور

- هغه کړونه، چې یوازې په "ل" پای ته رسېږي (ویل، شل لوستل، او داسې نور) له دوی راوتلي فاعلي نومونه په یو "و" لیکل کېږي لکه:

ویونکی، شونکی، لوستونکی او داسې نور

تمرین:

سمه بڼه پکې په نښه کړئ.

ښوونکی/ښونکی	نیوونکی/نیونکی
کوونکی/کونکی	شونونکی/شونکی
خپروونکی/خپرونکې	لېروونکی/لېرونکی
هېروونکی/هېرونکی	منونکی/منوونکی
پېروودونکی/پېرودونکی	پلوروونکی/پلورونکی
اخیستونکی/اخیستوونکی	لوستونکی/لوستونکی
کتونکی/کتوونکی	ځلوونکی/ځلونکی

یخ، یز او ییز وروستاړي

نومونه لکه لنډیخ، بندیخ، وړاندیخ، ختیخ او لوېدیخ په "خ" لیکل کېږي او ډېر خلک یې په "ز" لیکي، څه چې ناسمه ده. په "یز" یا "ییز" یوازې هغه ستاینومونه لیکل کېږي، چې له نومونو رغېدلي وي لکه: ټولنیز (ټولنه + یز)، سوله ییز...

دلته بیا کله "یز" او کله "ییز" کاروو؟

نوم چې په خپلواک غږ (واول) "ه" پای ته رسېدلی وي، نو ستاینوم یې بیا "یز" لیکل کېږي لکه: سوله ییز، سیمه ییز که نوم په بېواک غږ (کانسونېټ) پی ته رسېدلی وي، نو بیا یې ستاینوم په "یز" راځي لکه: اړخیز، دودېز، غبریز...

په دې برخه کې دوه ځانګړي توپيرونه:

نوم	ستاینوم
ختیخ (East)	ختیز (Eastern)
لوېدیخ (West)	لوېدیز (Western)

بېلګې:

• ددې هېواد په ختېځ کې ګرمي ده او په لوېديځ کې يې سارې دي.

• ددې هېواد ختيزو سيمو کې ګرمي ده او په لوېديزو سيمو کې سارې دي.

← ستاينوم سره تل نوم وي، چې د هغه حالت او څرنگوالی ټاکي.

← سيمې پورتنۍ بېلګه کې نوم دی، چې ستاينوم "ختيز" يې ټاکي.

مهالونه

په دې څپرکي کې تاسو ته د پښتو اړين مهالونه (زمانې) درپېژندل کېږي. خو يوه خبره د يادونې وړ ده چې د پښتو پر مهالونو ژوره او پوره بريالۍ څېړنه او شننه لاندې ده شوې او لاسيات کار ته اړتيا ليدل کېږي، نو له همدې کبله ما دغه تشه تر يو حده پورې ډکه کړې ده. د اوسمهال لپاره دا بسنه کوي چې زده کوونکي د پښتو بېلابېل مهالونه تر يوې اندازې پورې وپېژني او جوړښتونه يې وپېژني او له دې پرته له کړ اوړون سره اشنا شي.

په پښتو کې مهالونه په ټوليز ډول دوې ځانگړنې ښوولای شي چې هغه بشرتيا (مکملتوب) او نابشپړتيا دي. مهالونه په ټوله کې په درېيو ډلو وېشل کېږي: اوس-، تېر- او راتلونکی مهال.

بشپړ اوس-، تېر- يا راتلونکی مهال يوځلتيا ښيي او نابشپړ يې بياځلتيا يا تکرار ښيي.

يوځلتيا په دې مانا چې چې کړنې يا پېښې يو ځل شتون مومي او بياځلتيا بلې خوا ته تکرار مومي. په نورو ټکو، کړنې يا پېښې بيا بيا منځته راځي.

اوسمهال:

*کله چې زه کار وکړم، نو سترې شم.
يوځلتيا څرگندوي - کله چې يو کار په يو ځانگړي صورت کې
بشپړ کړم، نو سترې شم.
*کله چې زه کار کوم، نو سترې کېږم.
بياځلتيا څرگندوي - هر ځل چې کار کوم، نو سترې یم.
*دغه ډاکټر ته څه.

بياځلتيا ښيي - هر کله چې ډاکټر ته ځم، نو دغه ډاکټر ته دې
ورځم يانې سپارښتنه ده.
*دغه ډاکټر ته لاړ شه.
يوځلتيا ښيي - هماغه مهال چې کله ډاکټر ته د تگ هوډ نيسم

تېرمهال:

*تا زما زنگ پورته نه کړ.
يوځلتيا ښيي - ما په يو ځانگړي مهال يو ځل زنگ وهلی
دی، خو نه دی ځواب شوی.
*تا زما زنگ نه پورته کاوه.
بياځلتيا ښيي - ما په يو ځانگړي مهال څو ځله د زنگ وهلو
کوښښ کړی، خو هر ځل نه دی ځواب شوی.

*تا هغه مهال زما خبره ومنله.

يوځلتيا ښيي - ما په يو ځانگړي مهال يوه ځانگړې خبره وکړه
چې ومنل شوه.

*تا هغه مهال زما خبره منله.

بياځلتيا ښيي - ما چې به هغه مهال کله کومه خبره هم ورته
کوله، نو هر ځل به منل کېده.
راتلونکي:

*زه به اړيکه ونيسم.

يوځلتيا ښيي - زه په يو ځانگړي مهال اړيکه ونيسم
زه به اړيکه نيسم.

بياځلتيا ښيي - زه به راتلونکي کې بيا بيا اړيکې نيسم
هغه به بيا داسې ونه کړي.

يوځلتيا ښيي - په يو ځانگړي مهال يا ځای کې به داسې کار
هغه ترسره نه کړي. (داسې مفهوم ترې اخيستل کېږي چې دغه
کار يې تر اوسه يو ځل کړی دی)

*هغه به بيا داسې نه کوي. بياځلتيا ښيي

هغه به نور په راتلونکي دغه کار نه تکراروي (داسې مفهوم
ترې اخيستل کېږي چې دغه کار يې مخکې بيا بيا کاوه)

:يادونه

يوځلتيا يا بشپړ مهالونه په دې جوتيري چې ډېرى (اکثر) د کړ
(فعل) سته په 'و' ځايناستي (صرف) پيليري.

د مهالونو ډولونه او د دوى جوړښتونه

نابشپړ اوسمهال

۱: د حقايقو لپاره يا هغه څه چې رښتيا وي:

• اوبه په ۱۰۰ (خلزيوس) درجه کې اېشپري.

• يوه اوونۍ اووه ورځې لري.

۲: هغه کړنې / چارې يا حالات چې له عام ژوند (ورځنۍ،

باقاعده ، تکراري) سره تړلي وي.

• زه هره ورځ ښوونځي ته ځم.

• هغه درې ځله په اوونۍ تکرښت (سپورټ) کوي.

• زه هر کهيځ په ۷ بجو پاڅم.

• زه په يو لوى شرکت کې کار کوم.

۳: هغه مهالوېشونه او نېټې چې نژدې راتلونکي ته اشاره کوي.

• زما الوتنه په درې بجو ده.

• سبا ماسپښين زما اورگاډى رارسېږي.

• اورگاډى په اووو بجو روانېږي.

۴: لیدنې یا ملاقتونه په نژدې راتلونکې کې:

- زه سبا له خپل ملګري سره وینم.
- په راتلونکې اوونۍ کې زه له ډاکټر سره یوه لیدنېته لرم.
- ولسمشر په راروانه اوونۍ کې له ترمپ سره کوري.

۵: هغه کړنو یا پېښو لپاره راځي چې په تېرمهال کې پیل شوې وي او په اوسمهال کې دوام لري.

- زه له دوو ګړيو راهيسې تاته انتظار کوم. (انتظار دوي ګړی مخکې پیل شوی او تر اوسه دوام لري).
- څلور کاله کېږي چې زه په کابل کې ژوند کوم. (په کابل کې ژوند کول څلور کاله مخکې پیل شوی او لا روان دی).
- یوه ګړی کېږي چې باران ورپېږي.

يادونه:

د دا ډول کړنو څرګندولو لپاره بايد دوه مهالي کړولونو (قيدونو)

- ورسره وي، يا " له راهيسې" او وخت + کېږي چې".
- " له + وخت + راهيسې + د کړ نابشپړ اوسمهالي بڼه يا وخت + کېږي چې + د کړ نابشپړ اوسمهالي بڼه".

د نابشپړ اوسمهال جوړښت:

د کړ (فعل) سته + م/ي/ې/و/ئ/ي تاپړي.

کړ سته = له کړ وروستی توری (لام) لیرې کول او پورتنی پایونه ورپسې تپل.

زه کوم	لکه	زه = م
ته کوې	لکه	ته = ې
هغه کوي	لکه	هغه = ي
موږ کوو	لکه	موږ = و
تاسو کوئ	لکه	تاسو = ئ
هغوی کوي	لکه	هغوی = ي

د ډېرو کارېدونکو کړونو سته:

کړ	سته		کړ	سته
خوړل	خور-		کول	کو-
ښودل	ښي-		نيول	نیس-
لیدل	وین-		وهل	وه-
لېږل	لېږ-		ورکول	ورکو-
منل	من-		کتل	گور-

اخيستل	اخل-	بلل	بول-
ويل	واي-	خندل	خاند-
غورځېدل	غورځېر-	لمبېدل	لمبېر-
راتلل	راځ-	تلل	ځ-

جاري نابشپړ اوسمهال

- ۱: هغه کړنې چې سپړی یې دمگړۍ کوي او دوام لري، یا هغه پېښې چې دمگړۍ روانې وي.
- زه لگیا يم کار کوم. (همدا شېبه یا دمگړۍ په کار بوخت يم)
 - زما مور لگیا ده پخلی کوي. (زما مور همدا گړۍ په پخلي بوخته ده).
 - اوس بازار ته مه ځه، بهر واوره لگیا ده ورپړي. (واوره هغه شېبه، چې ویونکی غبرپړي، ورپړي)

يادونه:

که وويل شي " دلته واوره ورپړي يا نه ورپړي"، نو بيا نابشپړ اوسمهال دی او دا مانا ورکوي چې ياد ځای کې واوره په عمومي ډول ورپړي يا نه ورپړي کله چې موسم يخ وي.

جوړښت:

لگيا + د ول اوسمهالي بڼه + د عمومي کړ نابشپړ اوسمهالي

بڼه:

زه لگيا يم کار کوم ← لگيا + يم (د ول اوسمهالي بڼه) + کوم

(کول اوسمهالي بڼه)

د ول مرستيال کړ اوسمهالي بڼې ټولو کسانو

لپاره:

زه يم - ته يې - هغه دی/ده - موږ يو - تاسو يئ - هغوی دي

ساده بشپړ تېرمهال

۱: هغو کړنو او پېښو لپاره چې په تېرمهال کې په يو " ټاکلي

يا معلوم " وخت بشپړې ترسره شوې وي. د ټاکلي وخت

بېلگې:

پرون، مخکې يا وړاندې، اگاهو، تېرکال، تېره اوونۍ، په + شمېره

+ کال کې لکه په ۱۹۶۰م کال کې، په + شمېره + بجو لکه په

۱۲ بجو او په اکثر هغه ناخپلواکو غونډلو کې چې "کله

چې " پکې راغلي وي.

بېلگې:

- پرون زه ښار ته لاړم.
- دوه کاله اگاهو مې هغه په پاریس کې ولیده.
- ما خو دقیقې مخکې ډوډۍ وخوړه.
- احمد تېره اوونۍ ومړ.
- لومړۍ نړیواله جگړه په ۱۹۱۴م کال کې پیل شوه.
- زه په دوو بجو کور ته راغلم.
- پرون په ښار کې لویه چاودنه وشوه.
- خو ورځې مخکې ډېره ځمکه وښویده.
- کله چې زنگ راغی، زه ژر راوینښ شوم.

۲: هغه کړنې یا پېښې چې په ټاکلي وخت پرلپسې په تېرمهال

کې ترسره شوې وي:

- پرون چې زه کور ته راغلم، لږه دمه مې وکړه، بیا مې ډوډۍ وخوړه او ورپسې مې ولېدل.
- په ۲۰۰۲م کال کې هغه له پوهنتونه فارغ شو، بیا یې واده وکړ خو میاشتې وروسته یې یوه لور وزېږېده. (له پوهنتون او فارغېدل، واده کول او لور زېږېدل ټول په ۲۰۰۲م کال کې شوي دي)

- ۳: د وخت هغه پېر يا موده چې په تېرمهال کې پيل شوې وي او په تېرمهال کې پایېدلې هم وي.
- ما په المان کې دوه کاله تېر کړل.
 - هغې پنځه کال په جپانۍ ژبه کې زدکړې وکړې.
 - موږ دېرش دقيقې په تېليفون وغږېدو.

د ساده بشپړ تېرمهال جوړښت:

د ياد مهال کې اوږون اکثر په "و" تارې پيلېږي لکه وکړ، وښود، ورغی، ورسېده او داسې نور

په هر تېرمهال کې کېر د مفعول له جنس او شمېر سره برابرېږي ، نو د نابشپړ اوسمهال غوندې يې پاڼونه يو شان نه پاتې کېږي.

د لېږند کېرونو اوږون:

که مفعول نرينه يوګړی وي، بيا کېر يا په يو بېواک غږ (لکه وکړ، وښود ، وکوت، خوړ) يا په زورکي (وواهه، ونيوه، وليکه، ورغاوه....) پای ته رسېږي.

بېلگې:

- ما کار وکړ.
 - ما هغه ته یو ځای وښود.
 - ما یو خط ولیکه.
- (کار، ځای او خط نرینه نومونه دي او مفرد)
- ← که مفعول نرینه ډېرگړی وي، بیا کړ تل په "ل" پایږي.
- لکه: وکړل، وښودل، وکتل، خوړل
- بېلگه: ما کارونه وکړل.

- ← که مفعول ښځینه یوگړی وي، بیا کړ تل په زور پایږي
- لکه: وکړه، وښوده، وکتله، خوړه...
- بېلگه: ما یوه لیکنه وکړه.

- ← که مفعول ښځینه ډېرگړی وي، بیا کړ تل په "ې" پایږي
- لکه:
- وکړې، وښودې، وکتلې، خوړې
- بېلگه: ما څو لیکنې وکړې.

د تر ټولو ډېرو کارېدونکو لېرنندو کړونو اوږون په ساده بشپړ
تېرمهال کې:

نر - يوگړی	نر - ډېرگړی	ښځ - يوگړی	ښځ - ډېرگړی
وخوړ	وخوړل	وخوړه	وخوړې
ونيوه	ونيول	ونيوله	ونيولې
وښود	وښودل	وښوده	وښودې
وواهه	ووهل	ووهله	ووهلې
وليد	وليدل	وليدله	وليدلې
ورکړ	ورکړل	ورکړه	ورکړې
ولپړه	ولپړل	ولپړله	ولپړلې
وکوت	وکتل	وکتله	وکتلې
ومانه	ومنل	ومنله	ومنلې
وباله	وبلل	وبلله	وبللې
واخيست	واخيستل	واخيسته	واخيستې

ځاني نومخړي د مفعول په توګه:
که مفعول "زه" وي، نو بيا د کړ سته پسې م (ميم) تړل
کېږي، لکه: هغه احمد زه ووهم.
که مفعول "ته" وي، نو بيا د کړ سته پسې ې تړل کېږي، لکه:

احمد ته ووهلې؟

که مفعول "هغه (نړینه)" وي، نو بیا د کړ سته تل مختلفه وي
- یانې کله په زورکي او کله په بېواک غبر، لکه:

احمد هغه وواهه. (ه زورکی)

احمد هغه ونه لید. (د بېواک غبر)

که مفعول "هغه (بنځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ه (زور)
تړل کېږي، لکه: احمد هغه ووهله.

(ه په ووهله کې زور دی)

که مفعول "مور" وي، نو بیا د کړ سته پسې لنډ و تړل کېږي،
لکه: احمد مور ووهلو.

که مفعول "تاسو" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی تړل کېږي،
لکه: احمد تاسو ووهلی.

که مفعول "هغوی (نړینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ل تړل
کېږي، لکه: احمد هغوی ووهل.

که مفعول "هغوی (بنځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ې تړل
کېږي، لکه: احمد هغوی ووهلې

یادونه: داسې جملو کې ته او هغوی (شځینه) یو شان اړول
کېږي.

د نالپړند کړونو اوږون:

کس/نومخړی	سته + تاپړی	بېلگه
زه:	کړ سته + م	لکه: زه وغورځېدم
ته:	کړ سته + ې	لکه: ته وغورځېدې
هغه (نړینه):	کړ سته + زورکی	لکه: هغه وغورځېد
هغه (ښځینه):	کړ سته + زور	لکه: هغه وغورځېده
موږ:	کړ سته + و	لکه: موږ وغورځېدو
تاسو:	کړ سته + ئ	لکه: تاسو وغورځېدئ
هغوی (نړینه):	کړ سته + ل	لکه: وغورځېدل
هغوی (ښځینه):	کړ سته + ې	لکه: وغورځېدې
هغوی (نړینه یا ښځینه):	کړ سته + ل	لکه: وغورځېدل

ځینې لا زمي کړونه:

راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمبېدل

زه، ته، هغه (ښځینه)، موږ، تاسو، هغوی، هغوی (ښځینه):

زه: راغلم/لاړم/ووتم/ولوېدم/شوم/ولمبېدم

ته: راغلې/لاړې/ووتې/ولوېدې/شوې/ولمبېدې

هغه نر: راغی/لاړ/وووت/ولوېد/شو/ولمبېد

هغه ښځه: راغله/لاړه/ووته/ولوېده/شوه/ولمبېده

مور: راغلو/لاړو/ووتو/ولوېدو/شوو/ولمېېدو
 تاسو: راغلي/لاړي/ووتي/ولوېدي/شوي/ولمېېدي
 هغوی نر: راغلل/لاړل/ووتل/ولوېدل/شول/ولمېېدل
 هغوی ښځه: راغلي/لاړي/ووتي/ولوېدي/شوي/ولمېېدي

د چارکړ اوړون:

چارکړ بدلون نه مومي لکه: خندل، ژپل، ويل
 بېلگي:

- ما/تا/هغه/هغې/مور/تاسو/هغوی وخندل.
- ما/تا/هغه/هغې/مور/تاسو/هغوی وويل.

يادونه:

دا چې چارکړ څه ته وايي، د کړ په برخه کې يې وگورئ!
 ځيني چارکړونه:

ما ولمېل	ما وخندل	ما وژپل
تا ولمېل	تا وخندل	تا وژپل
هغه ولمېل	هغه وخندل	هغه وژپل
هغې ولمېل	هغې وخندل	هغې وژپل
مور ولمېل	مور وخندل	مور وژپل
تاسو ولمېل	تاسو وخندل	تاسو وژپل
هغوی ولمېل	هغوی وخندل	هغوی وژپل

د ډېر کارېدونکو کړونو سټې په ساده بشپړ تېرمهال کې:

کړ	بشپړ تېرمهال سټه	
کول	وکړ -	
خوړل	وخوړ -	
نيول	ونيو -	
ښودل	وښود -	
وهل	ووړه -	يوازې " نرينه مفعول " لپاره الف پکې راځي
ليدل	وليد -	
ورکول	ورکړ -	
لېږل	ولېږ -	
کتل	وکت -	يوازې " نرينه مفعول " لپاره وکوت راځي
منل	ومن -	يوازې " نرينه مفعول " لپاره ومانه راځي
بلل	وبلل -	يوازې " نرينه مفعول " لپاره وباله راځي
اخيستل	واخيست -	
خندل	وخندل	ټولو لپاره يو شان

ویل	وویل	ټولو لپاره یو شان
لمبېدل	ولمبېد -	
غورځېدل	وغورځېد -	
تلل	لاړ -	
راتلل	راغل -	یوازې "هغه" نر لپاره راغی

نابشپړ تېرمهال:

۱: هغه کړنه یا پېښه څرگندوي چې په تېرمهال کې روانه وي یا په جريان کې وي.

بېلگې:

- زه لگيا وم ليکنه مې کوله.
- زه لگيا وم په بڼ کې مې کار کاوه.

يادونه:

په نابشپړ تېرمهال کې "لگيا + د ول" تېرمهال لوېدای هم شي، خو د جاري کړنې پېژندو لپاره يې پرېښودل اړين دي. لکه موږ ويلای شو چې "ما ليکنه کوله" د "زه لگيا وم ليکنه مې کوله" پر ځای.

۲: دوي کړنې چې په تېرمهال کې هممهال جاري يا روانې وي:

• پرون غرمه زه لگيا وم کالي مې اوتو کول او مېرمن مې پخلى کاوه. (داسې هم ويلی شو: " پرون غرمه ما کالي اوتو کول او زما مېرمن پخلى کاوه").

۳: يوه په تېرمهال کې روانه کړنه چې د يوې کړنې لخوا په منځ کې غوڅه شوې وي. هغه هم اکثر په هغو غونډلو کې چې " کله چې " پکې راغلی وي.

زه لگيا وم ډوډۍ مې خوړله، کله چې زما د ملگري زنگ راغی (دلته روانه کړنه ډوډۍ خوړل ده او د نوې کړنې " زنگ راغی" لخوا غوڅه شوې ده.)

يادونه:

په داسې حالتونو کې نوې يا لنډې کړنې په ساده بشپړتېرمهال کې راځي او روانې کړنې په نابشپړ تېرمهال کې راځي.

۴: ورځنۍ چار يا روتين په تېرمهال کې:

• پخوا ما په يوه لويه کمپنۍ کې کار کاوه.

۵: يو وضعيت په تېرمهال کې:

• ما مخکې په دې کار کې ستونزې لرلې.

د تر ټولو ډېر کارېدونکو لېرنندو ګړونو اوږون په نابشپړ تېرمهال کې:

نر - یوګړی	نر - ډېرګړی	ښځ - یوګړی	ښځ - ډېرګړی
کاوه	کول	کوله	کولې
خوړ	خوړل	خوړله	خوړلې
نیو	نیول	نیوله	نیولې
ښود	ښودل	ښودله	ښودلې
واهه	وهل	وهله	وهلې
لیده	لیدل	لیدله	لیدلې
ورکاوه	ورکول	ورکوله	ورکولې
لېږه	لېږل	لېږله	لېږلې
کوت	کتل	کتله	کتې
مانه	منل	منله	منلې
باله	بلل	بلله	بللې
اخیست	اخیستل	اخیسته	اخیستې

ځاني نومخړي د مفعول په توګه:

که مفعول "زه" وي، نو بیا د ګړ سټه پسې م (میم) تړل

کېږي، لکه: هغه احمد زه وهلم.

که مفعول "ته" وي، نو بیا د ګړ سټه پسې ې تړل کېږي، لکه:

احمد ته وهلې؟

که مفعول "هغه (نرینه)" وي، نو بیا د کړ سته تل مختلفه وي
- یانې کله په زورکي او کله په بېواک غبر، لکه:

احمد هغه واهه. (ه زورکی)

احمد هغه نه لید. (د بېواک غبر)

که مفعول "هغه (ښځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ه (زور)
تړل کېږي، لکه: احمد هغه وهله. (ه په وهله کې زور دی)

که مفعول "مور" وي، نو بیا د کړ سته پسې لنډ و تړل کېږي،
لکه: احمد مور و هلو.

که مفعول "تاسو" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی تړل کېږي،
لکه: احمد تاسو وهلی.

که مفعول "هغوی (نرینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ل تړل
کېږي، لکه: احمد هغوی وهل.

که مفعول "هغوی (ښځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ې تړل
کېږي، لکه: احمد هغوی وهلې

ځينې لا زمي کړونه:

راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمېدل

زه، ته، هغه (ښځينه)، مور، تاسو، هغوی، هغوی (ښځينه):

زه: راتلم/تلم/وتم/لوېدم/کېدم/لمېدم

ته: راتلې/تلې/وتې/لوېدې/کېدې/لمېدې

هغه نر: راته/ته/ووت/لوېده/کېده/لمېده (پښتونخوا کې په ه)

هغه ښځه: راتله/تله/وتله/لوېدله/کېدله/لمېدله

مور: راتلو/تلو/وتلو/لوېدو/کېدو/لمېدو

تاسو: راتلئ/تلئ/وتلئ/لوېدئ/کېدئ/لمېدئ

هغوی نر: راتلل/تلل/وتل/لوېدل/کېدل/لمېدل

هغوی ښځه: راتلې/تلې/وتې/لوېدې/کېدې/لمېدې

ځينې چارکړونه:

ما ول	ما خندل	ما لمبل
تا ول	تا خندل	تا لمبل
هغه ول	هغه خندل	هغه لمبل
هغې ول	هغې خندل	هغې لمبل
مور ول	مور خندل	مور لمبل
تاسو ول	تاسو خندل	تاسو لمبل
هغوی ول	هغوی خندل	هغوی لمبل

نژدې بشپړ تېرمهال:

(۱) هغه کړنې چې په تېرمهال کې ترسره شوې وي، خو اغېزې يې په اوسمهال کې ليدل کېږي.

* د نغمې پښه شنه ده، ځکه چې له کټ څخه غورځېدلې ده. (له غورځدو راپدېخوا ډېر وخت نه دی تېر شوی، ځکه خو يې اغېز (شنه پښه) په اوسمهال کې ليدل کېږي.)

* زما خېټه خوړېږي، ځکه چې ډېره ډوډۍ مې خوړلې ده. (ډېر وخت نه کېږي چې ډوډۍ مې وخوړه او د خېټې خوړ يې په اوسمهال کې ليدل کېږي)

(۲) هغه کړنې چې د وخت په هغه دوران کې ترسره شوې وي چې لا ختم نه وي :

* په دې اوونۍ کې هغه دوه ځله سينما ته تللې ده. (اوونۍ لا تېره نه ده)

* سړ کال ډېر باران شوی دی. (کال لا نه دی تېر)

(۳) تکراري کړنې چې د تېر- او اوسمهال تر منځ دوره کې ترسره شوې وي

* موږ درې ځله امريکا ته تللي يو.

* هغه تر اوسه دوه ځله کابل ته تللی دی.

(۴) هغه کړنې چې د ترسره کېدو وخت یې اړین نه وي. یا هغه کړنې چې په یو نامعلوم وخت په تېرمهال کې ترسره شوې وي. * هغه دوه کتابونه لیکلي دي. (دا نه ده مهمه چې کله یې لیکلي دي)

* یو چا د هغه موبایل پټ کړی دی.

جوړښت: څنگه چې په مخکېنيو څپرکیو کې یاده شوې ده، د تېرمهال په هره بڼه کې کړ د نوم (مفعول/فاعل) له جنس او شمېر سره برابرېږي.

د لېږند کړونو اوږون په نژدې بشپړ تېرمهال کې:

=> که مفعول نړینه او یوگړی وي: د کړ (فعل) سټه + ی + دی لکه: ما کار کړی دی.

=> که مفعول نړینه او ډېرگړی وي: د کړ سټه + ی + دي لکه: ما کارونه کړي دي.

=> که مفعول بنځینه او یوگړی وي: د کړ سټه + ې + ده لکه: ما یوه لیکنه کړې ده.

=> که مفعول بنځینه او ډېرگړی وي: د کړ سټه + ې + دي

لکه: ما څو لیکنې کړې دي
(یادونه: د فعل سته په ټولو بېلگو کې "کړ" ده)

ډېر کارېدونکي لېږند کړونه:

نر - یوگړی	نر - ډېرگړی	ښځ - یوگړی	ښځ - ډېرگړی
کړی دی	کړي دي	کړې ده	کړې دي
خوړلی دی	خوړلي دي	خوړلې ده	خوړلې دي
نیولی دی	نیولي دي	نیولې ده	نیولې دي
ښودلی دی	ښودلي دي	ښودلې ده	ښودلې دي
وهلی دی	وهلي دي	وهلې ده	وهلې دي
لیدلی دی	لیدلي دي	لیدلې ده	لیدلې دي
ورکړی دی	ورکړي دي	ورکړې ده	ورکړې دي
لېږلی دی	لېږلي دي	لېږلې ده	لېږلې دي
کتلی دی	کتلي دي	کتلې ده	کتلې دي
منلی دی	منلي دي	منلې ده	منلې دي
بللی دی	بلي دي	بللې ده	بللې دي
اخیستلی دی	اخیستلي دي	اخیستلې ده	اخیستلې دي

ځاني نومخړي د مفعول په توګه:
که مفعول "زه" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی او + یم تړل

کېږي، لکه: هغه احمد زه وهلی یم.

که مفعول "ته" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی + یې تړل کېږي، لکه: احمد ته وهلی یې؟ (که دغه ته ښځینه کس وي بیا وهلې په ې راځي)

که مفعول "هغه (نرینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی + دی تړل کېږي لکه: احمد هغه وهلی دی

که مفعول "هغه (ښځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ې + ده تړل کېږي، لکه: احمد هغه وهلې ده.

که مفعول "مور" وي، نو بیا د کړ سته پسې ي + یو تړل کېږي، لکه: احمد مور وهلي یو.

که مفعول "تاسو" وي، نو بیا د کړ سته پسې ي + یی تړل کېږي، لکه: احمد تاسو وهلي یی.

که مفعول "هغوی (نرینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ي + دي تړل کېږي، لکه: احمد هغوی وهلي دي

که مفعول "هغوی (ښځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ې + دي تړل کېږي، لکه: احمد هغوی وهلې دي.

د نالپرند کړونو اوږون په نژدې بشپړ تېرمهال کې:

زه: کړ سته+ی + یم لکه زه راغلی یم

ته: کړ سته+ی + یې لکه ته راغلی یې

هغه نر: کړ سته+ی + دی لکه هغه راغلی دی

هغه ښځه: کړ سته+ې + ده لکه هغه راغلې ده

مور: کړ سته+ي + یو لکه مور راغلي یو

تاسو: کړ سته+ي + یئ لکه تاسو راغلي یئ

هغوی (نرینه): کړ سته+ي + دي لکه هغوی راغلي دي

هغوی (ښځینه): کړ سته+ې + دي لکه هغوی راغلې دي

ډېر کارېدونکي نالپرند کړونه:

زه، ته، هغه (ښځینه)، مور، تاسو، هغوی، هغوی (ښځینه):

راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمېدل

زه: راغلی یم / تللی یم / وتلی یم / لوېدلی یم / شوی یم / لمېدلی یم

ته: راغلی یې / تللی یې / وتلی یې / لوېدلی یې / شوی یې / لمېدلی یې

هغه نر: راغلی دی / تللی دی / وتلی دی / لوېدلی دی / شوی دی / لمېدلی دی

لمېدلی دی

هغه ښځه: راغلې ده / تللې ده / وتلې ده / لوېدلې ده / شوې ده / لمېدلې ده

لمېدلې ده

مور: راغلي یو / تللي یو / وتلي یو / لوېدلي یو / شوي یو / لمېدلي یو

تاسو: راغلي يی/تللي يی/وتلي يی /لوېدلي يی/شوي يی/لمېدلي
يی

هغوی نر: راغلي دي /تللي دي/وتلي دي /لوېدلي دي/شوي دي
/ لمېدلي دي
هغوی ښځ: راغلي دي/تللي دي /وتلي دي/لوېدلي دي/شوي
دي/ لمېدلي دي

ځينې چارکړونه:

ما، تا، هغه، هغې، مور، تاسو، هغوی (ويل/خندل/لمبل)

ويل / خندل / لمېدل		
ما لمبلي دي	ما خندلي دي	ما ويلي دي
تا لمبلي دي	تا خندلي دي	تا ويلي دي
هغه لمبلي دي	هغه خندلي دي	هغه ويلي دي
هغې لمبلي دي	هغې خندلي دي	هغې ويلي دي
مور لمبلي دي	مور خندلي دي	مور ويلي دي
تاسو لمبلي دي	تاسو خندلي دي	تاسو ويلي دي
هغوی لمبلي دي	هغوی خندلي دي	هغوی ويلي دي

لیرې بشپړ تېرمهال:

دغه مهال هغو کړنو یا پېښو لپاره کاروو چې په تېرمهال کې له یو ټاکلي وخت مخکې یا په بله وینا، تر نورو کړنو مخکې په تېرمهال کې بشپړې شوې وي.

بېلگې:

- ما کورنۍ دنده کړې وه چې زه بهر لارم. (کورنۍ دنده کول لومړۍ ترسره شوې کړنه ده، نو په لیرې بشپړتېرمهال کې راځي).

- کله چې زه د اورگاډي اډې ته رسېدم، نو رېلگاډی رانه تللی و. (د اورگاډي تگ زما تر رسېدو مخکې وشو، نو ځکه "تلل" په لیرې بشپړ تېرمهال کې راځي)

- زه دباندې تللی وم، نو ځکه ستا تېلفون رانه تېر شو. (زما د دباندې تگ تر تېلفون زنگ مخکې و)

جوړښت:

د لیرې بشپړ تېرمهال جوړښت نژدې بشپړتېرمهال ته ډېر ورته دی. یوازې مرستیال کړ یې سره توپیر پري.

د لېږند کړونو اوږون:

← که مفعول نرينه او يوگړی وي: د کړ سته + ی + و

لکه: ما کار کړی و.

← که مفعول نرينه او ډېرگړی وي: د کړ سته + ي + ول / وو.

لکه: ما کارونه کړي ول / وو.

← که مفعول ښځينه او يوگړی وي: د کړ سته + ې + وه.

لکه: ما يوه ليکنه کړې وه.

← که مفعول ښځينه او ډېرگړی وي: د کړ سته + ې + وې.

لکه: ما څو ليکنې کړې وې.

د تر ټولو ډېر کارېدونکو لېږند کړونو اوږون په ليرې

تېرمهال کې:

نر - يوگړی	نر - ډېرگړی	ښځ - يوگړی	ښځ - ډېرگړی
کړی و	کړي وو	کړې وه	کړې وې
خوړلی و	خوړلي وو	خوړلې وه	خوړلې وې
نيولی و	نيولي وو	نيولې وه	نيولې وې
ښودلی و	ښودلي وو	ښودلې وه	ښودلې وې
وهلی و	وهلي وو	وهلې وه	وهلې وې

لیدلی و	لیدلي وو	لیدلې وه	لیدلې وې
ورکړی و	ورکړي وو	ورکړې وه	ورکړې وې
لېږلی و	لېږلي وو	لېږلې وه	لېږلې وې
کتلی و	کتلي وو	کتلې وه	کتلې وې
منلی و	منلي وو	منلې وه	منلې وې
بللی و	بلي وو	بللې وه	بللې وې
اخیستلی و	اخیستلي وو	اخیستلې وه	اخیستلې وې

ځاني نومخړي د مفعول په توګه

که مفعول "زه" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی او + وم تړل *

کېږي، لکه: هغه احمد زه وهلی وم.

که مفعول "ته" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی + وې تړل کېږي،

لکه: احمد ته وهلی وې؟ (که دغه ته ښځینه کس وي بیا وهلې

وې راځي)

که مفعول "هغه (نرینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی + و

تړل کېږي لکه: احمد هغه وهلی و.

که مفعول "هغه (ښځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ې + وه

تړل کېږي، لکه: احمد هغه وهلې وه.

که مفعول "موږ" وي، نو بیا د کړ سته پسې ي + وو تړل

کېږي، لکه: احمد موږ وهلي وو.

که مفعول "تاسو" وي، نو بيا د کړ سته پسې ي + وئ تړل
 کېږي، لکه: احمد تاسو وهلي وئ.
 که مفعول "هغوی (نرينه)" وي، نو بيا د کړ سته پسې ي + وو
 تړل کېږي، لکه: احمد هغوی وهلي وو.
 که مفعول "هغوی (ښځينه)" وي، نو بيا د کړ سته پسې ې +
 وې تړل کېږي، لکه: احمد هغوی وهلي وې.

د لا زمي کړونو لپاره يې جوړښت داسې دی.
 زه: کړ سته+ی + وم لکه زه راغلی وم
 ته: کړ سته+ی + وې لکه ته راغلی وې
 هغه نر: کړ سته+ی + و لکه هغه راغلی و
 هغه ښځه: کړ سته+ې + وه لکه هغه راغلي وه
 موږ: کړ سته+ي + وو لکه موږ راغلي وو
 تاسو: کړ سته+ي + وئ لکه تاسو راغلي وئ
 هغوی (نرينه): کړ سته+ي + وو/ول لکه هغوی راغلي وو/ول
 هغوی (ښځينه): کړ سته+ې + وې لکه هغوی راغلي وې

ډېر کارېدونکو نالېرنه کړونو اوږون په ليرې بشپړ تېرمهال کې:

زه، ته، هغه (ښځينه)، مور، تاسو، هغوی، هغوی (ښځينه):

راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمېدل

زه: راغلی وم/تللی وم/وتلی وم/لوېدلی وم/شوی وم/لمېدلی وم

ته: راغلی وې/تللی وې/وتلی وې/لوېدلی وې/شوی وې/لمېدلی

وې

هغه نر: راغلی و/تللی و/وتلی و/لوېدلی و/شوی و/لمېدلی و

هغه ښځه: راغلی وه/تللی وه/وتلی وه/لوېدلی وه/شوی وه/لمېدلی وه

لمېدلی وه

مور: راغلی وو/تللی وو/وتلی وو/لوېدلی وو/شوی وو/لمېدلی وو

تاسو: راغلی وئ/تللی وئ/وتلی وئ/لوېدلی وئ/شوی وئ/لمېدلی وئ

لمېدلی وئ

هغوی نر: راغلی وو/تللی وو/وتلی وو/لوېدلی وو/شوی وو/لمېدلی وو

لمېدلی وو

هغوی ښځه: راغلی وې/تللی وې/وتلی وې/لوېدلی وې/شوی وې/لمېدلی وې

وې/لمېدلی وې

ځينې چارکرونه:

ما، تا، هغه، هغې، مور، تاسو، هغوی (ویل/خندل/لمبل):

ما لمبلي وو	ما خندلي وو	ما ويلي وو
تا لمبلي وو	تا خندلي وو	تا ويلي وو
هغه لمبلي وو	هغه خندلي وو	هغه ويلي وو
هغې لمبلي وو	هغې خندلي وو	هغې ويلي وو
مور لمبلي وو	مور خندلي وو	مور ويلي وو
تاسو لمبلي وو	تاسو خندلي وو	تاسو ويلي وو
هغوی لمبلي وو	هغوی خندلي وو	هغوی ويلي وو

روږدنی (اعتیادي) نابشپړ تېرمهال:

۱: هغو روږدتیاوو یا عادتونو لپاره چې په تېرمهال کې په یو ځانگړي دوران کې سپري لړل.

- زه چې کله ماشوم وم، نو ما به ملگرو سره ډېرې لوبې کولې. (یانې د ماشومتوب په دوره کې ډېرې لوبې کول زما یو عادت و)

- څو کاله مخکې به ما لس سیگرتونه په ورځ کې څکول. (د لسو سیگرتو څکولو عادت مې څو کاله مخکې لاره)

- مخکي به خلک ساده وو او پر افسانوي خيزونو به يې باور کاوه.
- پخوا به خلکو له يو بل سره ډېره راشه درشه کوله، خو د انټرنېټ له راتگ سره هر څه بدل شول.

د رورډني نابشپړ تېرمهال جوړښت:

به + نابشپړتېرمهال ← لکه په لومړۍ بېلگه کې کولې په جاري تېرمهال کې راغلی.

د تر ټولو ډېر کارېدونکو لېرنډ کړونو اوږون په رورډني تېرمهال کې:

نر - يوگړی	نر - ډېرگړی	ښځ - يوگړی	ښځ - ډېرگړی
به کاوه	به کول	به کوله	به کولې
به خوړ	به خوړل	به خوړله	به خوړلې
نه نيو	به نيول	به نيوله	به نيولې
به ښود	به ښودل	به ښوده	به ښودې
به واهه	به وهل	به وهله	به وهلې
به لیده	به لیدل	به لیدله	به لیدلې
به ورکاوه	به ورکول	به ورکوله	به ورکولې
به لېږه	به لېږل	به لېږله	به لېږلې

به کتې	به کته	به کتل	به کوت
به منلې	به منله	به منل	به مانه
به بللې	به بلله	به بلل	به باله
به اخیستې	به اخیسته	به اخیستل	به اخیست

ځینې لا زمي کړونه:

زه، ته، هغه (ښځینه)، مور، تاسو، هغوی، هغوی (ښځینه):

راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمېدل

زه: به+ راتلم/تلم/وتم/لوېدم/کېدم/لمېدم

ته: به+ راتلې/تلې/وتې/لوېدې/کېدې/لمېدې

هغه نر: به+ راته/ته/ووت/لوېده/کېده/لمېده (پښتونخوا کې په ه)

هغه ښځه: به+ راتله/تله/وتله/لوېدله/کېدله/لمېدله

مور: به+ راتلو/تلو/وتلو/لوېدو/کېدو/لمېدو

تاسو: به+ راتلئ/تلئ/وتلئ/لوېدئ/کېدئ/لمېدئ

هغوی نر: به+ راتلل/تلل/وتل/لوېدل/کېدل/لمېدل

هغوی ښځه: + راتلې/تلې/وتې/لوېدې/کېدې/لمېدې

ځينې چارکړونه:

ویل/خندل/لمبل		
ما به ویل	ما به خندل	ما به لمبل
تا به ویل	تا به خندل	تا به لمبل
هغه به ویل	هغه به خندل	هغه به لمبل
هغې به ویل	هغې به خندل	هغې به لمبل
موږ به ویل	موږ به خندل	موږ به لمبل
تاسو به ویل	تاسو به خندل	تاسو به لمبل
هغوی به ویل	هغوی به خندل	هغوی به لمبل

ساده بشپړ راتلونکي مهال:

یاد مهال موږ په پښتو کې د راروان وخت بېلابېلو حالتونو لپاره کاروو او تل یې د مرستیال کړ "به" په مرسته څرگندوو.

۱: نیتونه یا هوډونه څرگندوي چې راتلونکي کې وي. هغه یوه پرېکړه، ژمنه، وړاندیځ، غوښتنه، نټه (انکار) کېدای. نیت شي

- زه به سبا ښار ته لاړ شم. (پرېکړه، اراده)
- زه به بیا پر چا باور ونه کړم. (ځاني ژمنه)

- زه به بيا ته کله هم خفه نه کړم. (له چا سره ژمنه)
- راځه، زه به درسره په دې کار کې مرسته وکړم. (وړاندیځ)
- له ما سره به مرسته وکړې؟ (غوښتنه)
- زه به ستا ونه منم. (نټه)

۲: هغو پرېکړو لپاره چې سم له لاسه یې کوو او ډېر نژدې راتلونکي ته اشاره کوو.

- زما ساړه کېږي، نو دا کړکۍ به بنده کړم.
- څوک ور ټکوي، نو زه به یې وگورم چې څوک دی.

۳: گومان د راتلونکي لپاره:

- دا ټول کار به ته په یوه ورځ کې ختم نه کړې.

۴: وړاندوینې د راتلونکي په اړه:

- په راروان وخت کې به د تېلو بیه ډېره لوړه شي.
- د یوې نوې څېړنې له مخې به په ۲۰۵۰ کال کې د مسلمانانو شمېره تر غیر مسلمانانو پورته شي.

۵: د هیلو لپاره په راتلونکي کې:

- هر څه به سم شي، اندېښنه مه کوه.
- هغه به بېرته راشي، خدای خو لوی دی.

۶: شرطونه د راتلونکي مهال لپاره:

- که سبا باران نه وي، نو زه به خپل ملگري ته ورشم. (شرط: که سبا باران نه وي)

جوړښت:

به + و + د اصلي کړ سته + د ساده اوسمهال پایونه
(م/ې/ي/او/ئ/ي)

بېلگه:

- زه به کار وکړم.
- که په غونډله کې اصلي کړ نه وي، خو يو مرستيال کړ وي، نو هغه اکثر د "شول" اوږون اخلي او په همدې پایونو:

شم / شې / شي / شو / شئ / شي	
ته به خوښ شې.	زه به خوښ شم.
موږ به خوښ شو.	هغه به خوښ / خوښه شي.
هغوی به خوښ شي.	تاسو به خوښ شئ.

نژدې بشپړ راتلونکی:

د هغو کړونو یا حالتونو لپاره چې په راتلونکي کې تر یو ټاکلي وخت مخکې بشپړې شوي وي.

- ما به دغه کار ستا تر راتلو مخکې ختم کړی وي.
- د اورګاډي له رارسېدو مخکې به زه اډې (سټیشن) ته رسېدلی يم.

- ما به تر ۲۰۱۹ پورې واده کړی وي.
- رښتیا چې راځي نو دروغو به کلي پټګ کړي وي.

د تر ټولو ډېر کارېدونکو لېرنډ کړونو اوږون په نژدې بشپړ راتلونکي:

نر - یوګړی	نر - ډېرګړی	ښځ - یوګړی	ښځ - ډېرګړی
به کړی وي	به کړي وي	به کړې وي	به کړې وي
به خوړلی وي	به خوړلي وي	به خوړلې وي	به خوړلې وي
به ښودلی وي	به ښودلي وي	به ښودلې وي	به ښودلې وي
به وهلی وي	به وهلي وي	به وهلې وي	به وهلې وي
به لیدلی وي	به لیدلي وي	به لیدلې وي	به لیدلې وي
به ورکړی وي	به ورکړي وي	به ورکړې وي	به ورکړې وي
به لېږلی وي	به لېږلي وي	به لېږلې وي	به لېږلې وي

به کتلی وي	به کتلي وي	به کتلې وي	به کتلې وي
به منلی وي	به منلي وي	به منلې وي	به منلې وي
به بللی وي	به بللي وي	به بللې وي	به بللې وي

د لا زمي کړونو اوږون په نژدې بشپړ راتلونکی کې :

زه: به کړ سټه+ي + يم لکه زه راغلی يم

ته: به کړ سټه+ي + يې لکه ته راغلی يې

هغه نر: به کړ سټه+ي + دی لکه هغه راغلی دی

هغه ښځه: به کړ سټه+ي + ده لکه هغه راغلې ده

مورد: به کړ سټه+ي + يو لکه مورد راغلي يو

تاسو: به کړ سټه+ي + یی لکه تاسو راغلي یی

هغوی (نرینه): به کړ سټه+ي + دي لکه هغوی راغلي دي

ډېر کارېدونکي نالېرند کړونه:

راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمېدل

زه: به + راغلی يم /تल्ली يم /وتلی يم /لوېدلی يم/شوی يم/لمېدلی

يم

ته: به +راغلی يې/تल्ली يې/وتلی يې /لوېدلی يې/شوی يې/لمېدلی

يې-

هغه نر: به + راغلی وي/تल्ली وي/وتلی وي/لوېدلی وي/شوی

وي/ لمېدلی وي
 هغه ښځه: به + راغلي وي/ تللي وي/ وتلي وي/ لوېدلي وي / شوې
 وي/ لمېدلي وي
 موره: به + راغلي يو / تللي يو / وتلي يو / لوېدلي يو/ شوي
 يو/ لمېدلي يو
 تاسو: به + راغلي يئ/ تللي يئ/ وتلي يئ / لوېدلي يئ/ شوي
 يئ/ لمېدلي يئ
 هغوی نر: به + راغلي وي / تللي وي/ وتلي وي/ لوېدلي وي/ شوي
 وي / لمېدلي وي
 هغوی ښځه: به + راغلي وي/ تللي وي / وتلي وي/ لوېدلي وي/
 شوې وي/ لمېدلي وي
 ځيني چارکړونه: ويل/ خندل/ لمبل

ما به لمبلي وي	ما به خندلي وي	ما به ويلي وي
تا به لمبلي وي	تا به خندلي وي	تا به ويلي وي
هغه به لمبلي وي	هغه به خندلي وي	هغه به ويلي وي
هغې به لمبلي وي	هغې به خندلي وي	هغې به ويلي وي
موره به لمبلي وي	موره به خندلي وي	موره به ويلي وي
تاسو به لمبلي وي	تاسو به خندلي وي	تاسو به ويلي وي
هغوی به لمبلي وي	هغوی به خندلي وي	هغوی به ويلي وي

نابشپړ راتلونکي مهال:

۱: هغه کړنې چې په راتلونکي کې پیلېږي او تر یو وخته پورې دوام لري.

- تر څو چې رارسېدلې نه وي، ته به هغې ته انتظار کوي.
- سبا دا مهال به زه کار کوم.

۲: د راتلونکي په اړه تصور او اټکل:

- یو وخت به ګاډي د ځمکې پرځای په هوا الوځي.
- یوه ورځ به ته ډېر نوميالی یې او خلک به دې پوښتنو ته راځي.
- یوه ورځ به نه يم او ته به راپسې ژاړې

۳: تکراري کړنې په راتلونکي کې:

- څو کاله وروسته به زه په ښوونځي کې درس ورکوم.
- کله چې مې زوی شپږ کلن شي، نو هره ورځ به یې وړکتون ته بوځم.

ناخبري وجه

يو کړ دى چې په اوس او تېرمهالونو کې ډول ډول حالتونه څرګندوي لکه: ارمان، هيله، ولوله، شونتيا، سپارښتنه، ليد(نظر)، توان، ټينګار او داسې نور. په پښتو ژبه کې د ناخبري وجې څرګندولو لپاره کله نا کله د کړ سټه پسې " الف " او " ى " تړل کېږي

د ناخبري وجې حالتونه په تېرمهال کې:

ارمانې تېرمهال:

دناپوره کېدونکو ارمانونو څرګندولو لپاره ار کړ (اصلي فعل) پسې " اى " تړل کېږي. که چېرې په جمله کې له ار کړ سره مرستيال کړ راشي، نو بيا يوازې هغه کې يو زيات " الف " راځي.

بېلګې:

* کاش تا زه نازولاى — نازول ار کړ دى، نو يو " الف " پکې زياتېږي.

* کاش ته راغلى واى. — دلته له ار کړ " راغلى " سره مرستيال کړ " وى " ، نو يوازې " وای " الف خپلوي او ار کړه په خپله بڼه

پاتې کېږي. په لنډه، "کاش ته راغلی وای" غونډله ناسمه ده.

شرطي تېرمهال:

دا دارماني تېرمهال غونډې د ناپوره کېدونکو شرطونو څرگندولو لپاره هم کړ (فعل) يو "الف" خپلوي. بېلگه:

* که ته راغلی وای ... ← يوازې مرستیال کړ "الف" خپلوي.

تينگاري تېرمهال:

د هغو کړنو څرگندولو لپاره چې په تېرمهال کې ترسره کېدای شوې يا پکار وه چې ترسره شوې وای، اړکړ "الف" خپلوي او که مرستیال کړ ورسره وي، بيا يوازې هغه.

بېلگې:

* زه به راغلی وای، خوشونې نه وه.

* ما به درکتلای او تا به راکتلای.

* ته بايد راغلی وای.

* هغه بايد کار کړی وای.

تواني تېرمهال:

د ناپوره کېدونکو کړنو څرگندولو لپاره چې په تېرمهال کې ترسره کېدای شوې.

خو دلته بیا د پورتنیو حالتونو په شان یوازې ار کر "الف" خپلوي او مرستیال کر نه.

په لاندېښو بېلگو کې "شول/شو" مرستیال کړونه دي.

بېلگې:

* هغه وکړای شول چې هلته لاړ شي.

* هغه راتلای شو، خو رانغی.

* هغوی کولای شول چې راشي.

گوماني تېرمهال:

د تېر حالت په اړه گومانونه څرگندوي. دلته بیا د کر په سټه کې "الف" نه ورزیاتېږي. د شونتیا یا امکانې کړولونو

(ښايي، گوندې) او مرستیال کر به په مرسته یې څرگندوو.

* دا ځمکه ډېره لنډه ده، د شپې به ډېر باران ورېدلی وي.

* اوس دولس بجې دي. هغه ښايي اوس رارسېدلی وي.

* پر سړک ډېر پولیس ولاړ دي. گوندې کومه ترافيکي پېښه

رامنځته شوې وي.

سپارښتي تېرمهال:

تا باید دغه فلم کتلی وای، ډېر خوندور و.

د ناخبري وجې حالتونه په نابشپړ اوسمهال کې:

دلته اکثر د تېرمهالونو غوندې "ای" په کړ کې نه راځي. یوازې په تواني او ارمني حالت کې راځي.

اړوتی یا شرطی:

* که ته یې غواړې، نو دروايې خله.

* کله چې تا وینم، نو زړه مې خوشاله وي.

* که ډوډۍ خورې، نو راشه کېنه.

تواني:

* زه دا کار کولای شم

سپارښتي:

* دغه ډاکټر تل ورځه. ډېر ازمېښت (تجربه) لري.

ټینګاري:

* زه دې خفه یم، خو چې ته خفه نه شې.

دعایي او غوښتي:

* تا دې خدای لري.

امري او جريان ښيي:

- * لوبې کوي، خو شور مه کوي.
- * ډوډۍ دې خوره، پورته ښکته مه گوره.

ارماني:

- * کاشکې چې تا اوس دلته وای.
- * کاش ما ډېره ډوډۍ خوړلای.

يادونه: د دغه مهال کې جوړښت له ارماني نابشپړ تېرمهال سره توپیر نه لري.

د ناخبري وجې حالتونه په بشپړ اوسمهال کې:
اړوتي يا شرطي:

- * که دا کر ورکړې، بيا به ستا خبره ومنم.
- * که ډېره ډوډۍ وخوړې، بيا دې خپته درد کوي.

تواني:

- * دا کار چې وکړای شې، بيا پر نورو پيل وکړه.

سپارښتي:

- * ته بايد دغه کتاب ولولې. ډېر په زړه پورې دی.

ټينگاري:

- * زه دې خفه شم، خو ته خوشاله اوسه.

امري:

* دلته لوبې ونکړې.

ارماني:

* کاش چې دلته راشي.

په نا بشپړ اوسمهال کې کړنې يا حالتونه بشپړ نه وي او بشپړ اوسمهال کې بشپړ وي.

دا يو خو بېلگې وگورئ.

بشپړ اوسمهال	نا بشپړ اوسمهال
زه وکړم	زه کوم
زه ووينم	زه وينم
زه وکړای شم	زه کولای شم
زه لار شم	زه ځم
زه راشم	زه راځم
زه واخلم	زه اخلم

يادونه:

په بشپړ اوسمهال کې اکثر تر کړ مخته "و" وي.

بېچار غبر:

بېچار غبر يا مجهول غبر د يوې غونډلې هغه بڼه ده چې موږ پکې تر ګرځېد (فاعل) ګرځېد يا مفعول ته ډېر ارزښت ورکوو. په بله مانا، ګرځېد يا هغه څوک، چې ګرځېد ترسره کوي، دومره اړين نه دی لکه پخپله هغه چار يا ګرځېد چې دی يې ترسره کوي، يا دا مانا لري چې موږ ګرځېد بېخي پېژنو هم نه. په بېچار غبر کې د چارنډې يا فعالې غونډلې مفعول پر ګرځېد بدلېږي او جملې اصلي ګرځېد "ډېری" غورځېږي. چارنده غونډله هغه جمله ده چې لږ تر لږه يوه فاعل او يو مفعول لري.

يوه بېلګه د رڼاوي لپاره:

• چارنده غونډله:

کارګران يو لوی سړک پخوي.

• بېچاره غونډله:

يو لوی سړک پخېږي. يا يو لوی سړک د کارګرانو لخوا پخېږي دغې بېلګې ته له کتو وروسته دا جوتېږي چې کارګران په بېچاره جمله کې خپل ارزښت له لاسه ورکوي او ګرځېد "سړک پخول" ته اهميت ورکول کېږي.

په اکثرو مهالونو (اوس، تېر او راتلونکی مهال) کې بېچار ګرځېد

"شول" يا "کېدل" په مرسته اړول کيږي.

يوه بېلگه:

• چارنده غونډله:

هغوی ډوډی وخوره.

• بېچاره غونډله:

ډوډی وخورل شوه. يا ډوډی د هغوی لخوا وخورل شوه.

له دې بېلگې څرگنديږي چې په بېچاره جمله کې کې يا فعل له دوو برخو جوړ وي چې يو يې اړ کې (اصلي فعل) دی او يو يې مرستیال کې "شول" دی.

يادونه:

کوم لوستونکی چې د اړ او مرستیال کې توپیر نه شي کولای، هغه دې د کې ډولونو مخ وگوري.

اوس دې ته راځو چې په نورو مهالونو کې بېچار کې څنگه گردانيږي. لاندېني جدول په پښتو کې د ډېر کارېدونکو مهالونو يا زمانو بېلگې روښانوي.

چارند نابشپړ اوسمهال: (Active)

• زه يوه ليکنه کوم.

بېچار نابشپړ اوسمهال: (Passive)

- زما لخوا یوه لیکنه کېږي.
- چارند ساده بشپړ تېرمهال: (Active)
- ما یوه لیکنه وکړه.
- بېچار ساده بشپړ تېرمهال: (Passive)
- زما لخوا یوه لیکنه وشوه.
- چارند نابشپړ تېرمهال: (Active)
- ما یوه لیکنه کوله.
- بېچار نابشپړ تېرمهال: (Passive)
- زما لخوا یوه لیکنه کېده.
- چارند نژدې بشپړ تېرمهال: (Active)
- ما یوه لیکنه کړې ده.
- بېچار نژدې بشپړ تېرمهال: (Passive)
- زما لخوا یوه لیکنه شوې ده.
- چارند لیرې بشپړ تېرمهال: (Active)
- ما یوه لیکنه کړې وه.
- بېچار لیرې بشپړ تېرمهال: (Passive)
- زما لخوا یوه لیکنه شوې وه.
- چارند ساده بشپړ راتلونکی مهال: (Active)

- زه به یوه لیکنه وکړم.

بېچار ساده بشپړ راتلونکی مهال: (Passive)

- زما لخوا به یوه لیکنه وشي.

چارند نابشپړ راتلونکی مهال: (Active)

- زه به یوه لیکنه کوم.

بېچار نابشپړ راتلونکی مهال: (Passive)

- زما له خوا به یوه لیکنه کیږي.

چارند نژدې بشپړ راتلونکی: (Active)

- ما به یوه لیکنه کړې وي.

بېچار نژدې بشپړ راتلونکی: (Passive)

- زما لخوا به یوه لیکنه شوې وي.

اړینه یادونه: په نابشپړ مهالونو کې کېدل د مرستیال کړ په توګه کارېږي او د بشپړو مهالونو کې شول.

کله باید بېچار غږ وکارول شي؟

په لاندېنيو حالتونو کې بېچار یا مجهول غږ کارول غوره ده:

← کله چې کړند یا فاعل څرګند نه وي:

بېلګه: د پلانکي ګاډی پرون غرمه تښتول شوی.

(مورد نه پوهېږو چې چا د پلانکي ګاډی تښتولی)

← کله چې کړند اړین نه وي:

بېلگه: دغه ودانۍ په ۱۹۸۰ کال کې جوړه شوې ده.

(دا نه ده مهمه چې چا دغه ودانۍ جوړه کړې ده)

← کله چې یوه غوښتنه یا اشاره په ناسیده توگه (غیر مستقیم)

کول غواړي- هغه هم د دې لپاره چې سیده غوښتنه یا اشاره د

مقابل لوري د خوابدۍ لامل ونه گرځي.

بېلگه: دا کار باید ژر ترسره وشي، احمده.

(که وویل شي چې احمده ته باید دغه کار ژر ترسره کړي، نو بیا

ښایي احمد دغه غوښتنه د یو سخت امر په توگه واخلي)

← په ساینسي یا اکاډميکي مقالو کې کله چې موږ ونه غواړو

چې له ځانه ارزونې ورکړو. هر څه باید د حقایقو او څېړنو پر

بنسټ ولیکل شي.

بېلگې:

ټولیزه بڼه (چارند غبر):

موږ باید د "موضوع" گټې او تاوانونه وتلو چې یوې پایلې ته

ورسیږو.

غوره بڼه (بېچار غبر): یوې پایلې ته د رسېدو لپاره باید

د "موضوع" گټې او تاوانونه وتلل شي.

غوره بڼه (بېچار غبر): یوې پایلې ته د رسېدو لپاره باید د

"موضوع" گټې او تاوانونه وتلل شي.

ټوليزه بڼه (چارند غبر):
سړی له دغه لښتيلیکه (ډياگرام) دا معلومات راخيستلای شي
چې ...

غوره بڼه (بېچار غبر):
له دغه لښتيلیکه دا معلومات راخيستل کېدای شي چې

ټوليزه بڼه (چارند غبر):
زه د کتاب په څلورم څپرکي کې د "موضوع" ټولنيز اړخونه
شنم.

غوره بڼه (بېچار غبر):
د کتاب په څلورم څپرکي د "موضوع" ټولنيز اړخونه شل
کېږي.

ناسيده وينا

پر ناسيده وينا د پوهېدو لپاره موږ بايد لومړی سیده وينا مانا کړو.

سیده وينا، چې مستقیم بیان هم ورته ویل کېږي، هغه وينا ده چې کله یو لیکوال یا اورېدونکی د بل چا خبره ټکي پر ټکي راولېږدوي. سیده وينا د " ترمنځ لیکل کېږي. د سیدې وينا بېلگې:

• احمد وویل: " زه پروڼ هلته لارم".

• هغه وویل: " احمد، دلته مه راځه؟"

ناسیده وينا، چې غیرمستقیم بیان هم بلل کېږي، هغه وينا ده چې کله یو لیکوال یا اورېدونکی د بل چا خبره د "چې" اړیکو ییکي په مرسته په خپله وينا بدله کړي، خو مفهوم یې پکې بدل نه شي.

که چېرې لومړنۍ دوي بېلگې ناسیدې وينا ته واړوو، نو په دې بڼه راځي.

• احمد وویل چې دی تېره ورځ هلته تللی و.

• هغه احمد ته وویل چې هغه دې هلته نه ورځي.

که چېرې دغو بېلګو ته وګورو، نو راجوتېږي چې په ناسيده وينا کې ځينې مهالونه، ځينې ځانګړي مهالي او ځايي کړولونه او نومخري بدلېږي. لومړۍ بېلګه کې "زه" پر "دی"، "پرون" پر "وږمه ورځ"، "لاړم" پر "تللی و" بدل شوی دی. په بله بېلګه کې "دلته" پر "هلهته" او "مه راځه" پر "دې نه ځي" بدل شوی دی.

کوم مهال پر کوم مهال بدلېږي؟

۱: اوسمهال پر بشپړ تېرمهال بدلېږي:

- سیده وينا: هغه وويل: "زه دلته یم".
- ناسیدو وينا: هغه وويل چې دی هلته و.

يادونه:

که چېرې حقایق وي يا عمومي رښتیا وي، نو بيا اوسمهال پر ساده بشپړ تېرمهال نه بدلېږي.

بېلګې:

- سیده وينا: هغه وويل: "زه شل کلن یم".
 - ناسیده وينا: هغه وويل چې دی شل کلن دی.
- (ناسم: چې دی شل کلن و، ځکه چې لا هم شل کلن دی)

۲: ساده بشپړ تېرمهال بڼې نه بدلېږي:

- سیده وینا: هغه وویل: " یو سورلنډي زموږ چرکه وخوړه".
- ناسیده وینا: هغه وویل چې یو سورلنډي د هغوی چرکه وخوړه.

۳: نژدې بشپړ تېرمهال بڼې نه بدلېږي:

- سیده وینا: هغه وویل: "له ما بکس ورک شوی دی".
 - ناسیده وینا: هغه وویل چې بکس ترې ورک شوی دی.
- ۴: لیرې بشپړ تېرمهال همدا لیرې بشپړ تېرمهال پاتې کېږي:
- سیده وینا: هغه وویل: "له ما دا خبره هېره شوې وه".
 - ناسیده وینا: هغه وویل چې له ده دا خبره هېره شوې وه.
- د راتلونکو مهالونو بڼې نه بدلېږي:

۵: ساده بشپړ راتلونکی

- سیده وینا: هغه وویل: "زه به ښار ته لاړ شم".
- ناسیده وینا: هغه وویل چې هغه به ښار ته لاړ شي.

۶: نابشپړ راتلونکی:

- سیده وینا: هغه وویل: "زه به کار کوم".
- ناسیده وینا: هغه وویل چې دی به کار کوي. او داسې نور

فرضي او شرطي مهالونه هم نه بدلېږي:

- سیده وینا: هغه وویل: " ته باید دغه فلم وګورې!"
- ناسیده وینا: هغه وویل چې زه باید هاغه فلم وګورم.
- سیده وینا: هغه وویل: " که هغه راغلی وي، نو ماته دې زنگ ووهي".
- ناسیده وینا: هغه وویل چې که هغه راغلی وي، نو زنگ دې ورته ووهي.
- کوم مهالي او ځايي کړولونه او نومخري په ناسیده وینا کې بدلېږي؟
- ✓ دغه پر هغه بدلېږي
"دغه فلم وګوره" ← چې هغه فلم دې وګورم.
- ✓ دلته پر هلته بدلېږي.
"دلته راشه" ← چې هلته ورشم.
- ✓ نن په هغه ورځ بدلېږي.
" زه نن چېرې روان یم" ← چې دی هغه ورځ چېرې روان و.
- ✓ پرون پر تېره/وړمه ورځ بدلېږي:
" هغه پرون هلته و" ←... چې هغه تېره ورځ هلته و.
- ✓ تېر (ه) اوونۍ / کال پر یو(ه) اوونۍ / کال مخکې بدلېږي.
" احمد تېره اوونۍ کابل ته لاړ" ← چې احمد یوه اوونۍ کابل

مخکې ته تللی و.

✓ سبا پر راتلونکې يا راروانه ورځ بدلېږي.

"زه سبا ښار ته ځم" ← چې هغه به په راروانه ورځ ښار ته ځي.

د پښتو ژبې دوديز پېرونه (Grammatical Cases of Pashto)

کړندپېر: (Nominative Case)

هغه ژبېدویز حالت دی چې د " څوک یا څه کومه کړنه ترسره کوي؟" پوښتنې ځواب وایي. د کړنې تر سروونکي ته کړند یا فاعل ویل کېږي.

کړند یو نوم، نومخړی یا یو څیز کېدای شي.

بېلګې:

۱: زه ښار ته ځم. ← زه: کړند؛ ځم: کړ

۲: ما ډوډۍ وخوړه. ← ما: کړند؛ وخوړه: کړ

۳: سپي توپ پسې منډه کړه. ← سپي: کړند؛ منډه کړه: کړ

یو کړند یا فاعل یوازې نوم یا نومخړی نه، بلکې یو اوږد هم عبارت کېدای شي.

بېلګې:

۱: د هغه مرګ زه خفه کړم. ← د هغه مرګ: کړند؛ خفه کړم:

کړ (ځکه چې د کړند پوښتنه دا ده چې زه چا خفه کړم)

۲: هغه سړي، چې تورې جامې یې اغوستې، ۵۰ تنه وژلي.

=> هغه سړی چې تورې جامې یې اغوستې: کړند؛ وژلي: کړ

(د کړند پوښتنه دا ده چې چا ۵۰ تنه وژلي)

د دې تر څنګ يو بل ډول کړند هم شته:

دا هغه کړند دی چې کړي په جمله کې بيا نوموي يا نېغه اړيکه ورسره ښيي او د يو ستاينوم غوندې کړند تشرېح کوي. دغه کړند د "څوک څه دی؟" يا "څوک يا څه څنګه دی / دې؟

پوښتنې ځوابوي.

هغه کړونه، چې کړند په مستقيم ډول بيا نوموي يا نژدې تشرېح کوي، ترکړونه (د روابط کړونه) نومېږي. په پښتو کې تر ټولو ډېر کارېدونکي ترکړ "ول" دی چې يو شتون يا موجوديت څرګندوي. اوسمهالي ښي يې يم / يې / دی / ده / يو / يئ / دي او د تېرمهال ښي يې وم / وې / و / وه / وو / وئ / وو دي. نور ترکړونه پېښېدل، ښکارېدل، محسوسول، پاتې کېدل، کېدل + شول او داسې نور.

بېلګې:

۱: هغه ښکلي برېښي. (څوک څنګه برېښي؟)

۲: احمد ډاکټر دی. (څوک څه دی؟)

۳: زه خوشاله يم.

۴: دا خبره درسره ښه نه ښکاري.

اوبښتی یا مغیره پېر (Oblique Case):

اوبښتی حالت هغه ژبدودیز حالت دی چې په ی، ی او ه (زور) پاییدلي نومونه په خو حالتونو کې خپله بڼه بدلوي، که هغه یوگړی یا ډېرگړی وي.

یوگړی (مفرد):

"ی" پر "ي" اوږي لکه: سپړی ← سپړي
 "ي" پر "ی" اوږي لکه: خوشالي ← خوشالی
 "ه" پر "ې" اوږي لکه: ونه ← ونې

یادونه:

په "ې" او "ی" پاییدلي نومونه نه بدلېږي.

ډېرگړی (جمع):

ي، ې او ی پر اوږد "و" اوږي لکه سپړو، خوشالیو، ونو

لومړی حالت: تولپېر (Genetive)

په پښتو کې "د" ادات تول یا ملکیت څرگندوي چې تر یو نوم مخکې راشي.

بېلګې:

۱: د ژمي ساړه هر څوک نه شي زغملای. (دلته "ژمی" پر

"ژمي" بدل شوی، دا چې "د" ادات يې مخته ولاړ دی

۲: د دغې ونې پاڼې لا شنې شوې نه دي. (دلته "ونه" پر "ونې" بدل شوی، دا چې "د" ادات يې مخته ولاړ دی)

۳: د هغې ښايست بېسارې دی. (دلته "هغه"، چې ښځينه نومخړی دی، پر "هغې" بدل شوی، دا چې مخته يې "د" ولاړ دی)

۴: د ډېرو سړيو په اند ښځې کم ارزښته دي. (دلته "سړي"، چې د سړی جمع ده، پر "سړيو" بدل شوی، دا چې "د" ادات يې مخته ولاړ دی)

۵: نن د مورنيو ژبو نړيواله ورځ ده. (دلته "مورنی ژبې" پر "مورنيو ژبو" بدل شوی، دا چې "د" ادات يې مخته ولاړ دی)
همدارنگه کمزوري ځاني نومخري (مې، يې، دې، مو) هم د تول يا ملکيت نومخرو په توگه کارېدای شي.

د کمزورو ځاني نومخرو بېلگې:

- ۱: هغې مې زړه مات کړ. دلته "مې" زما مانا ورکوي.
 - ۲: زما له ملگري مرسته وغواړه. زه يې تاته شمېره درکوم.
- ← دلته "يې" د ملگري مانا ورکوي، يانې د هغه شمېره.
په پښتو کې ځينې کړونه هم په تولپېر کې راځي.

دغه کړونه د تولنومخړي يا تولنوم (د + نوم) په مرسته کارپري.

بېلگې:

۱: د چا څه زده ول/کېدل:

لکه: زما انگرېزي زده ده / زما انگرېزي نه زده کېږي.

۲: د چا څه ول / شول:

لکه: د هغه تبه ده. / د هغې زوی پيدا شو.

۳: د چا څه يا څوک خوښېدل:

لکه: دا سندره زما نه خوښېږي.

۴: د چا له چا / څه بد راتلل:

لکه: زما له هغه بد راځي.

۵: د چا پر چا څه لورېدل / پېرزو کېدل:

لکه: د پلوشې پر خپل ورور ښه نه لورېږي.

۶: د چا څوک يا څه يادېدل:

لکه: زما وطن ډېر يادېږي.

۷: د چا څه له ياده وتل:

لکه: دا خبره زما له ياده ووته.

۸: د چا څه ته زړه کېدل:

لکه: زما ايس کریمو ته زړه کېږي.

- ۹: د چا ساړه / ګرمي کېدل:
لکه: د اتل نن ډېر ساړه / ډېره ګرمي کېږي.
۱۰: د چا خوا بدېدل:
په ټوکو کې د احمد خوا بده شوه.
۱۱: د چا له چا / څه زړه تورېدل:
لکه: د توريالي له خپل ملګري نور زړه تور شو.

دويم حالت: سربلپر (Prepositional Case)

کله چې يو سربل يا وستربل له نوم سره راشي، نو نوم خپله بڼه بدلوي. سربل او وستربل د بېلودونکو ګډونو يا مورفيمونو جوړه ده، چې په ګډه سره په يوه غونډله کې د يو نوم يا نومخري بدرګه کوي او له هغوی سره د يوې ځانګړې ژبډوديزې (ګرامري) اړيکې په موخه کارول کېږي. سربل او وستربل په ټوليز ډول يو ځای، لوری، واټن، مهال او يوه پرتله/مقايسه څرګندولای شي.

بېلګې:

- ۱: ننګيالي ته مې وويل چې راشي. (دلته ننګيالی پر ننګيالي بدل شوی، دا چې "ته" وستربل يې شاته ولاړ دی.
۲: پر منګي اوبه تېرې کړه. (دلته منګی پر منګي بدل شوی، دا چې "پر" سربل يې مخته ولاړ دی.

- ۳: دلته په اوږي کې هم ساړه وي. (دلته اوږی پر اوږي بدل شوی، دا چې سربل په او وسترېل کې ترې تاو دي).
- ۴: نجیبه له څانگې سره ښار ته لاړه. (دلته څانگه پر څانگې بدله شوه، دا چې سربل له او وسترېل سره ترې تاو دي).

درېم حالت : بلنپېر (Vocative)

په پښتو کې د نرينه او ښځينه وگړو د نومونو ښې بدلېږي، کله چې غږ ورته وکړي يا په نورو ټکو، چې نومونه يې په لوړ غږ د رابللو، پوښتنې کولو او يا څه ته د پام کولو په موخه اخلي. که د نرينه وگړي نوم په يو بېواک غږ (کانسو نښت) پايډلی وي، نو زور (ه) ورپسې د غږ اخيستو پر مهال تړل کېږي.

بېلگې:

احمد احمده لکه: احمده دلته راشه!

اتل اتله لکه: اتله چېرې تللی وي؟

ننگيال ننگياله لکه: ننگياله پام کوه چې ونه غورځېږي!

که چېرې د نرينه وگړي نوم په يو خپلواک غږ (واول) پايډلی وي، نو بيا د نوم اخيستو پر مهال زور (ه) نه ورزياتېږي. لکه ولي، عبدالله يا احمد شا. "ي" په ولي کې، "ه" په الله کې او "ا" په شا کې خپلواک غږونه دي.

د ښځينه وگړي په نوم پسې د نوم اخیستو پرمهال اوږده "ې" تړل کیږي.

بېلگې:

نجیبه نجیبې لکه: نجیبې دلته راشه!

خانگه خانگې لکه: خانگې څه ویل غواړې؟

که چېرې د ښځينه وگړي نوم په "ی" (لکه سپوږمۍ)، په "ي" (لکه زوروي، گل بیبي)، په اوږد "و" (لکه ارزو، ښارو) یا په یو بېواک غږ (لکه نارگس) پاییدلی وي، نو بیا یې نوم پسې اوږده "ې" نه تړل کیږي.

څلورم حالت: تېرمهال (Past Tense)

په تېرمهال کې هم په ی/ي/ او ه پاییدلي نومونه بدلېږي، کله چې په غونډله کې لېږند کړ راشي.

کړونه لکه: خوړل، څښل، نیول، وهل ... لېږند فعلونه دي
زه خوړم، نو دا یوه بې مفهومه غونډله ده، خو "چېرې که ووايم
که چېرې ووايم، نو زه ډوډۍ / منه / ... خوړم، بیا بشپړ مفهوم
ترې اخیستل کیږي، ځکه چې ډوډۍ، منه، ... یې مفعولونه دي
بېلگې:

اوسمهال: زمري غرخنۍ خوري.

تېرمهال: زمري غرخنۍ وخوړه.
 (دلته زمري په زمري بدل شوی)
 اوسمهال: نجیبه کالي مینځي.
 تېرمهال: نجیبي کالي ومینځل. (دلته نجیبه پر نجیبي بدل شوی)

اوسمهال: هغه (بنځینه وگړی) اوبه څښي.
 تېرمهال: هغې اوبه وڅښې. (دلته هغه پر هغې بدل شوی)

مفعول پېر – Objective Case:

په پښتو کې لېږند کړ تل په جمله کې له یو مفعول سره راوړل کېږي. هغه مفعول یو نوم، نومځری یا کوم عبارت کېدای شي. کړونه لکه خوړل، نیول، وهل، څښل، اغوستل ... لېږند کړونه دي.

بېلگې:

۱: زه اوبه څښم. (دلته کړ "څښم" دی او مفعول یې "اوبه" دي).

۲: هغه کبان نیسي. (دلته کړ "نیسي" دی او مفعول یې "کبان دی")

۳: احمد زه ووهلم. (دلته کړ "ووهلم" دی او مفعول یې "زه" دی).

۴: زه ډېرې خبرې نه شم کولای. (دلته کې " نه شم کولای" دی او ډېرې خبرې مفعول).

او مفعول دوه ډوله دی، چې دواړه له لېږند کې سره په جمله کې راوړل کېږي. یو ډول یې سیده (Direct Object) بل یې ناسیده مفعول (Indirect Object) مفعول دی سیده مفعول هغه دی چې ار کې (اصلي فعل) یې په مستقیمه توګه اغېزمنوي.

که لومړۍ بېلګه (زه اوبه څښم) د شننې لپاره بیا راواخلو، نو اوبه سیده مفعول دی او څښل اړیا کې (Main Verb) دی. ناسیده مفعول هغه دی، چې په غونډله کې له سیده مفعول سره اړیکه لري.

بېلګې:

- ۱: هغه ماته یوه ډالۍ راکړه. (دلته "ماته" ناسیده مفعول دی او "یوه ډالۍ" سیده مفعول دی؛ او "راکړه" ټولیز کې دی.)
- ۲: احمد ملګري ته د خپل ټولګي انځور وښود. (دلته "خپل ملګري ته" ناسیده مفعول دی او "خپل ټولګي انځور" سیده مفعول).

غونډله او ډولونه يې

د غونډلې پېژندون:

غونډله يا جمله د ويونو (لغتونو) هغه جوړښت دی چې يوه بشپړه وينا، اند يا پوښتنه څرگندوي. يوه مکمله غونډله بايد لږ تر لږه يو کړ او يو کړند ولري، گڼې يوه غونډله نه بلل کېږي.

بېلگه د رڼاوي لپاره:

- هغه ښار ته ځي. ← دلته کړند "هغه" دی او کړ "ځي" دی. که چېرې وليکو چې "ښار ته ځي" يا "هغه ښار ته" نو بشپړ جاج (مفهوم) نه ترې اخيستل کېږي.

ډولونه:

يوه غونډله خپلواکه کېدای شي چې اړه (اصلي) غونډله هم ورته ويل کېږي او ناخپلواکه کېدای شي. اړه غونډله هغه ده چې يواځې درېدای شي او بشپړ مفهوم لري. له همدې کبله ورته خپلواکه غونډله وايي.

ناخپلواکه غونډله، بلې خوا ته، هغه ده چې يواځې نه شي درېدای او نه بشپړ مفهوم ترې اخيستل کېږي چې کله يواځې راشي. پوهاند دوکتور زيار دغه غونډله پر څېرمه غونډله نوموي؛ په انگرېزي کې ورته Subordinate Clause وايي.

په ټوليز ډول يوه غونډله له يوې ارې او له يوې څېرمې غونډلې جوړه وي. ډېری يوه څېرمه غونډله د يو اړيکويکي (ادات) په مرسته ارې غونډلې پسې تړل کېږي. په پښتو ژبه کې د اړيکتورو بېلگې چې ، نو، کله چې، ځکه چې، چېرته چې، سره له دې چې او داسې نور دي.

د ارو (اصلي) او څېرمو جملو بېلگې:

- ۱: ما يو سپری وليد چې کور ته ننوت.
" ما يو سپری وليد " اړه غونډله ده او يواځې درېدای شي. " چې کور ته ننوت " څېرمه غونډله ده او يواځې نه شې درېدای.
- ۲: کله چې ډوډۍ وخورم، زه بهر ځم.
" کله چې ډوډۍ وخورم " څېرمه او " زه بهر ځم " اړه غونډله ده.
- ۳: هغه خفه دی، ځکه چې له خپل ملگري سره يې جنگ کړی دی.
" هغه خفه دی " اړه او " ځکه چې هغه " څېرمه غونډله ده.
- ۴: احمد هغه ځای ته لاړ چې د ده ژوند په خطر کې دی.
" احمد هغه ځای ته لاړ " اړه او " چې د ده " څېرمه غونډله ده.

۵: هغه سپری، چې هلته ولاړ دی، زما تره دی.

دلته "هغه سپری زما تره دی" اړه غونډله ده چې یوې خبرمې غونډلې (چې هلته ولاړ دی) وېشلې ده. په دې ډول جملو کې باید خبرمه غونډله له اړې غونډلې دیوې دمکې (کامې،) په مرسته بېله شي چې اړه غونډله سمه معلومه شي.

خبرمه غونډله په خو ډلو وېشل کېږي چې په هغو کې نومغونډله ستاینوم یا اړیکغونډله او کړولغونډله راځي. نومغونډله هغه ناخپلواکه غونډله ده چې د یو نوم په توګه کوم کار ادا کوي. هغه نوم یا یو کړند کېدای شي (کړندغونډله) یا مفعول (مفعولغونډله).

په یوه کړندغونډله کې ټوله جمله د یو فاعل ځای نیسي.

بېلګې:

۱: له هغه سره ستا بد چلند زه خواشینی کړم.

دلته " له هغه سره ستا بد چلند" کړند یا فاعل دی چې کړنه یې "خواشینی کړم" ده.

۲: څوک چې زیار باسي بریالی کېږي.

دلته " څوک چې زیار باسي" کړند (فاعل) دی او کړنه یې "بريالی کېږي" ده.

په يوه مفعولغونډله کې ټوله جمله د يو مفعول ځای نيسي.
بېلگې:

۱: زه د بل چا زړه خفه کول نه غواړم.
 دلته "زه" فاعل دی، "نه غواړم" کړ او "د بل چا زړه خفه کول"
 مفعول دی. غوښتل يو لېږند "کړ" دی او سيده مفعول
 ورسره راځي.

۲: زه نه پوهېږم چې ته څه غواړې.
 دلته "زه" کړند دی، "پوهېږم" کړ دی او "چې ته څه غواړې"
 مفعول دی. پوښتنه دا ده چې زه په څه نه پوهېږم؟
 ځواب: چې ته څه غواړې.

ستاینومغونډله:

ستاینومغونډله، چې اړیکغونډله هم بلل کېږي، هغه ناخپلواکه
 غونډله ده چې د يو ستاینوم غونډې يو نوم يا نومخړی نژدې
 تشریحي يا په اړه يې زیات معلومات ورکوي.

اړیکغونډله په يو اړیکنومخړي پيلېږي.

اړیکغونډله له اړیکنومخړو سره:

۱: دا هغه کتاب دی چې ما تاته هر وخت یاداوه.
 "چې" دلته اړیکنومخړی دی چې کتاب نژدې تشریح کوي.

۲: زه هغو خلکو لپاره نه ژاړم چې زما اوښکې ورته ارزښت نه لري. دلته "چې" اړيکنومخري دی چې "هغه خلک" نژدې تشریح کوي.

۳: د هغو ماشومانو لاسنیوی وکړئ چې مور او پلار یې نه وي. دلته "چې" اړيکنومخري دی چې "هغه ماشومان" نژدې تشریح کوي.

کړولغونډله:

کړولغونډله هغه ناخپلواکه غونډله ده چې دکله، چېرته، ولې، په کوم شرط، څنگه پوښتنو ځوابونه وايي. کړولغونډله د یو کړول (قید) په مرسته معلومېږي. هغه کړول ځایي، مهالي، لاملې، شرطي، هدفې، پایلېز او د څرنګوالي کړول کېدای شي. "چې" په پښتو ژبه کې نه یوازې د یو اړيکنومخري په توګه کارېدای شي بلکې د یوې موخې او یوې پایلې لپاره هم راتلای شي.

* "چېرته چې" یو ځایي کړول هم کېدای شي.

* کله چې، مخکې له دې چې "یا" وروسته له دې چې "مهالي کړولونه دي.

* لاملې کړول "دا چې" او "ځکه چې" دي.

* شرطي کړول "که یا که چېرې" دي.

* ځانگړي کړولونه: سره له دې چې، ان دا چې، که څه هم ...
 ← دا کړولونه هغه پایلې ښيي چې تمه یې نه کېږي.

د پایلې کړول (چې):

- هغه دومره ډېره ډوډۍ وخوړه چې اوس یې خېټه خوږېږي.
- د موخې یا هدف کړول (چې):
- هغه ته غوړ ونیسه چې په ټولو خبرو پوه شي.
- ځایي کړول (چېرته چې):
- چېرته چې خوښ وي هلته پاتې شه.
- مهالي کړول (کله چې، مخکې له دې چې):
- کله چې دې زړه وغواړي، نو راشه.
- مخکې له دې چې نیوکه وکړي، فکر کوه.
- لاملي کړول (دا / ځکه چې):
- دا ماشوم خفه دی، ځکه چې لوبتکه ترې ورکه ده.
- شرطي کړول (که / که چېرې):
- که دغه پتلون دې خوښېږي، وایېخله.
- ځانگړي کړولونه (سره له دې چې/ ان دا چې):
- هغه ښوونځي ته ځي، سره له دې چې ناروغ دی.
- هغه په ازموینه کې بريالی نه شو، ان دا چې ډېر درس یې ورته ویلی و.

مهم لیکدودیز توپیرونه

په دې څپرکي کې تاسو ته مهم لیکدودیز توپیرونه درپېژندل کېږي.

زدکړه او زده کړه توپیر:

زدکړه: دا د نوم په توګه کارول کېږي او د تعلیم مانا ورکوي.
زده کړه: دا د زده کولو، چې کړ دی، امری بڼه ده او هم یو تن ته د امر کولو مانا لري.

یوازې – یواځې:

یوازې: فقط / صرف Only

یواځې:

تنها/ګوښی

کلیځه - کالیځه:

کلیځه: جنتری/Calendar

کالیځه: سالروز Anniversary

پیل - پېل:

پیل: شروع/Start

پیل: دقیقه/Minute

ښيي - ښايي:

ښيي: د ښوولو اوږون دی په اوسمهال کې د درېیم کس لپاره
(هغه ښيي).

ښايي: یول کړول (قید) دی، چې د "کېدای شي" یا ګوندې
مانا ورکوي (ښايي زه دا کار وکړم).

اوس - وس:

اوس: همدا مهال/Now

وس: توان/Ability

زه - څه:

زه: لومړی تن یوګړی/I, me

څه: د "تلل" امری بڼه ده یوه کس ته (څه، هلته لار شه)

پرڅه - پرښه:

پرڅه: شبنم / Dew

پرښه: خورا لویه ډبره

پښه - پڅه:

پښه: د بدن هغه لاندېنۍ برخه چې ورون پرې ولاړ وي او پښه
ګوتې لري.

پڅه: د پوخ ښځینه بڼه

ورونه - ورونه:

ورونه: د ور ډېرگړی (دروازې)

ورونه: د ورور ډېرگړی

پر او په توپیر:

دا دواړه سربلونه (حرف پشین/Prepositions) دي، چې بېلو
ځایونو کې له بېلو ماناوو سره کارول کېږي.

د 'پر' د کارونې حالتونه:

* لومړی حالت: یو سرمخ څرگندوي

بېلگې:

زما کتاب پر مېز (باندې) پروت دی.

هغه خپل شخولی (بکس) د تونۍ پر سر اېښی دی.

* دویم حالت: د نېټو څرگندولو لپاره راځي.

بېلگه: هغه د کب میاشتې پر ۱۸ مه زیږېدلی دی.

* درېیم حالت: لاملونو څرگندولو لپاره راځي.

بېلگه: احمد یې پر څه وواهه؟

* څلورم حالت: تړاو یا اړوندتوب څرگندوي

بېلگه: زه د پښتو پر پنځه یېگانو یوه لیکنه کوم.

"پر" په ځينو لنډو ويناگيو کې راځي لکه:
 د پر بنسټ، پر مهال، ورځ پر ورځ، گام پر گام، پر چا
 وياړل، پر چا مينېدل/گرانېدل، پرڅه بوختېدل، پر څه اخته
 کېدل.

د 'په' د کارونې حالتونه:
 لومړی حالت: د "کې" وسترېل په ملتيا ځای څرگندوي.
 بېلگې:

زه په کور کې يم.
 ننګيال په ښار کې اوسيږي.

دويم حالت: مهال يا وخت څرگندوي
 بېلگې:

* زه په ۲۰۰۲ کال کې کابل ته راغلم.
 * په تېره مياشت کې هغه کور ته لاړ.
 * زه په درې بجو کور ته ځم.

درېيم حالت: له "کې" وسترېل سره د يو کتاب ، ليکنې،
 ورځپاڼې، خبرونو، لوست، سکالو يا منځپانگې لپاره
 بېلگې:

* ما په دې کتاب کې ډېر انځورونه وليدل.
 * په دې ليکنه کې ډېر نومونه راغلي.

په خبرونو کې مې واورېدل چې د بهرنیو چارو وزیر له دندې
ګوښه شوی دی.

خلورم حالت: وسیله څرګندوي که تر څیزنومونو مخکې
راشي.

بېلګې:

زه په بایسکل کور ته ځم.

دا سړی د ونې بېخ په برېښنایي اړه وهي.

پنځم حالت: څرنګوالي کړول (قید) په توګه کارېږي.

بېلګې:

* په تېزۍ سره

* په نرمه

* په سړه سینه

* په خوښۍ / خواشینۍ سره

"په" په ځینو لنډو ویناګیو کې راځي لکه:

په دې اړه، په دې ډول، د چا په اند/نظر

"پر" او "په" تمرین: سمه بڼه په نښه کړئ

۱: د بام په / پر سر یې کاشمالي کرلي دي.

۲: هغه په / پر دې اړه له چا سره نه غبرېږي.

- ۳: په/پر دې موضوع ستا اند څه دي؟
 ۴: په / پر راتلونکي اوونۍ کې راشه.
 ۵: د راروانې مياشت په / پر ۲۶ مه به درشم.
 ۶: تاسو په / پر څه له ما خوابدي ياست؟
 ۷: خپل شخولۍ (بکس) دې په / پر ځمکه باندې مه پرېږده.
 ۸: زه د لغمان په / پر لوري ځمه.

په کې / پکې توپیر:

په ... کې:

په کې وحدت يو ځای څرگندوي، چې د "چېرته" پوښتنې ځواب
 " ځواب وايي. په سربل دی او کې وستړل دی چې
 بېلېدونکي گډونه دي.

بېلکې:

- زه په کور کې يم.
- احمد په ښوونځي کې دی.
- ننګيال په ښار کې ژوند کوي.

پکې:

"پکې" يو ځايي کړول دی، چې درې بېلابېلو حالتونو کې راځي.
 ۱: يو ځای څرگندوي او له يو ځای سره د اړيکې په توګه کارول
 کېږي. دغه ويی د انګرېزي له inside سره سمون خوري.

بېلگې:

• ماته هغه کلی خوند راکوي، ځکه چې جانان مې پکې اوسېږي.

• هغه کوټه، چې زه پکې ناست وم، ډېره لویه وه.

۲: پکې یوې کړنې ته د نغوټې (اشارې) کړول په توګه کارول کېږي.

بېلگې:

• احمد په انګرېزي کې تکره دی، خو ورور یې پکې ستونزې لري.

• هغه څه، چې زه پکې کمزوری یم، سوکوهنه ده.

۳: پکې کله نا کله د "په اړه" مانا ورکوي.

په خپله / پخپله توپیر:

په خپله یو نومخړی دی چې څښتنوالی / تول څرګندوي او د

څیز / شي ښځینه ښې لپاره راځي لکه:

• په خپله خاوره سوله غواړم.

• احمد په خپله کوټه کې ناست دی.

پخپله هم یو نومخړی دی، چې د یو کړند / فاعل په توګه سره

کارول کېږي. دغه ویی د انگرېزي له oneself سمون خوري.

بېلگې:

- زه دغه کار پخپله کوم.
- احمد پخپله دلته راغی.

تمرین:

- په خپله / پخپله مورنۍ ژبه کې زدکړه کول د هر وگړي حق او رښته ده.
- هغه له ما ځکه غوښتنه وکړه، دا چې په خپله / پخپله یې نه غوښتل.
- هغه په خپله / پخپله کورنۍ کې له خپلې مور او خور سره ډېره مینه کوي.
- په خپله / پخپله خوله دې وویل، بل چا نه.
- په خپله / پخپله یې دغه کار هم کولای شو، خو د لټوالي له کبله یې په خپل ورور وکړ.
- دغه ستونزه یوازې ته په خپله / پخپله حلولای شې.
- که په خپله / پخپله خوښه دلته راشې، نو غوره به وي.
- څوک چې په خپله / پخپله ژبه نه شي غږېدای، نو داسې دی لکه یو بې اروا بدن.

- لومړۍ يې څه نه ويل، خو بيا يې پخپله / په خپله اقرار وکړ، چې دا کار ده کړی دی.
- هغه ماته وويل، چې زه درېسې درځم، خو زه پخپله / په خپله ورغلم.

په خوا / پخوا توپير:

- په خوا يو ځايي کړول دی، چې يو لوری يا ځای څرگندوي.
- زه د خپل ملگري په خوا کې ناست يم.
- که په دې خوا راغلي، نو ښه به وي.
- پخوا يو مهاليز کړول دی، چې تېر شوی وخت څرگندوي د پارسي "قبلا" او د انگريزي له In the back days سره سمون خوري.

- پخوا به خلکو دغه کار نه کاوه.

- د پخوا په څېر ښه کار نه کوي.

تمرین:

- دا خبره يې ماته پخوا / په خوا کړې وه.
- زه د خپل ملگري په خوا / پخوا کې کېناستم.
- پخوا / په خوا به خلکو داسې کول، خو اوس يې دغه کار پرېښی دی.
- هغه تل د خپلې مينې په خوا / پخوا کې اوسېدل غواړي.

- که په خوا / پخوا دې ویلي وای، نو وژلی به یې وای.
- دا ښار ډېر بدل شوی دی، د په خوا / پخوا په څېر نه دی پاتې شوی.

له خوا / لخوا توپیر:

د ډېرو په اند خو به دواړه کوم مانيز توپیر ونه لري، خو د ژبدودیز / ګرامري لیدلوري له پلوه دواړه بېلې ماناوې لري. له خوا: "له" سربل د خوا / لوري بدرګه کوي. یاد سربل لوری څرګندوي، نو له دې جوتیږي، چې "له خوا" د لاندېنیو وییونو هممانیزونه دي.

له اړخه / له پلوه / له لوري

بېلګې:

له دغې خوا ډېر باد راځي.

زما له خوا ورته مبارکي ووايه.

یادونه: له .. خوا بېلېږي او تر نومونو چاپېریږي.

لخوا: دا یو سربل دی، چې په مجهوله بڼه کې راځي او د یوې

ترسره شوې کړنې کړند / فاعل څرګندوي،

چې په انګلیسي کې ورته by وایي.

بېلګې:

ګڼ شمېر ګټورې پروژې د نوي وزیر لخوا لګیا دي تر سره کېږي.

* دا کار د هغه لخوا وشو.

تمرین:

- ۱: که زما له خوا / لخوا مرستې ته اړتیا وي، نو چمتو یم.
- ۲: زما له خوا / لخوا دې تاسې ټولو ته مبارک وي.
- ۳: دا زما له خوا / لخوا یوه تېروتنه شوې وه.
- ۴: دا پرېکړه د ولسمشر له خوا / لخوا شوې وه.
- ۵: په ښوونځي کې د مدیر له خوا / لخوا د موبایل بنديځ یوه اندېوښتنه تر سره شوه.
- ۶: باد له دغې خوا / دغې لخوا راغی.
- ۷: دا له یوې خوا / یوې لخوا ډېرې گټې لري.
- ۸: دا زما له خوا / لخوا تاته ډالۍ.

هم داسې / همداسې توپیر:

همداسې:

- یو کړولیز عبارت دی چې د یو حالت یا کړنې د څرنگوالي په پار کارول کېږي. کېدای شي په هره غونډله کې یوه ځانگړې مانا رامنځ ته کړي.
- ته همداسې ښه یې.

- دا همداسې سم دی.
 - هغه همداسې لگيا و کار يې کاوه.
 - هو، همداسې ده.
- له دغه غونډلو دې پايلې ته رسېږو “The way it is/ was”
چې د همداسې ژباړه ده.

You are good the way you are.

It is correct / right the way it is.

He was working the way he was.

Yes, it's so / indeed!

هم داسې:

هم يو کړوليز عبارت دی چې د همغږۍ په خاطر کارول کېږي
بېلگې:

- ما ته هم داسې ښکاري چې هغه ښه سپری دی.
 - ته هم داسې نااشنا خبرې کوې سپری پرې نه پوهېږي.
- له دغو غونډلو دې پايلې ته رسېږو چې د هم داسې As well
too / ژباړه ده.

هم داسې او همداسې تمرین:

- ماته يې هم داسې / همداسې يوه خبره وکړه.
- هغه ته يې هم داسې / همداسې يو کارټ ورکړ.

- همداسې / هم داسې نه ده. تاته چا ناسم معلومات درکړي دي.
- ما لومړی هم داسې / همداسې فکر کاوه.
- ما چې کله خپل اند ورسره ګډ کړ، نو ده وویل، چې بلکل همداسې / هم داسې ده.
- دا ته هم داسې / همداسې غبرېږې، شرمېږې نه ؟
- همداسې / هم داسې تبا ښه دی، چې موږ ته غوږ نه نیسي.

که نه او کنه توپیر:

که نه:

که نه د هغو پښتنو په پای کې راځي، چې ځوابونه یې څرګند، یانې هو/ نه وي.

دا د انګرېزي له Whether ... or not سره سمون خوري.

• ته زما خبره منې او که نه؟

• هغه کار دې وکړ او که نه؟

• هغه راغلی و او که نه؟

کنه:

دغه د تاکید یا ټینګار ویی دی چې په لاندېنيو حالتونو کې کارول کېږي:

۱: د همغږۍ او تاییدولو لپاره لکه:

- هوکنه! ته رښتیا وایې.

۲: د یوې وینا موخه او مفهوم غښتلی او پیاوړی کوي:

- همدا خو غم دی کنه!
- ما خو درته ویلي وو کنه!

۳: د مقابل لوري موافقې او د ځان ډاډمنولو په پار کارول کېږي.

لکه:

- همداسې ده، کنه؟
- ورځو به، کنه؟
- دا ګرانه ده، کنه؟

۴: پوښتنو او مثبت غوندېلو کې:

- ته به ما ته ووايې چې ویې کړم، کنه.

تړوييونه او د دوی ارزښت په ليکنه کې:

د يوې اغېزمنې منځپانگې (محتوی) لپاره په يوه ليکنه يا مقاله کې له تړوييونو څخه اخيستل دا جوتوي چې ليکوال يا ليکواله يوه لوستی / ې کس دی.

تړوييونه، چې په انگرېزي کې ورته لينکينگ وورډ وايي، هغو وييونو يا لفظونو ته ويل کېږي چې په يوه دليلي مقاله کې مفکورې سره تړي او ووبونه (کانټکستونه) ځلوي چې لوستونکي يې په اسانۍ سره ولوستلای شي چې موضوع څه ده او کومه خبره له کومې سره تړلې ده.

مهم ټکي روښانول:

It's an undeniable fact that	دا يو ناردوونکی حقيقت دی چې
بېلگه: دا يو ناردوونکی حقيقت دی چې ترهگري کوم مذهب نه لري.	
it's without doubt that	دا بې اړنگه خبره ده چې
بېلگه: دا بې اړنگه خبره ده چې ننګيال يو ډېر رښتینی سړی دی.	

Obviously	په څرگند ډول
بېلگه: دی په څرگند ډول نه پوهیږي چې په چاپیریال کې یې څه روان دي.	
Especially	په ځانګړې توګه / په ځانګړي ډول
بېلگه: ماته مرغۍ ډېر خوند راکوي، په ځانګړې توګه / په ځانګړي ډول کونګ.	
more importantly	لا اړینه دا ده چې
بېلگه: لا اړینه دا ده، چې موږ تر پېښېدو مخکې د دې مخنیوی وکړو.	
It has to be mentioned	دا باید یاده شي چې
بېلگه: دا باید یاده شي چې په پای کې دا موږ پورې اړه لري چې له ټولنیزو رسنیو څه ډول ګټه پورته کوو.	
It's worth mentioning	دا د یادونې وړ خبره / دا یادونې خبره ده چې
بېلگه: دا یادونې خبره ده چې د تېر کال په پرتله په ښوونیز سیستم کې ډېر مثبت بدلون راغلی دی.	
The point is worth to be mentioned and shouldn't be forgotten	یو یادونې ټکی چې باید هېر نه شي دا دی چې

بېلګه: یو یادنور ټکی چې باید هېر نه شي دا دی چې ښځو ته دې په دغه ډګر کې حق ورکړل شي	
It has to be taken into account.	دا باید په غور/پام کې ونیول شي
بېلګه: دا باید په غور/پام کې ونیول شي چې د زده کوونکي د کورنۍ مالي وس خومره قوي دی.	
More essential is that	خورا اړینه دا ده چې
بېلګه: خورا اړینه دا ده، چې د دې ستونزې حلولو لپاره باید یو پلان په مخکيا کې طرحه کړو	

زیات معلومات یا دلیلونه ورکول یا زیاتې بېلګې راوړل:

Another significant point is	یو بل د پام وړ ټکی
بېلګه: یو بل د پام وړ ټکی دا دی چې په ټولنیزو رسنیو کې ستا ځاني معلومات ناخوندي دي.	
Another important aspect that has to be mentioned	بل اړین اړخ چې باید یاد شي

بېلگه: د یوتوب یو بل اړین اړخ چې باید یاد شي دا دی چې سړی پکې پیسې گټلای شي.	
additionally /furthermore	سربېره پر دې
بېلگه: موږ ته پکار ده چې پښتانه د مورنۍ ژبې پر ارزښت وپوهوو. سربېره پر دې، باید د ماشومانو لپاره په مورنۍ ژبه کې د زدکړې زمینه برابره شي.	
in addition to that	دې ته په زیاتو (باید وویل شي)
بېلگه: په اسلام کې د ښځو پر تعلیم ټینګار کېږي. دې ته په زیاتو باید وویل چې ښځینه وګړي د ټولنې نیمه برخه جوړوي.	
besides	له دې پرته
بېلگه: د ټولنیزو رسنیو یوه ګټه دا ده چې د نړۍ خلک یو بل ته نژدې کوي. له دې پرته، د فېسبوک کاروونکي هر ډول معلومات ترلاسه کولای شي.	
likewise	همداراز/همدارنګه
بېلگه: له ټولنیزو رسنیو سړی ښوونیز، کلتوري او پوهنیز معلومات بودلای (حاصلولای) شي. همداراز/همدارنګه خلک پخپله پانې او ډلې د بېلابېلو موخو لپاره جوړولای شي.	
what's more	بله دا چې

بېلگه: ډېر انټرنېټ کارول سړی له ټولنیز ژوند لیرې ساتي. بله دا چې، انسان لټ کوي.	
furthermore	له دې نه علاوه
بېلگه: ډېر انټرنېټ کارول سړی له ټولنیز ژوند لیرې ساتي. له دې نه علاوه، انسان لټ کوي.	
Another positive / negative aspect	يو بل مثبت/منفي اړخ دا دی
بېلگه: د ټولنیزو رسنیو یو بل منفي اړخ دا دی چې سړی د خپل چاپیریال له خلکو لیرې ساتي.	

کله چې د یو څه منفي او مثبت اړخونه هممهال رڼول غواړو:

on the one hand ... on the other hand	له یوې خوا ... له بلې خوا
بېلگه: له یوې خوا فېسبوک ډېرې گټې لري، له بلې خوا ډېر تاوانونه هم.	
on the one hand .. on the other hand	له یو پلوه ... له بل پلوه
بېلگه: له یو پلوه فېسبوک ډېرې گټې لري، له بل پلوه ډېر تاوانونه هم.	

on the one hand .. on the other hand	يوخوا ... بلخوا
بېلگه: يوخوا فېسبوک ډېرې گټې لري، بلخوا ډېر تاوانونه هم.	

بېلگې ورکول :

Like / such as	لکه
بېلگه: ډېرې بررگرې خوړل ډول ډول ناروغۍ زېږوي لکه ډيابېټ.	
for example / instance	د بېلگې/ساري/مثال په توگه
بېلگه: ډېرې بررگرې خوړل ډول ډول ناروغۍ زېږوي د بېلگې/ساري په توگه ډيابېټ.	
on the basis of an example	د يوې بېلگې پر بنسټ
بېلگه: ښوونکي زده کوونکي ته دغه فارمول د يوې بېلگې پر بنسټ توضيح کړ.	

لاملونه او پایلې څرگندول:

thus/hence	نو
بېلگه: که چېرې داسې وي، نو غواړم يې.	
that's why	نو ځکه
بېلگه: هغه ناجوړ و، نو ځکه ډاکټر ته لاړ.	
for this reason / due to	له همدې کبله/لامله
بېلگه: خوشال له احمد سره ډېر بد چلند کاوه. له همدې کبله/لامله احمد له هغه سره ټولې اړیکې پرې کړې.	
as a result of this	د دې په پایله کې
بېلگه: باتور په ښوونیز ډگر کې سپېڅلې مبارزه کوي. د دې زیار په پایله کې دولت هغه ته یو ستاینلیک ورکړ.	
the reason of .. is	د ... لامل /کبل دا دی
بېلگه: له خوشال سره د احمد د اړیکو پرېکولو لامل/کبل دا دی چې هغه به ورسره بد چلند کاوه.	
because	دا/ځکه چې
بېلگه: هغه وختي ډاکټر ته لاړ، دا/ځکه چې ډېر ناجوړ و.	

د شته حقیقتونو په شتون مخالف حالتونه روښانول:

Although	سره له دې چې
----------	--------------

بېلگه: اباسين نن ښوونځي ته ځي، سره له دې چې ناروغ دی.	
ان دا چې	even though
بېلگه: پاڅون هره ورځ کار ته ځي، ان دا چې يوه پښه يې ماته ده.	
که څه هم	even if
بېلگه: که څه هم رښتين ډېرې رېرې او ستونزې لري، دی تل له نورو سره مرسته کوي.	
په داسې حال کې چې	despite the fact
بېلگه: رښتين تل له نورو سره مرسته کوي، په داسې حال کې چې پخپله ډېرې رېرې او ستونزې لري	

بډ (مخالف) دليلونه راوړل:

خو/مگر	but
بېلگه: بهاند ډېر ځله نکام شوی دی، خو بيا هم تل هڅه کوي	
په اوښتې توگه (برعکس)	inversely
بېلگه: اتل ډېر سست او لټ زده کوونکی. د ده ورور په اوښتې توگه ډېر تکړه دی.	
د دې پر خلاف	in contrast to that
بېلگه: د زوړ سيستم پر خلاف ، دغه نوی سيستم ډېر پرمختگ کړی دی.	

وړاندې شوي ټکي يا دليلونه په بدله بڼه د ژر پوهېدنې لپاره بيا تکرارول:

in other words	په بله وينا
بېلگه: مخالفې لوبېدلې هېڅ ګول نه شو ویشتلای. په بله وينا، موږ سخته ماتې ورکړه.	
in other words	په نورو ټکو
بېلگه: مخالفې لوبېدلې هېڅ ګول نه شو ویشتلای. په نورو ټکو، موږ سخته ماتې ورکړه.	
namely	يانې
بېلگه: مخالفې لوبېدلې هېڅ ګول نه شو ویشتلای. يانې، موږ سخته ماتې ورکړه.	

په پای کې تر ټولو مهم ټکي بيا راغونډول:

in general it has to be said	په ټوله کې بايد وويل شي
بېلگه: په ټوله کې بايد وويل چې دا موږ پورې اړه لري چې د رسنيو پر خبرونو څومره باور کوو.	

The examples / arguments given above make it clear that	له پورتنیو دلیلونو / بېلگو دا روښانېږي چې
بېلگه: له پورتنیو دلیلونو دا روښانېږي چې په علمي ډگر کې باید لا ډېرې څېړنې وشي	
eventually we can say	په پای کې دا ویلای شو چې
بېلگه: په پای کې دا ویلای شو چې له دغو ستونزو سره سره باید سړی همت له لاسه ورنکړي.	
in brief	په لنډو ټکو
بېلگه: کله موږ قانون ته درناوی کوو، ځینې نور ترې سرغړونه کوي. په لنډو ټکو، موږ قانون جوړوو او نور یې ماتول غواړي څه چې زموږ راتلونکي گواښناک پرېوتلای شي.	

all things considered	له هر څه په پام/غور کې نیولو سره
بېلگه: له هر څه په پام/غور کې نیولو سره باید وویل شي چې د ځینو رېږو په شتون باید موږ همت له لاسه ورنکړو.	

کله چې په لیکنه یا مقاله کې د بل چا لید ته اخځ ورکول غواړو

in X opinion	د پلانکي په اند
بېلگه: د انديال په اند تاريخ تر جغرافيه ډېر غوره مضمون دی.	
X opines	پلانکي په دې/بل اند دی
بېلگه: لوراند په دې اند دی چې امريکا پر ايران بريد نه شي کولای.	
in X view	د پلانکي د نېز/اند/لید له مخې
بېلگه: د زړلښتې د نېز/اند/لید له مخې د تېر کال په پرتله سېر کال په خلکو کې ډېر شعور راغلی دی.	
from x perspective	د پلانکي د لیدلوري له پلوه
بېلگه: د گلخانګې د لیدلوري له پلوه منظور پښتین کولای شي چې خلک سره یو کړي.	
X has different opinion about that	په دې اړه پلانکي یو بدل لید لري
بېلگه: په دې اړه پتیا ل یو بدل لید لري او وايي چې په دې کې باید موږ د یو بل ملاتړ وکړو او یواځې یې نه شو ترسره کولای.	

According to X's recent analysis/researches	د پلانکي د وروستيو شننو /خپرنې له مخې
بېلگه: د زلمي وروستيو شننو له مخې افغانستان په راتلونکي کال کې د ملي پانگې د زياتولو توان لري	
After his research, X has come to the conclusion that	- پلانکي له خپرنې وروسته دې پايلې ته راورسېد
بېلگه: ډاکټر بېگ له خپرنو وروسته دې پايلې ته راورسېد چې د سراطان ناروغۍ رغېدنې لپاره نورې اسانې لارې هم شته.	

X supposes that	پلانکي داسې انگېري/داسې گومان کوي
بېلگه: ميرزا داسې انگېري چې داوود خان د افغانستان لومړنی ولسمشر و.	
X claims that	پلانکي دا ادعا کوي
بېلگه: ځلا دا ادعا کوي چې ورور يې خپل حق نه ورکوي.	

X brings his suggestion forward as followed	پلانکی خپل وړاندیځ په لاندېني شکل رامنځته کوي
بېلگه: لونگ خپل وړاندیځ په لاندېني شکل رامنځته کوي: تر هر څه لومړی باید یوه فابریکه جوړه شي او بیا یو مارکېټ جوړ شي.	
X emphasizes that	پلانکی دا روښانوي/څرگندوي
بېلگه: میرویس دا روښانوي/څرگندوي چې د هلمند سندر اوږه راڅرخول به د هېواد کرنیزه وده لا زیاته کړي.	
X necessitate that	پلانکی دا اړینوي چې
بېلگه: امېد دا اړینوي چې د جرگې لخوا دې پر ولور بنديځ ولگول شي.	

X makes it clear	پلانکی دا اوڅاروي چې
بېلگه: زرغون دا اوڅاروي چې په ښوونیز سیستم کې دغه بدلونونه ولې اړین دي.	
X shows the importance of ... in the following manner	پلانکی د ... ارزښت په لاندېني بڼه ځلوي

بېلگه: باچا خان بابا مورنيو ژبو کې د زدکړې ارزښت په
لاندېنۍ بڼه ځلوي: "کوم قام ته چې خپله ژبه سپکه شي، نو
هغه قام سپک شي، او له کوم قامه چې خپله ژبه ورکه شي، نو
هغه قام ورک شي".

د تمرین سم ځوابونه

نرمه "ی" او که اوږده "ې":

۱: ننګیال یو ډاکټر دی او دده بڼه یوه "ښوونکې" ده.

۲: نن له زموږ کره "پاتې" شه.

۳: اباسینه "ژوندی اوسې".

۴: ته ولې دلته "راغلې"؟

۵: اجمل دلته نه "دی راغلی".

۶: "ښاغلی" ځلاند په ښوونځي کې یو "ښوونکي" دی.

۷: نجیب یو غښتلی سړی "دی".

۸: هغه ډېرې "خبرې" کړې دي.

۹: اوږده "ې" هغه یا ده، چې "لاندې باندې" ټکي لري.

۱۰: هغه موږ ته غوږ نه و "نیولی".

۱۱: "پسرلی" هغه خپرکی "دی"، چې ګلان "پکې" راشنه

کېږي.

۱۲: زرین په روژه کې ډېر "تږی" کېږي او خور یې ډېره

"وږې" کېږي.

نرمه "ی" او که لکۍ واله "ی":

- ۱: "ښوونځی" د رڼا کور دی.
 - ۲: هغه "لومړی" خبره بیا تکرار کړه!
 - ۳: تا د لوړو زدکړو لپاره کوم "پوهنځی" غوره "کړی" دی.
 - ۴: راځئ، چې "ډوډی" وخورو!
 - ۵: هغه ډېر "خواشینی" شو.
 - ۶: هغه ډېر خوابدی شو، چې کله یې د "خواشینی" خبر ترلاسه کړ.
 - ۷: "گلالی" ښکلې "نجلۍ" ده.
 - ۸: دا یوه سپینه "زمرۍ" ده. (یوه او ده ښځینه نومونو ته اشاره کوي).
 - ۹: پسرلی "هغه څپرکی دی چې گلان پکې راشنه کړي.
 - ۱۰: ما ته لږه "پسرلنۍ" مېوه راوړه. (مېوه ښځینه نوم دی).
 - ۱۱: "پورتنی" کتاب او "پورتنۍ" کتابچه راکړه.
- * (کتاب نرینه او کتابچه ښځینه نوم دی)

اوږده "ې" او که لکۍ واله "ی":

- ۱: نغمه ډېره "خواشینې" له ښوونځي راغله.
- ۲: د "خواشینې" پرمهال د قرآن تلاوت کول زړه ته سکون ورکوي.
- ۳: هغه "وروستی" خبره بیا تکرار کړه.
- ۴: هغه ماته "درې" منې راکړې.
- ۵: "بريالی" ښځې تل د خپلو بچو په روزنه کې پراخه ونډه اخلي.
- ۶: په "پورتنۍ" غونډله کې یوه تېروتنه ده. هغه باید سمه "کړې".
- ۷: "ملالی" دلته "راغلي" ده.
- ۸: د هغې "جینۍ" سترگې ډېرې "غلچکۍ" دي.
- ۹: راځئ، چې "ډوډۍ" وخورو!
- ۱۰: په عراق کې داعش ډلې یوه ښځینه "جنگیالی" نیول شوې.

لکۍ واله "ی" او که همزواله "ی":

- ۱: "راشۍ"، چې "مړۍ" وخورو.
- ۲: تاسو دلته څه "کوۍ"؟
- ۳: په "نړۍ" کې ډول ډول پښتونه (نژادونه) ژوند کوي.
- ۴: زما په "بېخبرۍ" کې یې دغه کار وکړ.
- ۵: دا لیکنه باید تاسو ټول "ولولۍ"!
- ۶: مهرباني "وکړۍ"، دلته "کېنۍ"!
- ۷: د ده د کور په هره کوټه کې یوه ستره "غالی" پرته ده.
- ۸: پر دې وړوکي سړک دومره ستره "لارۍ" نه شي تللای.
- ۹: د هغه لور لکه چې ناروغه ده. ډېره "نړۍ" برېښي.
- ۱۰: د هغې کشره خور کله هم په ازموینو کې نه "پاتیلۍ" کېږي.

لومړۍ کیسه

يو وخت يو هلک و، چې شپون و او د مېړو رمه يې بووله او خارله. يوه ورځ دغه هلک له ډېرو خارلو سترې شو او زړه يې تنگ شو. نو يوه انده يې ذهن ته ورغله، چې راځه، دا کليوال د يوې ټوکې په موخه په يو چل وغولوم. ده په لوړ غږ دا چيغې وهلې: "اې خلکو مرسته "وکړئ"، لېوه "راپسې" دی، لېوه راپسې دی". کله چې يې کليوالو غږ واورېد، نو په بېړه يې هلک ته ورمندې کړې. کليوال چې ورورسېدل او له ده يې وپوښتل، چې لېوه چېرته دی. دی خټ خټ له خدا ورته شين شو او ورته ويې ويل، چې تاسو ټول وغولېدئ او ما هسې تېراېستلئ.

خو ورځې وروسته دغه شپون هلک دغه چل بيا تکرار کړ او د مرستې غوښتو نارې يې پيل کړې. کله چې کليوال په چټکۍ سره ورته راوړسېدل او ويې ليدل، چې دغه هلک دوی بيا وغولول، نو ډېر ورته په غوسه شول. يو څو وخت وروسته يو لېوه ددغه هلک رمې ته راگډ شو او دده پر مېړو يې بريد وکړ. شپون هلک له ډاره د کلي پر لوري مندې وکړې او د مرستې چيغې يې ووهلې.

دا ځل يې کليوالو داسې انگېرل، دغه هلک به ورسره بيا د تېرو دوو ځلو په څېر يو چل کوي، نو ورنغلل. کله چې هلک کلي ته راوړسېد او کليوال يې سم خبر کړل، نو د رمې ژغورلو لپاره يې په گډه ورمندې "کړې. هغوی چې ورسېدل، نو مېرې ټولې مړې پرته وې.

دويمه کيسه

يوه ورځ يو ځوان سړی د ښار په منځ کې ولاړ و او خلکو ته يې ويل، چې دی په دغه سيمه کې تر ټولو ښکلی زړه لري ډېر خلک ورته راټول شول او ددغه سړي زړه يې ستاينه، ځکه چې بشپړ و. نه پکې ټکي وو او نه پکې تېروتنې برېښېدې. دوی ټولو دده اند تاييد کړ او دا يې ومنله، چې دومره ښکلی زړه يې تراوسه چېرته نه و ليدلی. نوموړي ځوان په دې شېبه ډېر وياړ وښود او ځان يې لا ښايه.

په ناڅاپه ډول په دې لارغه يو زوړ سړی په دې خلکو کې رانښکاره شو او دې ځوان سړي ته يې وويل، " ستاسو د زړه ښايست دومره نه دی لکه زما د زړه چې څومره دی". نوموړي ځوان او هغه نورو خلکو ددغه بوډا سړي زړه ته ځير شول.

هغه (د زوړ سړي زړه) سخت گړبېده، خو له داغونو ډک و، دا چې ځينې وېرې برخې يې ليرې شوې وې او ځينې نورې زړې

تشې په نورو نويو پوښول شوې وې. خو هغوی سره سمون نه خوړ او ځينې گوتونه (کونجونه) يې شلېدلي وو. همدا راز يې زړه ځينې دچې (وړې کندې) درلودې. خلکو په ځير ځير ورته کتل او له ځانونو سره يې دا اندل چې دغه بوډا څنگه داسې انگېرلای شي، چې دده زړه د هغه ځوان سپرې تر زړه ډېر ښکلی دی.

زاره سپرې ځواب ورکړ: هو ستاسو زړه روغ او بشپړ ښکاري، خو هېڅکله به خپل زړه ستا پر زړه ورنکړم. زما د زړه هر داغ د يوه انسان لپاره دی، چا ته چې ما مينه ورکړې. زه مې له زړه يوه ټوټه راغوځوم او دوی ته يې ورکوم او کله نا کله دوی هم ماته د خپلو زړونو ټوټې راکوي، چې زما د زړه دا تشې ډکې کړي. خو دا چې سم نه ورسره "جوړېږي"، نو ځينې څنډې يې ځيرې وي. زه هغه بيا هم ارزوم. ځکه چې ماته هغه مينه رايادوي، چې موږ به له يو بل سره وېشله. کله نا کله مې ځينو ته د زړه ټوټې ورکولې، بې له دې چې دوی يې هم راکړي، نو همدا لامل دی، چې زړه مې لږې کندې او دچې هم لري. مينه ورکول کله نا کله ځان په خطر کې د اچولو مانا هم وي. که څه هم دغه پرهارونه لا تازه دي او خوږېږي، بيا هم ماته خپله مينه رايادوي، چې هغو وگړو سره مې لرله. زه هيله لرم، چې يوه ورځ به دوی بېرته راشي" ږ او زما د

زړه ټولې تشې ډکې کړي. زاړه ورپسې زیاته کړه، ښه نو اوس پوه شوې، چې اصلي ښکلا د یو

زړه څه ته وایي ؟

هغه ځوان سړی غلی ولاړ و او پر مخ یې اوښکې رابېږدې. هغه دې بودا ته ورنژدې شو او له زړه یې یوه ټوټه راوشکوله او دې بودا سړي ته یې ورکړه، چې لږ تر لږه یې یوه تشه ورډکه کړي.

کړ اوږون تمرین:

کول		
هغه کوي	ته کوې	زه کوم
هغوی کوي	تاسو کوئ	موږ کوو
نیول		
هغه نیسي	ته نیسې	زه نیسم
هغوی نیسي	تاسو نیسئ	موږ نیسو
تلل		
هغه ځي	ته ځې	زه ځم
هغوی ځي	تاسو ځئ	موږ ځو
رسېدل		
هغه رسېږي	ته رسېږې	زه رسېږم
هغوی رسېږي	تاسو رسېږئ	موږ رسېږو
مینځل		
هغه مینځي	ته مینځې	زه مینځم
هغوی مینځي	تاسو مینځئ	موږ مینځو
لرل		
هغه لري	ته لرې	زه لرم

مور لرو	تاسو لرئ	هغوی لري
---------	----------	----------

د یو واو او دوو واوونو تمرین:

کونکی	ښوونکی	څېړونکی	منونکی
لېږونکی	شنونکی	نیوونکی	پلورونکی
لوستونکی	اورېدونکی	پېرودونکی	هېروونکی

لاندېني کړونه نومونو ته واړوئ:

پر او په تمرین:

- ۱: د بام پر سر یې کاشمالي کرلي دي.
- ۳: هغه په دې اړه له چا سره نه غږېږي.
- ۴: پر دې موضوع ستا اند څه دی؟
- ۵: په راتلونکې اوونۍ کې راشه.
- ۶: د راروانې میاشت پر ۲۶ یېمه به درشم.
- ۷: تاسو پر څه له ما خوابدي یاست؟
- ۸: خپل بکس دې پر ځمکه باندې مه پرېږده.
- ۹: زه د لغمان پر لوري ځمه.

په خپله او پخپله تمرین:

۱: په خپله مورنۍ ژبه کې زدکړه کول د هر وگړي حق او رښته

ده.

۲: هغه له ما ځکه غوښتنه وکړه، دا چې پخپله یې نه غوښتل.

۳: هغه په خپله کورنۍ کې له خپلې مور او خور سره ډېره مینه کوي.

۴: په خپله خوله دې وویل، بل چا نه.

۵: پخپله یې دغه کار هم کولی شو، خو د لټوالي له کبله یې پر خپل ورور وکړ.

۶: دغه ستونزه یوازې ته پخپله حلولای شې.

۷: که په خپله خوښه دلته راشې، نو غوره به وي.

۸: څوک چې په خپله ژبه نه شې غږېدای، نو داسې دی لکه یو بې اروا بدن.

۹: لومړی یې څه نه ویل، خو بیا یې پخپله اقرار وکړ، چې دا کار ده کړی دی.

۱۰: هغه ماته وویل، چې زه درېسې درځم، خو زه پخپله ورغلم

په خوا او پخوا تمرین:

- ۱: دا خبره یې ماته پخوا کړې وه.
- ۲: زه د خپل ملگري په خوا کې کېناستم.
- ۳: پخوا به خلکو داسې کول، خو اوس یې دغه کار پرېښی دی.
- ۴: دا ډېر پخوانی انځور دی.
- ۵: هغه تل د خپلې مینې په خوا کې اوسېدل غواړي.
- ۶: که پخوا دې ویله وای، نو وژلی به یې وای.
- ۷: دا ښار ډېر بدل شوی دی. د پخوا په څېر نه دی پاتې شوی.
- ۹: که زموږ په خوا راغلې، نو د یو سلام لپاره راشه.
- ۱۰: پخوانۍ کیسې پرېږده. نوې خبرې وکړه!
- ۱۱: دا کار یې پخوا کړی که اوس؟

له خوا او لخوا تمرین:

- ۱: که زما له خوا څه مرستې ته اړتیا وي، نو چمتو یم.
- ۲: زما له خوا دې تاسو ټولو ته اختر مبارک وي،
- ۳: دا پرېکړه د ولسمشر لخوا وشوه.
- ۴: زما لخوا یوه تېروتنه شوې ده.
- ۵: په ښوونځي کې د مدیر لخوا د موبایل بندیک یوه اندیوښتنه ترسره شوه.
- ۶: باد له دغې خوا راغی.

۷: له یوې خوا ډېرې گټې لري او له بلې خوا زیانونه هم.

چېرې او چېرته تمرین:

۱: بلاله ته اوس چېرته اوسېږي؟

۲: ته چېرې تللی وې، زه درېسې گرځېدم.

۳: چېرې روان یې؟ که ښار ته ځي، نو زه هم درسره ځم.

۴: هر چېرته چې وې، خوشاله اوسې.

۵: زه چې هر چېرې تلل وغواړم، نو ځم.

۶: زویه وگوره، چې ستا پنډوسکی چېرته پروت دی. خو به یې

درنه پټ کړي.

۸: زه په کټ کې خلم او ته چېرته خملې، په کټ کې یا پر

ځمکه.

۹: هغه چېرې لار؟ ماته یې هېڅ ونه ویل.

۱۰: تاسو چېرته پاتې کېږئ؟

۱۱: خدای خبر، چې هغه به چېرته پټ وي. هېڅ یې نه شم

پیدا کولی.

هم داسې او همداسې توپيرونه:

- ۱: ماته يې هم داسې يوه خبره وکړه.
- ۲: هغه ته يې هم داسې يو کارت ورکړ.
- ۳: همداسې نه ده. تاته چا ناسم معلومات درکړي دي.
- ۴: ما لومړی هم داسې فکر کاوه.
- ۵: ما چې کله خپل اند ورسره گډ کړ، نو ده وويل، چې بلکل همداسې ده.
- ۶: دا ته هم داسې غبرېږې، شرمېږې نه؟
- ۷: همداسې تبا ښه دی، چې موږ ته غوږ نه نيسي.

وييپانګه

Word:	وی wajai
words:	وييونه wajuna
sentence:	غونډله ȳwandəla
language:	ژبه ʒəba
singular:	يوګړی jawgaɭai
plural:	ډېرګړی dergaɭai
gender:	نورۍ noɟai
male:	نرينه narina
female:	بنځينه ɟadzina
letter:	تورۍ torai
letters:	توري tori
obejct:	مفعول maf'u:l
subject:	کړند kaɭənd
end:	پای pa:i
ebdings:	پايونه pa:juna
form/shape:	بڼه baŋa
prevention:	مخنيوی məxniwai
week:	اوونۍ ownəi

example:	بېلگه belga
use:	کارول ka:rawəl
usage:	کارونه ka:rawəna
representation:	استازیتوب a:sta:zitob
contents:	منځپانگه məndzpa:nga
training:	تمرین tamrin
relation or contact:	اریکه a:ɽika
	له... پرته except:
reason:	لامل/ کبل la:mel/ kabəl
difference:	توپیر tawpir
translation:	ژباړه ʒba:ɹa
agreement:	همغږي həmyəɽai
rule:	قاعده ka:ida
obvious:	څرگند / جوت dzawət/ tsargənd
dependant:	خپلواک xpəlwa:k
independant:	ناخپلواک na:xpəlwa:k
modus:	څرنگوالی tsarəngwa:lai
reference:	اخځ a:xədz
derivation:	بېلښت beləçt

- compound: تړنېت taɭəɕt
subordinate clause: څېرمه غونډله tserma
ɣwandəla
main clause: اړه غونډله a:ra ɣwandəla
adverbial clause: کړولغونډله laɪwəɭwandəla
particle : وييکي wajikai
morphology: گړپوهنه gəɭpohəna
phonology: غږپوهنه ɣəɭpohəna
adjective clause: ستاينومغونډله sta:inom
ɣwandəla
noun clause: نومغونډله nom ɣwandəla
object clause: مفعولغونډله maf'u:l ɣwandəla
subject clause: کړندغونډله kəɭ ɣwandəla
relative clause: اړيکغونډله a:ɭik ɣwandəla
grammatical case: ژبدوديز پېر ʒabdodiz per
passive voice: بېچار غږ betʃaɪr ɣəɭ
active voice: چازند غږ tʃaɪrənd ɣəɭ
subjunctive: ناخبري وجه na:xabri wədʒa
morpheme: گړ gəɭ

bound morpheme: ناخپلواک گړ na:xpəlwa:k gəɭ

free morpheme: خپلواک گړ xpəlwa:k gəɭ

nominativ: کړندپېر kaɭəndper]

genetiv: تولپېر tolper

dativ: ناسيده مفعولپېر na:sida maf'u:lper

accusative: سیده مفعولپېر sida maf'u:lper

oblique case: اوښتی پېر a:wəçtai per

local: ځایي dza:ji

temporal: مهالي məha:li

causal: لاملې la:meli

اخځليکونه

- * پښتو پښويه - پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار - ۲۰۰۵
- * پښتو لیکنی سمون - پوهاند اسمعیل یون
- * پښتو وییپوهنې او غږپوهنې - پوهنوال محمد صابر خویشکي - ۲۰۰۱

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library